

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Ústav etnologie

FILOZOFICKÁ FAKULTA
UNIVERZITY KARLOVY
V PRAZE

Bakalářská práce

Bc. Jiří Smlsal

Rudý les. Časopis Tramp 1929 – 1931.

Red Wood. "Tramp" Journal 1929 – 1931.

Praha 2016

Vedoucí práce: PhDr. Petr Janeček, Ph. D.

Poděkování

Za podnětné rady a trpělivé vedení bakalářské práce děkuji PhDr. Petru Janečkovi. Za pomoc s korekturami děkuji Bc. Marianně Borůvkové.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracoval samostatně, že jsem řádně citoval všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia nebo k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne

.....

Jméno a příjmení

Abstrakt

Cílem práce je charakteristika jedné z prvních masovějších subkultur mládeže v českém prostoru – tramského hnutí. Zaměřuje se na levicové křídlo trampingu, jehož platformu tvořil zejména časopis *Tramp*. Práce je založena na diskursivní analýze obsahu tohoto časopisu. Chronologicky vymezena lety 1929 – 1931, kdy časopis *Tramp* vycházel, tedy v době vnitřního rozštěpu tramského hnutí a v době zvýšené represe ze strany prvorepublikového státu. Na základě rozboru základních pojmů a konceptů tramského hnutí a jejich případných významových posunů bakalářská práce usiluje o rozbor myšlenkového světa trampů, jejich sebeidentifikace a kořenů jejich radikalizace.

Klíčová slova:

tramping; tramp; časopis *Tramp*; subkultury; první republika; České země; Československo

Abstract

Bachelor thesis deals with one of the first mass subcultures in the Czech space - "tramping" movement. It focuses on its leftist fraction and their journal *Tramp* between years 1929 – 1931, when the movement faced both inner split and increasing state repression. Bachelor thesis is based on discursive analyses of this journal. By the means of analyses of their basic concepts, bachelor thesis aims to scrutiny the world of meaning and self – identification of tramps as well as the reasons of their radicalization.

Keywords:

Czech tramping; Czech tramp; Tramp journal; subcultures; First Czechoslovak Republic; Czech Lands; Czechoslovakia

Obsah

Seznam použitých zkratk.....	7
1. Úvod.....	8
2. Událostní dějiny trampingu.....	13
3. Struktura časopisu a okruh jeho přispěvatelů.....	15
4. Osada. Rozšíření, inspirační zdroje a sociální praxe trampingu.....	18
5. Kamarád. Sebeidentifikace trampů.....	25
6. Squaw. Genderové aspekty trampingu.....	43
7. Astrachán. Vztah veřejnosti k trampingu a jeho komercializace.....	51
8. Paďour. Protitrampská represe a nepřátelé trampingu.....	63
9. Romantika. Proměna estetiky a společenské vize trampů.....	77
10. Závěr.....	89
Seznam použité literatury.....	93
Přílohy.....	98

Seznam použitých zkratk

TOV – Trampské obranné výbory

1. Úvod

Tramping bývá obvykle posuzován primárně skrze prizma sportu nebo svého vlivu na podobu české krajiny, případně se základním odrazovým můstkem pro uchopení tohoto fenoménu stává trampská píseň. Většina prací věnovaných trampingu spadá do oblasti dějin tělovýchovy a sportu, nebo se jedná o pamětnickou produkci mířící na dějiny každodennosti. Ve své práci bych chtěl uchopit fenomén trampingu odlišným způsobem, zaměřit se na tramping jako protestní, antisystémové hnutí, pokusit se brát vážně ideály i politické aspirace trampů. Trampské každodennosti a sociální praxi trampingu se proto budu věnovat pouze okrajově. Práce vychází z vlastního sebepojetí trampů a jejím primárním cílem je osvětlit základní koncepty a kulturní kategorie, kterými trampové interpretovali svět kolem sebe a vytvářeli tak specifickou trampskou zkušenost. Zajímá mě, jaká byla sebeidentifikace trampů, k jakým vzorům se hlásili a proti komu se vymezovali, koho označovali pojmy „paďour“ či „astrachán“. Zda docházelo k vnitřním sporům a obsahovým posunům základních pojmů, jak sami trampové vysvětlovali vznik a cíle své subkultury a jaké byly příčiny její radikalizace.

Časový rozsah práce je omezen lety 1929–1931, během kterých vycházel časopis *Tramp*. Vydávání prvního trampského periodika příslušníci subkultury považovali za přelomový okamžik. Léta 1919–1929 chápali jako již překonané zakladatelské období. Tramping měl vstupovat do nové fáze. Ta byla nutně poznamenána propuknutím hospodářské krize, nástupem masové kultury a komercializací trampingu. Jednalo se tedy o období dynamických změn ve společnosti i v rámci hnutí. Krátký časový rozsah práce tak umožňuje zachytit vývoj hnutí v klíčovém momentu změny.

Ambicí práce není podat vyčerpávající zprávu o trampském hnutí jako celku. Zaměřuje se pouze na redakční okruh časopisu *Tramp* a jeho čtenáře. Těmi byla převážně radikálně levicová mládež, což je skutečnost, která bývá často opomíjena v historickém bádání i v historické paměti současných trampů. Nedostatečnou pozornost věnovanou protestnímu potenciálu trampingu a jeho založení v prostředí radikální dělnické mládeže přičítám vlivu *Dějin trampingu* Boba Hurikána. Konkurenční pojetí trampingu Bob upozadil, nebo jej připsal vlivu agitace komunistické strany. Někteří z redaktorů *Trampa* byli skutečně komunisté a okruh jejich čtenářů k této straně inklinoval, nepřístupují však k levicovému pojetí trampingu pouze jako k politickému projektu KSČ, což předpokládal Bob Hurikán a což po něm badatelé často nekriticky přejímali. Ve své práci tyto „nedostudované studenty poblouzněné politkou“ (Hurikán 1990, s. 246) naopak pojmám jako autonomní subjekt

vycházející zdola, z autentické trampské kultury, který nejen formoval názory a postoje řadových trampů, ale byl jimi také sám ovlivňován.

Pro komplexní obraz trampského hnutí by však bylo nutné zpracovat další trampské časopisy, které byly platformou pro jiné směry trampingu. Jednalo se především o *Tramping* a trampskou rubriku *Poledního listu*, kterými se tramping snažily oslovit fašistické kruhy kolem Jiřího Stříbrného, trampskou rubriku *Z údolí a osad* *Večerníku Rudého práva*, která poskytovala platformu komunistické agitaci, a *Naše osady*, časopis, který se prezentoval jako nepolitický, přestože byl vázán na Národně socialistickou stranu. Snaha o celkové srovnání a postižení diskuse mezi těmito názorovými proudy však přesahuje možnosti bakalářské práce. Pokud tedy v textu hovořím o trampech nebo trampském hnutím, mám na mysli primárně levicově orientovaný okruh *Trampa*.

Při výzkumu trampingu se střetávají různé vědní disciplíny: historie, etnologie, folkloristika či archeologie. Badatelský zájem se zaměřuje především na období 20. a 30. let 20. století. Slabinou dosavadního výzkumu je zejména jeho přehledový a popisný charakter, častá repetitivnost i nedostatek hlubšího interpretačního přístupu. Ucelená monografie trampingu od jeho počátků do současnosti zatím chybí.

O poznání trampské historie se zasloužili zejména samotní trampové. První prací, která mapuje vývoj hnutí, jsou *Dějiny trampingu* Boba Hurikána (Hurikán 1990). Čelní představitel meziválečného trampingu je sepsal v roce 1940, krátce po konci „zlatých let“ hnutí. Knihu je těžké žánrově specifikovat. Nejedná se o odbornou historickou práci v pravém slova smyslu, autor čerpal zejména z autopsie a řady nedochovaných či neuvedených pramenů trampské provenience (např. osadní kroniky). Je tedy otázkou, zda *Dějiny trampingu* nezařadit spíše do seznamu pramenů než do seznamu literatury. Kniha však poskytuje řadu zásadních a nenahraditelných poznatků k počátkům a vývoji hnutí, módním i názorovým proudům, podobě, počtu a místu prvních osad i k socio-profesní skladbě trampů. Z tohoto důvodu z knihy čerpají všechny studie, které se věnují meziválečnému trampingu. Kniha do jisté míry předurčila směr dalšího bádání, kterému poskytla nejen některé základní pojmy (např. termíny „doba kovbojská“, „političtí trampové“), ale i barvitě pasáže, které badatelé znovu a znovu citují. Je však nutné přihlídnout k subjektivní povaze *Dějin trampingu*, kniha nepředkládá vyčerpávající přehled trampských aktivit a je zatížena řadou osobních resentimentů. Autor tak zřejmě poněkud nadsadil vlastní význam a úmyslně opominul aktivity levicového křídla prvorepublikových trampů. Vhodný korektivem k Hurikánovým *Dějinám* by tak mohly být bohužel nevydané a nedokončené *Dějiny trampingu* jeho ideového oponenta Gézy Včeličky.

V období socialistické diktatury nebyly vládnoucí kruhy trampingu nijak nakloněny, tramping se tedy nestal předmětem odborného zájmu historiků ani etnologů. Výjimky se začaly objevovat až v období normalizace, kdy opět propukla vlna zájmu o tramping. Na levicové proudy v meziválečném trampingu se zaměřil dobově podmíněný, ale přínosný článek Františka Morkese *Trampské hnutí ve středních Čechách: příspěvek k poznání jeho pokrokové orientace*. (Morkes 1977). Po roce 1989 nebyla levicovým a prokomunistickým trampům věnována velká pozornost. Levicovými trampy a jejich paradoxním vztahem k nastupující socialistické diktatuře se v nedávné době zabýval Jan Krško v článku *Géza Včelička a neblahé konce „rudého trampingu“* (Krško 2013).

Po pádu komunismu se možnosti bádání v oblasti trampingu rozšířila. Začala vycházet řada publikací mapujících historii trampingu, psaných většinou trampy a pro trampy. Často vycházely z osobních vzpomínek pamětníků, poskytují tak určitý vhled do tramské každodennosti, např. Berka 1991, Makásek 2001. Tyto práce mají většinou regionální zaměření s důrazem na významné tramské lokality, za všechny např. *Počátky trampingu na Kačáku. Ze vzpomínek pamětníků* (Kašák 2009) nebo *Kronika východočeského trampingu* (Moidl – Moidlová – Smlsal 2008).

První a zatím jedinou syntézu k dějinám trampingu představuje práce Marka Waice a Jiřího Kössla *Český tramping 1918–1945* (Kössl – Waic 1992). Autoři čerpali také z netrampských archivních materiálů a dobového tisku. Těžištěm práce jsou zejména 20. a 30. léta 20. století. To je typické pro většinu studií k dějinám trampingu. Shrnutí staleté historie trampingu podal Jan Pohunek v článku *A Century of Czech Tramping* (Pohunek 2011a). Ve stejném časovém období popsal Pohunek historii střetu trampů a represivního aparátu československého státu v článku *Konflikty českého trampingu* (Pohunek 2011b).

Popisností a přehledovostí se vyznačuje většina článků otištěná v tramském čísle *ĐASU* (Špringl 2013, Pohunek 2013, Janeček 2013), stejně jako článek Jana Allmana v *Českém lidu* (Altman 2013). V minulém roce vyšlo další číslo *Dějin a současnosti*, které bylo věnováno trampingu. Příspěvky se zde již zaměřovaly na dílčí problémy historie prvorepublikového trampingu. Jan Mareš se v *Zápasu o dobré jméno* zabýval vztahem mezi skauty a trampy (Mareš 2015), Jan Špringl názory fašistické *Vlajky* na tramping (Špringl 2015). Jan Pohunek se pak v článku *Trampové a takytrampové* zabýval konflikty v rámci subkultury. Jan Krško se zaměřil na problém majetkoprávních vztahů vlastnictví lesů a jeho vlivu na tramping (Krško 2015).

Hlubší vhled do dané problematiky nabízejí zejména regionálně zaměřené studie Jana Krška, založené na širokém spektru pramenu sahajícím od archivních dokumentů po

rozhovory s pamětníky. Krško se zabývá prvorepublikovým trampingu na Rakovnicku, který představil v dílčích studiích *Počátky trampské osady Údolí hříchu. Příspěvek k dějinám rakovnického trampingu na přelomu dvacátých a třicátých let minulého století* (Krško 2005) a *Podíl trampů na kulturním dění Rakovníka za první republiky* (Krško 2006). Dosavadním vrcholem Krškovy práce je ucelená a materiálově bohatá monografie *Meziválečný tramping na Rakovnicku*, která bohužel zcela rezignovala na jakoukoliv teoretickou perspektivu (Krško 2008).

Trampingu po roce 1945 se zabývá diplomová práce B. Kučerové, která má převážně popisný charakter (Kučerová 1997). Do širšího interpretačního rámce zasazuje danou problematiku metodicky podnětná studie Pauliny Bren *Weekend Getaways*. Vztahem trampingu a chatové kultury k státní moci a k sobě navzájem pojednává v kontextu politiky normalizačního režimu, zejména v úsilí o prosazení modelu tzv. „privatizovaného občanství“ (Bren 2002).

V synchronní perspektivě zpracovali trampingu zejména Jan Altman a Jan Pohunek. Altman se věnoval především moravským trampům. Tramping pojímá jako součást kultury mládeže (Altman 2003). Z hlediska etnologie se trampingu zabývá J. Pohunek. Materiální i duchovní kulturu trampské subkultury zpracoval v trampské kapitole kolektivní monografie věnující se současnému folklóru – *Folklor atomového věku* (Pohunek 2011c). V článku *Specifika trampské pověsti* představil pokus o katalogizaci tohoto materiálu (Pohunek 2010).

Tramping zanechal výraznou stopu také v podobě české krajiny. Tímto tématem se s přihlédnutím k dějinám mentalit na příkladu změny vztahu člověka k přírodě a následné proměny krajiny zabývala Jiřina Posledníková (Posledníková 2012). Tramping v současné době budí také zájem archeologie (Symonds – Vařeka 2013). Oblíbenými trampskými lokalitami se zabýval Jan Pohunek ve studii *Lomy Amerika – etnografie země nikoho*, vycházející z autorovy stejnojmenné diplomové práce (Pohunek 2007). Okrajově se trampingu zabývá také diplomová práce Jiřího Šoukala (Šoukal 2013) věnovaná prvorepublikové kultuře letních bytů, ve které je trampům vyhrazena jedna kvalitně zpracovaná kapitola.

Základní informace ohledně sociálního a hospodářského vývoje Československa poskytuje první díl kolektivní monografie *Hospodářské a sociální dějiny Československa (1918 – 1992)* (Průcha 2004). Pochopení prvorepublikové kultury a odporu mladých trampů k politice usnadňuje skvělá studie Petra Heumose *Strukturální prvky první Československé republiky* (Heumos 1995). Nejlepším zdrojem informací o životě meziválečného dělnictva představuje etnografická monografie Stanislava Holubce *Lidé periferie. Sociální postavení a*

každodennost pražského dělnictva v meziválečné době (Holubec 2009). Holubec se věnuje také politické kultuře a způsobům trávení volného času pražské dělnické mládeže. Krátká, ale podnětná pasáž knihy je věnována i trampingu. Trampingu a obecně fenoménu návratu k přírodě se dotýká kniha o politické kultuře socialistické mládeže *Stáří k poradě, mládí k boji* Lukáše Fasory (Fasora 2015). Fasora zde na vývoj dělnického hnutí uplatnil generační koncepty maďarsko-německého sociologa Karla Mannheima, tyto inspirace se pokusím zužitkovat i v úvahách o roli generačního konfliktu při vzniku tramského hnutí.

Z teoretické literatury nelze opomenout francouzského antropologa Pierra Bourdieu (Bourdieu 1998), jehož koncept sociálního pole a habitu poskytuje užitečné vodítko v otázce třídní profilace trampingu (Bourdieu 2009). Pro pochopení fascinace trampů Sovětským svazem jsem použil koncept sociálního imagináru, které představil Dominique Kalifa (Kalifa 2013), a inspirace z knihy amerického antropologa Alexeie Yurchaka *Everything was forever until it was no more*, která se zabývá diskursivní praxí pozdního socialismu (Yurchak 2005). Ohledně metody diskursivní analýzy je kromě Yurchaka nesmírně přínosný teoretický úvod monografie Christiane Brenner *Mezi Východem a Západem* (Brenner 2015).

2. Událostní dějiny trampingu

První trampské osady se v údolí Velké řeky (Vltavy) a blízkém okolí Prahy začaly objevovat po konci 1. světové války. Noci v příměstské divočině první trampové trávili pod hvězdnou oblohou nebo ve stanech vystlaných slámou, první dřevěné chaty začali budovat počátkem dvacátých let (Waic – Kössl 1992: 23). Název „tramp“ se zřejmě rozšířil až po vydání Londonovy *Cesty* v roce 1922, pro víkendové tuláky se dosud používalo označení „divoký skaut“. Skautským i státním autoritám byli ovšem tito odrodilci trnem v oku, v roce 1924 se Zemský úřad pokusil zasáhnout vydáním oběžníku Akce proti divokým skautům. K výraznějším konfliktům však docházelo až na konci 20. let. V roce 1929 naplno propukla tisková kampaň proti „postrachu Prahy“ vedená konzervativními tiskem jako byly *Národní listy* a *Národní politika* (Šoukal 2013: 91). Trampům bylo přisuzováno postřelení jednoho z výletníků v Záhořanském údolí, ale i vražda či znásilňování dívek. V roce 1929 byl založen první trampský časopis *Tramp*, který se proti těmto výpadům bránil satirickým vtípem. Také díky vlivu časopisu se trampská subkultura rychle rozrůstala. Trampové stále výrazněji vstupovali do veřejného prostoru, pořádali vlastní kulturní akce a potlachy, kde navazovali vzájemné kontakty a oslovovali veřejnost. Ta však zachovávala nepřátelský postoj vůči trampingu. První celorepubliková trampská slezina, kterou svolal *Tramp* na Jarovské pláni, byla policií rozeznána. Rostoucí potenciál trampů však rozpoznaly některé politické subjekty, které se je snažily oslovit a využít pro své účely. Nejhbítější byl v tomto ohledu národovec Jiří Stříbrný, v jehož *Poledních listech* byla vytvořena trampská rubrika, ze které později vznikl bulvární časopis *Šejdrem* (ibid.: 92). Stříbrného fašisté se snažili trampy získat také v krátkodechých časopisech *Tramping* a *Camp*. Úspěšnější v oslovení trampů byli komunisté, kteří v *Rudém večerníku* v roce 1930 zavedli rubriku *Z údolí a osad*. V témže roce vznikl druhý autenticky trampský časopis *Naše osady*. Mezi oběma trampskými časopisy brzy nastal rozkol v otázce vztahu k veřejnosti a vývoje subkultury. *Naše osady* se profilovaly jako zástupci „nepolitického“ trampingu a na rozdíl od *Trampa* byly vůči většinové společnosti konformní. Z okruhu *Našich osad* vzešla *Unie trampských osad*, která hájila zájmy trampů jako oficiálně registrovaný spolek (ibid.: 95). Přes verbální odmítání zanášení politiky do trampingu měla Unie silné vazby na národní socialisty, kteří se tímto způsobem snažili využít voličský potenciál trampů (Waic – Kössl 1992: 49).

Represivní kurz vyvrcholil přijetím tzv. Kubátova zákona. Vyhláška zemského prezidenta Kubáta (agrárník) „proti výstřelkům campingu a trampingu“ vstoupila v platnost 9. dubna 1931. Postihovala „všeliké nepřístojné jednání“, nošení zbraní, koupání na zakázaných

místech a „pohyb v nedostatečném úboru“, zejména však zakazovala společné táboření neprovdaných partnerů. Za tyto přestupky vyhláška umožňovala udělit velmi přísné tresty: pokutu až do výše 5000 Kč nebo odnětí svobody až na 14 dnů (Waic – Kössl 1999, s. 51–52). Vágně definovaná vyhláška tak dávala záminku k plošnému zásahu proti trampingu. Navíc byla doprovázena oběžníkem, který vyjímал z kontroly členy oficiálních organizací (Pohunek 2011, s. 98). V reakci na to časopis *Tramp* vyzval k zakládání Trampských obranných výborů (TOV), které měly sdružovat jednotlivé osady v konkrétním regionu ke společné akci. Zároveň doporučoval zřizovat závodní trampské výbory. Konala se řada protestních schůzí, potlachů a veřejných manifestací. Na největší demonstraci, která se v květnu konala v Praze, přišlo vyjádřit svůj nesouhlas více než 10 000 osob (*Tramp* uváděl 15 000). Poté, co trampové shromáždění v Pivovarské zahradě vypískali projev zástupce *Našich osad* Bočana, zasáhla policie a demonstraci brutálně rozehnala. Postup proti trampům vzbudil ostrou reakci nejen mezi samotnými trampy, ale i na půdě parlamentu (zde interpelovali zejména poslanci německé sociální demokracie a KSČ). Jeden z pokutovaných trampů se posléze odvolal k Nejvyššímu správnímu soudu. Ve své při uspěl a v roce 1935 byla vyhláška zrušena coby protiústavní (Špringl 2013, s. 13).

Tramping tedy přežil, zároveň ale v průběhu třicátých let vyčerpал svůj konfliktní potenciál. Nejvýraznější trampské časopisy zanikly z nedostatku financí. Tramping se stal bezproblémovou součástí většinové kultury. Posledním vzepětím prvorepublikového trampingu byla účast trampů coby interbrigadistů ve španělské občanské válce.

3. Struktura časopisu a okruh jeho přispěvatelů

Časopis *Tramp* vycházel od července 1929, zpočátku každých čtrnáct dnů, brzy se však přeměnil v týdeník. Obsah časopisu tvořila původní tramská tvorba od diskusních příspěvků po povídky a básně. Badatelsky nejzajímavější jsou bezpochyby debaty a spory ohledně charakteru a směřování subkultury. V každém čísle se nacházelo několik krátkých článků věnovaných aktuálním problémům trampingu. Často se jednalo o reakci na zprávy o trampingu v středostavovských médiích nebo o názorovou polemiku s jiným trampem. V roce 1929 k hlavním tématům kromě obrany trampingu patřila otázka krize trampingu a protest proti „zpad'ouření“ starých osad. V roce 1930 se diskuse točily kolem založení uměleckého souboru Tramská divoká scéna, přibývalo také konfliktů ohledně charakteru trampingu, jeho třídního vymezení a vztahu k politickému dění. Ve třetím ročníku dosáhla debata nejvyhrocenějšího tónu, nesla se v duchu konfliktu s „nepolitickými“ trampy a mobilizaci proti tzv. Kubátovu zákonu. Velkým tématem byl „čundr“ tramské delegace do SSSR. Cenný badatelský materiál poskytují oddíly Drby z osad a čundrů a Osadní pošta, kde byly otiskované dopisy došlé do redakce a které sloužily jako fórum pro vzájemnou komunikaci mezi trampy. V těchto rubrikách byl také oznamován vznik nových osad a pozvánky na potlachy a další tramské akce. Ke stálému obsahu patřila sportovní rubrika Boxing, atletika, football, kam přispíval populární boxer Píd'a Pešek i Bob z Hurikánu, rubrika Kulturní bacily, kde byly recenzovány nové filmy a knihy. Jedna stránka byla věnovaná rubrice Squaw, která byla určena jako názorová tribuna pro trampky. Další list byl věnován Brněnské stránce, která byla vyhrazena pro dopisy brněnských trampů. Rubrika Tuláci života představovala básníky, spisovatele a filozofy, kteří byli pokládáni za předchůdce trampů, a otiskovala úryvky jejich tvorby. Dále byly v časopise otiskovány dobrodružné a humoristické povídky, v menší části i překladové produkce. Nechyběly cestopisné reportáže či ukázky z knih přispěvatelů *Trampa*. Rubrika Jak žijeme nabízela prostor žánru „tendenční“ či „proletářské“ povídky, jednalo se o krátké fiktivní nebo autobiografické sociálně kritické črty, které obvykle stály na kontrastu mezi životem dělnictva a buržoazie. Po umělecké stránce byla úroveň tramské tvorby velmi kolísavá, své umělecké pokusy tu představovali jak profesionální spisovatelé, tak i naprostí amatéři.

Časopis vycházel v Praze nákladem Quida Langhansse. V listopadu 1930 bylo založeno Tramské vydavatelské družstvo a trampové tak začali svůj časopis vydávat zcela samostatně. Tramské vydavatelské družstvo bylo financováno příspěvkem z řad

jednotlivých podílníků-trampů. Vydávání časopisu zřejmě finančně podpořila KSČ (Holubec 2009, s. 160).

Tramp byl založen lidmi z okruhu studentského satirického časopisu *Trn* (1924 – 1932). Redakci týdeníku tvořila skupina levicových intelektuálů a avantgardních umělců vycházejících z dělnického prostředí, kteří se vyznačovali velmi mladým věkem a členstvím či inklinací ke KSČ. Část jeho přispěvatelů zůstala trampingu celoživotně věrná a podílela se na jeho rehabilitaci v 60. letech.

Šéfredaktorem časopisu byl Karel Melíšek (1905–1942), hudebník, libretista a scénárista. V hudební oblasti byla jistě nejplodnější jeho spolupráce s trampským písničkářem Jarkou Mottlem. Zástupcem šéfredaktora a jedním z nejvýraznějších trampů byl Géza Včelička (1901–1965), velmi aktivní jako tramp, písničkář, kreslíř i jako komunistický reportér. Včelička patřil ke klasikům sociálně citlivé reportáže, psal poetické i ostře kritické články o svých cestách do severní Afriky i pražské periferie a hitlerovského Německa. Napsal řadu knih s cestopisnou či sociální tematikou. Jako uznávaný socialistický spisovatel Včelička přispěl k rehabilitaci trampingu v 60. letech, kdy otevřeně vystoupil na jeho podporu (Krško 2013, s. 25).

K zakladatelům časopisu z okruhu *Trnu* patřil novinář a spisovatel Zděna Ančík (1900–1972). Do *Trampa* také přispívali jeho kolegové Eman Trojan (1901–1935), tiskařský dělník, který se stal úspěšným komikem vystupujícím v Osvozeném divadle, divadle Dada či v Červeném esu a jeho herecký kolega, malíř, dramaturg, kabaretník a bohém Emil Arthur Longen (1885–1936), stejně jako novinář, spisovatel a člen Devětsilu Karel Konrád (1899–1971). K *Trampu* se hlásil také oblíbený Franta Sauer (1882–1947), žižkovský anarchista, spisovatel a bohém, který svou pověst založil na blízkém přátelství s Jaroslavem Haškem. Z dalších levicových intelektuálů v *Trampu* občasně publikoval židovský spisovatel F. C. Weiskopf, František Bidlo či E. E. Kisch.

Mnoho sympatizantů *Trampa* se rekrutovalo z řad mladých komunistů. Mezi trampy si velkou popularitu získal Otto Rikin, vlastním jménem Vladimír Ležák (1902–1970), vystupující také pod přezdívkou Borin, komunistický spisovatel a publicista se zkušeností z francouzské cizinecké legie. Borin za války emigroval do Anglie a posléze do Austrálie, kde strávil zbytek života. Trampský spisovatel a oblíbený řečník na potlaších Franta Šerif se ve skutečnosti jmenoval František Kubásek, byl členem KSČ a trampským písničkářem. Pod přezdívkou Standa Derviš v *Trampu* publikoval Stanislav Řáda (1905–1985), odchovanec sirotčince a polepšovny, tulák a autor sociálních reportáží. Standa Derviš se nejvíce proslavil pod svým druhým pseudonymem Vašek Káňa jako autor poválečné divadelní hry *Parta*

brusiče Karhana, která byla ve své době hitem a dnes slouží jako učebnicová ilustrace bizarnosti socialistického realismu.

Někteří trampové, již v časopise publikovali, trampovali i v poválečných letech. K známým jménům v rámci subkultury patří Irčan – Bohuslav Čepelák (1907–1969), jeden ze zakladatelů *Trampa* a spisovatel, který v 60. letech usiloval o vstřícnější přístup k trampingu a rehabilitaci díla Jaroslava Foglara. Hoban – Josef Komárek – byl zakladatelem první ostravské osady Hobo a redaktor nového *Trampa*, který vycházel v druhé polovině 60. let.

4. Osada. Rozšíření, inspirační zdroje a sociální praxe trampingu.

Tramping byl fenoménem velkých měst, především Prahy, která měla mezi venkovskými kamarády pověst „trampského eldoráda“ (*Tramp* 1930/45, s. 11). Trampové pocházeli především z periferie: „tramping vyrostl z periferie a jeho členové jsou ti nejhudší.“ (*Tramp* 1931/4, s. 4) Mimopražští trampové se rekrutovali z industriálních center – Ostravy, Plzně, Českých Budějovic či Brna, slibně se také rozvíjel severočeský tramping.¹ Brněnský TOV sdružoval v květnu 1931 17 osad, které měly 300 osadníků (*Tramp* 1931/19, s. 5), o šest týdnů později se mohl pochlubit 40 osadami. (*Tramp* 1931/25, s. 13) Za zcela „paďourské“ byly naopak označovány regiony jako Olomoucko, trampové měli chybět v Hradci Králové, Pardubicích nebo Chrudimi (*Tramp* 1931/4, s. 11). Mimo oblíbené trampské lokality nebylo na konci 20. let ještě povědomí o trampingu příliš rozšířeno. Trampové z poděbradské osady Michigan se např. považovali za první trampy mimo Prahu, místní měšťané si je prý nebyli schopni v trampských oděvech nikam zařadit (*Tramp* 1929/5, s. 3). V malých městech byli trampové často zcela izolovaní. Do rubriky Osadní pošta nezřídka přicházely dopisy volající po seznámení s kamarádem z konkrétního města či oblasti. *Tramp* tak coby první trampský časopis sehrál klíčovou roli při formování této komunity. Trampové se o sobě navzájem, o trampských hodnotách či činnostech dozvídali skrze časopis. Ve svých počátcích tak představovali „myšlené společenství“ (Anderson 2008), které spojovala pravidelná četba *Trampa*. Důležitost této platformy si uvědomovali sami trampové: „ještě, že existuje *Tramp* a ten nás seznamuje.“ (*Tramp* 1930/42, s. 14) Teprve, když četba časopisu vešla do sociální praxe trampů a vzniklo vědomí sounáležitosti, mohly být pořádány potlachy, na kterých se Pražané i mimopražští seznamovali. Založení časopisu bylo považováno za přelomový okamžik ve vývoji hnutí.

Formativní vliv časopisu *Tramp* na příslušníky subkultury lze nejlépe vysledovat v přebírání rétoriky časopisu u jeho čtenářů. Trampové si rychle osvojovali stejné fráze a slovní spojení, jaké používali redaktoři (např.: „utekli jsme do lesů“, „kluci z dílen, fabrik a úřadů“, ...), stejně jako výkladové vzorce, které nabízeli. Mnoho dopisů, věnovaných problémům trampingu, uvozovalo vlastní text pomocí výkladových schémat, která byla použita v předchozích číslech trampa (model vývoje hnutí, opuštění romantiky, záměry „paďourů“). Někteří přispěvatelé také napodobovali styl redaktorů, do oblíby přišla (k lítosti příštích

¹ Rámcovou představu o územním rozložení trampských osad, které se vyskytly v časopise, poskytuje jejich seznam v příloze bakalářské práce. Nejsou v něm ovšem zahrnuty desítky osad, které v časopise neuvedly svoji domovskou lokalitu.

badatelů) např. „inglmayerovská čeština“, tedy nespisovný projev a záměrné komolení pravopisu, které používal dopisovatel *Trampa* Inglmayer. Poté, co upadl u redakce v nemilost, vymizel tento styl i z příspěvků čtenářů. Redaktoři časopisu byli u trampů velmi oblíbení, stávali se dokonce figuranty trampských anekdot. Nástrojem, pomocí kterého vedla redakce příspěvatele k určitému způsobu myšlení a preferenci určitých témat, byla rubrika Redakční pošta, ve které byly uveřejňovány krátké vzkazy autorům nepublikovaných příspěvků.

Zásadním inspiračním zdrojem tramping byla díla Jacka Londona. Americký spisovatel, tulák a dobrodruh ovlivnil trampy ve dvou směrech. Ve svých knihách popisoval nejen krásu severské přírody a drsný život prospektorů, ale i vlastní zkušenost nezaměstnaného tuláka a námezdního dělníka, díky které se stal socialistou. Trampy byl oblíben i další socialistický klasik, autor společensky kritických románů a distopických vizí Upton Sinclair, jehož díla redakce považovala za základ „ideologie všem trampům společné“ (*Tramp* 1929/10, s. 12). Kromě Londona a Sinclaira se kamarádům u táboráků doporučovalo číst a debatovat např. o Leninovi, ale také o Masarykově *Světové revoluci*. Někdy se jednalo o skutečně nesourodou směs: „A ty – běda, měl bys tak chuť na Tolstého, Sienkiewiče, Upton Sinclaira“ (*Tramp* 1931/35, s. 7). Ideál prostého života a návratu k přírodě nacházeli v díle zakladatele Woodcraftu Setona nebo v Thoreauově *Waldenu*. Ani trampům se nevyhnula obliba básní Jiřího Wolkra a Fráni Šrámka, jejichž poezie se stala generační výpovědí.

Intelektuálové mezi trampy se hlásili k různorodým inspiračním zdrojům. V prvním roce vydávání časopisu byly v rubrice Tuláci života uváděny krátké medailonky a ukázky děl filozofů, spisovatelů a básníků, kteří byli považováni za předchůdce trampingu. Nechyběli mezi nimi tuláci a bohémové jako František Gellner, Francois Villon, ani filozofové jako Jean-Jacques Rousseau. Své místo zde měli hrdinové říjnové revoluce jako Maxim Gorký nebo básník Majakovský i Friedrich Nietzsche. Za trampa byl považován také Egon Erwin Kisch, který s *Trampem* sympatizoval a poskytl mu některé své reportáže k otištění.

Mimo literaturu oslovovaly trampy i hry Osvobozeného divadla nebo filmy Charlieho Chaplina. V kulturní rubrice, kterou vedl Karel Melíšek, byly upřednostňovány zejména sovětské filmy. Vzhledem k vysoké úrovni tehdejší sovětské kinematografie a záplavě laciného hollywoodského braku, který tvořil velkou část tehdy promítaných filmů, nelze tyto preference považovat pouze za výraz ideologického působení. Doporučovány byly zejména protiválečné filmy a romány.

Hlavním inspiračním zdrojem trampingu byly ovšem romány z pera Karla Maye a rodokapsové westerny mnoha dalších, ve své většině brakových autorů. K prvním výletům do přírody tak vedla mimo jiné touha napodobit hrdiny Divokého Západu. Na tuto minulost

někteří trampové vzpomínali s nostalgií: „tenkrát ještě, když v našich hlavách strašil Bufallo Bill a Winetou [...] tenkrát jsme ještě jezdili hledat zlato. [...] S naloženým ruksakem, ve kterém jsme ve všední dny tahali knihy, s dekou, lopatkou a nezbytným svazkem indiánek.“ Prvním dobrodruhům nahrazovalo vysněné prérie nejbližší okolí Prahy, louky v Braníku, Prokopské údolí, Čimický háj (*Tramp* 1930/41, s. 13).

Znalost angličtiny nebyla příliš častá. Dobře o tom svědčí svérázný pravopis při psaní anglickojazyčných názvů. Tento fakt dokládají také rady ohledně správné výslovnosti: „několik maličkých chyb (to platí pro všechny, kteří vyslovují girl, žirl, žerl, místo správného gorl) jako lady se nevyslovuje ledy, nýbrž lejdy“ (*Tramp* 1929/18, s. 12). Ani znalost reálií Divokého Západu nebyla automatická: „Kluci, co znamená ‚šerif‘? My si tak totiž říkáme a nevíme, co to je (*Tramp* 1930/42, s. 13).

Časopis se profiloval jako nesmlouvavý satirický magazín, jehož vzorem byl studentský levicový časopis *Trn*, z jehož redakce pocházeli i zakladatelé *Trampa*. Důležitou část jeho obsahu proto tvořily vtipy. Anekdoty z větší části zasílali přímo čtenáři, menší část tvořily kreslené vtipy. Karikatury, kreslené vtipy a ilustrace měly vysokou uměleckou úroveň a spolu s kvalitní grafickou úpravou časopisu (střídání různých druhů a barev písma, designové prvky zasahující do textu) přispívaly k avantgardnímu vyznění celku. Anekdota byla totiž poměrně mladým žánrem svázaným s velkoměstským prostředím. (Sirovátka 2002, s. 44 - 45) První sborníky anekdot vycházely až po 1. světové válce. Tento folklórní žánr se do širšího užití začal dostávat až v 20. a 30. letech, zejména díky vlivu tisku. Vtipy proto samy o sobě měly nádech moderního, pokrokového fenoménu. Karel Čapek ve svém *Marsyasu* spojuje anekdoty s intelektuálním prostředím, např. profesními kruhy lékařů či právníků (Čapek 1971: 45). Mezi dělnictvem nebyly anekdoty příliš rozšířené, převažoval jiný, více fyzický druh humoru, který se nejspíš nejvíce blížil dnešnímu termínu *prank* (*practical joke*). Rozšíření anekdot mezi tramy tak můžeme předpokládat díky vlivu intelektuálů, zejména studentů a avantgardních umělců.

Obsahově byly tramské vtipy založeny na střetu s autoritou (s policistou, soudcem, hajným, učitelem) nebo s paďourem (otylým výletníkem, spolucestujícím v tramvaji). Základem komiky zde byl absurdní humor a humor založený na kreativní práci s jazykem. Tramp vystupuje v pozici trickstera, který předstírá hloupost, aby zesměšnil svého protivníka. Další anekdoty měly často politickou dimenzi, jejich tématem byla nezaměstnanost a její ignorování ze strany elit. Cílem satiry byli prvorepublikoví politici a představitelé establishmentu. Nejčastějším terčem byli pravicoví politici (Kramář, představitelé agrárníků),

fašisté (Stříbrný, Gajda), ale i intelektuální elity a vrcholní představitelé kultury, kteří byli chápáni jako nudní moralisté (Peroutka, Guth-Jarkovský).

Anekdoty z *Trampa* přebíraly i jiné časopisy, zvláště Stříbrného vulgární plátek *Šejdrem*, na což trampové poukazovali se značnou nelibostí. Trampský humor se totiž stal jedním z identifikačních znaků hnutí. Bylo poukazováno na to, že trampským vtipům nikdo kromě trampů nemůže rozumět: „jeho vtip není mezi cizími vůbec chápán“ (*Tramp* 1929/1, s. 3). Domnívám se, že klíčovou roli ve vytvoření tohoto typu humoru sehrál právě časopis *Tramp*. Opakované výzvy redakce k zasílání anekdot a jejich výběr, stejně jako důležitost jim připisovaná, vedly k tomu, že se tento žánr, původně typický pro úzké profesní skupiny intelektuálních povolání, rozšířil i mezi dělnickou mládež. Oproti tomu jiný příznačný projev trampského humoru má svůj původ zřejmě v dělnickém prostředí, pro které byly typické drsné žerty vůči učňům či spolupracovníkům.² Jednalo se o tzv. kanadské žertíky, samotnými trampy označované nejčastěji jen jako žertíky. Obvyklé schéma žertíku se skládalo z pochvaly části kamarádova oděvu, nejčastěji klobouku, následného zničení vychválené věci a hraných projevů žalu nad bolestnou ztrátou. Tento typ kanadských žertíků zvěčnil román *Dobrodružství sedmi trampů* humoristů Rady a Žáka, což dokazuje, že žertíky byly považovány za definující trampský projev i netrampskou veřejností. Jiné žertíky cílily na spící kamarády, za dobrou zábavu bylo považováno např. ostříhat jim ve spánku vlasy a vousy, přivázat boty na vršek vysokého stromu nebo nasypat pepř do kávy (tento žert byl zaznamenán i v dělnickém prostředí) (Holubec 2009: 168). Oblíbenou zábavou bylo také dávání hobla (v tvrdší variantě hobla o hřebík nebo o pařez). Jako kanadské žertíky mohly být označovány i výtržnosti namířené proti „pad'ourům“: „Začneš zpívat a máš chuť udělat vedle sedícím astrachánům malý kanadský žertík. A uděláš. Třeba rozliješ po stole pivo, a ono zrovna teče na jeho pad'ourský výletní šaty“ (*Tramp* 1930/34, s. 11). Ačkoliv v tomto ohledu projevovali trampové jistě nesmírnou fantasií, samotné rozšíření žertíků musíme zřejmě opět přičítat vlivu časopisu. Někteří čtenáři totiž *Trampovi* propagaci žertíků vyčítali a vzpomínali na klid, který na osadách zažívali před jejich rozšířením. Redaktorům byla přičítána odpovědnost za „nejblbější věc, kterou mohl myslící člověk vynaleznout, kanadské žertíky. (Melichu, bij se do hlavy!)“ (*Tramp* 1931/21, s. 13). Na příkladu trampského humoru tedy můžeme demonstrovat, jak silný vliv měl časopis a specifický diskurs, který utvářel, na sociální praxi trampingu.

² Tento druh žertů se ovšem vyskytoval i ve venkovském prostředí, jeho příkladem může být „rozebírání vozu“, kdy skupina šprýmařů rozebrala postiženému vůz, aby ho následně znovu složila na zcela absurdním místě, např. na střeše.

V čele osady stál šerif. Jednalo se o neformální pozici, která mohla, ale většinou zřejmě nebývala volená. Šerifem se nejčastěji stával zakladatel osady, člen, který byl starší než ostatní osadníci, nebo disponoval jiným druhem symbolického kapitálu (např. pokud byl dobrý boxer). Objevovaly se i poměrně časté stížnosti na to, že osadníci učinili šerifem „paďourského“ kluka kvůli jeho penězům. Z důvodů přijetí „paďoura“ do osady nebo jejího „zpaďouření“ docházelo i k rozdělení nebo zániku osad. Šerif neměl žádné formální pravomoci, jeho úkolem bylo zastupovat osadu před trampskou i netrampskou veřejností, případně působit jako smírčí soudce uvnitř osady. Šerif obvykle nosil plechovou hvězdu, která mohla být ozdobená i znakem osady. Přes proklamovanou rovnost všech trampů se šerifská pozice těšila jisté prestiži a výsadám, jak svědčí tato trampská anekdota: „Poslyš, jakej je rozdíl mezi šerifem a obyčejným trampem. No to máš tak. Dyž ti vobyčejnej tramp z torny vypálí řízky a buřty, můžeš mu dát pár facek. Dyž ti to ale zbodne šerif, dostaneš ešty pár facek, že si toho nevzal doma víc“ (*Tramp* 1930/29, s. 3). V souvislosti s úsilím o proletářskou profilaci trampingu se vyskytla i kritika instituce šerifa. Byla považována za příliš individualistickou, nehodící se pro kolektivní povahu trampingu: „Proved'te změny ve struktuře osad. Tramping jest ve svém jádře kolektiv. Kolektivu nemůže vyhovovat dnešní šerifství. Je to příliš individualistické a anachronické“ (*Tramp* 1931/6, s. 4). Místo ní byla doporučována volba osadních výborů. Také časopis *Tramp* se v boji proti zákazu trampingu neopíral o šerify, ale o Trampské obrané výbory. Vyskytly se ovšem i osady, ve kterých se tímto titulem honosili všichni osadníci, např. osada U pěti šerifů nebo Osada šerifků. Také ze strany „paďourů“ byly někdy pojmy „tramp“ a „šerif“ zaměňovány.

Badatelé věnující se trampingu obvykle zdůrazňují rozdílné pojetí pojmu „osada“ v předválečném a poválečném trampingu. V předválečném období měla osada značit stabilní lokalitu, kterou trampové navštěvovali, v poválečné době pak kolektiv trampů, který společně jezdil na různá místa. Toto tvrzení je nutné korigovat. Trampové ve 20. a 30. letech byli ve svém celku skutečně usedlejší než jejich pokračovatelé a pojem „osada“ byl často synonymem chaty. Zánik chaty tedy znamenal i zánik osady. Přesto však nebyla osada chápána výhradně jako lokalita, označovala také skupinu trampů, která se scházela i mimo neděli. Existovaly také stanařské osady, které chaty nebudovaly buď kvůli nedostatku prostředků, nebo z přesvědčení. Trampové také podnikali výpravy i mimo své obvyklé působišťe a objevovali zatím neznámé končiny, o kterých podávali do *Trampa* zprávu, např. povodí Dyje nebo německojazyčnou oblast u Doks. Zvláštním druhem trampů byli tzv. silniční trampové, tedy trampové, kteří neusilovali o vybudování chaty a nevázáli se na žádné

konkrétní místo. Také silniční trampové zakládali svoje osady, např. osadu Pilgrim Boys, pořádali vlastní srazy a sami se pokládali za jakési zdravé jádro trampů. Mezi další druhy trampů patřili trampové-cyklisté, lyžaři a vodáci. Existovali také trampové-samotáři. Příklad silničních trampů dokládá, že termín osada nebyl spjat pouze s pevně danou lokalitou.

Trampové sdružení v osadě mohli mít vlastní vlajku či znak, někteří nosili také odznaky nebo vyšité znaky osady na oděvu, tato praxe však byla v časopisu odsuzována jako nežádoucí „fangličkování“. Od člena osady se očekávalo, že na ní stráví každou volnou neděli. Pravidelné ježdění na tramp po co nejdelší řadu let bylo zdrojem prestiže. Osady se však scházely i mimo volné neděle. Dny a místa schůzek nové osady často anoncovaly v *Trampu* spolu s vyhlášením svého založení. Obvyklým místem schůzky byl oblíbený hostinec, den schůzky většinou připadal na čtvrtek nebo pátek. Setkání osady se nazývala potluchy či sleziny. Zde leží další z rozdílů oproti poválečnému trampingu, který pojmem potlach označoval výhradně slavnostní setkání několika osad. V předválečné době měl tento pojem širší význam, označoval „vnitroosadní“ i „meziosadní“ setkání. Další odlišnost spočívá v tom, že předválečné potluchy se obvykle konaly ve městě (byť se trampové sešli také např. na hradě Veveří).

Potluchy tak měly částečně také charakter demonstrace, v některých případech je doprovázel i pochod městem. Trampové na ně chodili v tramském oděvu, který byl jinak vyhrazen pro neděle. Účelem potlachu byla mimo jiné i propagace trampingu mezi mládeží. Jako potlach tak mohly být označovány i tramské taneční zábavy, rekrutské večírky či tzv. tramské večery. V Praze se potluchy nejčastěji konaly v hotelu Tichý na Žižkově, v Národním domě na Smíchově nebo ve velkém sále nuselské Jezerky. Na pražské potluchy se sjížděli i mimopražští trampové, vedeni nejen touhou po zábavě, ale také vázání pocitem vlastní povinnosti podpořit tramské akce. Na potlačích se tak seznamovali trampové z různých oblastí a „myšlené společenství“ čtenářů *Trampa* se tak začalo setkávat i fyzicky. Na mimopražských potlačích naopak hostovala populární Tramská divoká scéna nebo některý z členů redakce *Trampa*. Jejich součástí byla vystoupení tramských kapel a zábavné výstupy, které si připravovaly jednotlivé osady (nejčastější byly satirické skeče). Cílem tramských večerů bylo nabídnout způsob zábavy odlišný od běžné komerční nabídky a představit vlastní, autonomní kulturní produkci: „ukázat paďourům, že nepotřebujeme k pobavení jejich placené, profesionální hvězdy“ (*Tramp* 1931/16, s. 13). Ne vždy se ovšem tramské večery povedly. Za odsouzeníhodné bylo považováno vystoupení profesionálních hudebních skupin a zařazení „paďourské“ zábavy, např. vystoupení klauna nebo kouzelníka. Spolehlivě se znemožnil ten, kdo přišel na potlach v saku. Pravidelně se objevovaly stížnosti

na pořadatele, kteří (často s ohledem na přání hostinského) vyžadovali vstup ve společenském oděvu nebo dali vykázat ze sálu kamaráda v „kanadkách“, případně tolerovali přítomnost „paďourů“. Samotné pořádání potlachu totiž mělo mít protestní ráz, vymezit se proti „paďourské“ společnosti, odmítnout její způsob zábavy.

Pod pojmem „potlach“ či „slezina“ tedy můžeme rozlišit dva hlavní typy tramských festivit. Za první pravidelná vnitrosadní setkání, za druhé nepravidelná setkání všech trampů a tramských osad, která měla slavnostní a demonstrativní ráz. Velké „sleziny“ pak měly buď primárně zábavní, nebo protestní charakter (oba tyto typy se však mohly vzájemně prostupovat). Během potlachu si osady vzájemně vyměňovaly vlajky, kterými vyzdobily sál. Na žádném potlachu nemohlo chybět provolávání hesla „Do paďourů hej rup!“, což byl oblíbený, zřejmě takřka oficiální tramský pokřik. Na potlačích byly řešeny aktuální problémy trampingu, přijímaly se rezoluce a společný program. Obvyklé bylo vystoupení několika řečníků, mezi oblíbené rétory patřil např. Franta Šerif nebo Otto Rikin, kteří byli zváni i na mimopražská setkání. Potlachy musely být policejně hlášeny jako veřejná schůze. K prostředkům boje proti trampingu tak patřilo nepovolování potlachů či jejich předčasné rozpouštění policií a policejní dohled nad projevy tramských řečníků. Tato praxe byla ovšem trampy všeobecně nenáviděna: „pane ministře vnitra, na vašem místě bych neposílal na tramské schůze byrokratické policejní komisaře, kteří napomínají řečníky i při slovech ‚paďour‘ a ‚Sokol‘“ (*Tramp* 1931/7, s. 3). V některých případech byly cenzuře ze strany policejního komisaře podrobeny také tramské rezoluce. Rozhořčení trampů vzbuzovaly také policejní hlídky, které obklopovaly hostince, kde probíhaly tramské potlachy, či údajná infiltrace tajných policistů. Samostatnou kapitolou bylo násilné rozhánění potlachů a tramských demonstrací.

5. Kamarád. Sebeidentifikace trampů.

V sobotu večer se za město vydávala značná část pražské dělnické mládeže (Holubec 2009, s. 158). Z dělnických vrstev se rekrutovala většina trampů i v dalších průmyslových centrech jako byla Plzeň, České Budějovice, Ostrava nebo Most. Kromě dělníků a učňů trampovali i příslušníci nižších středních vrstev, studenti a intelektuálové, kteří do značné míry určovali směřování subkultury. Základním východiskem trampů bylo odmítnutí soudobé společnosti jako zkažené a nemorální. Trampové sami sebe chápali jako proletariát, pracující mládež. U většiny trampů proto můžeme předpokládat ztotožnění s levicovým chápáním světa. Trampská obžaloba tehdejší společnosti jistě sdílí řadu bodů se soudobou radikální levicí a vychází z podobných zdrojů, rozbor trampského časopisu proto může být také chápán jak vhled do myšlenkového světa dělnické mládeže. Trampské prostředí však vykazovalo svá specifika. „Kluci z fabrik a dílen, z obchodů a kanceláří“, jak zněla nejpoužívanější fráze, kterou používali k označení sebe sama, se nevymezovali pouze proti buržoazii, odmítali i zapojení do tradičních struktur dělnického hnutí. Lesu, řece a táborovému ohni dávali přednost před vším, co jim město mohlo nabídnout. Otázka, co vedlo tisíce mladých lidí k zavržení dnes tak idealizované prvorepublikové společnosti, zůstává základní osou mojí práce. V následující kapitole se zaměřím na sebeidentifikaci trampů, jejich vlastní chápání důvodů, které vedly ke vzniku hnutí a příčin jejich radikalizace. Klíčem k pochopení trampské identity bude rozbor jejich zásadní hodnoty – kamarádství. Na příkladu obsahových posunů tohoto pojmu budou demonstrovány diskuse o příštím směřování subkultury, které vyústily ve vnitřní rozštěp hnutí a ve spor tzv. „politických“ a „nepolitických“ trampů.

Tramping je třeba zasadit do kontextu společenského vývoje po první světové válce, který je typický rozpadem ideálů a deziluzí mladé generace, které vyústily v generační konflikty. Tramping představoval pouze jednu z odpovědí, byť jistě unikátní, na situaci, která panovala v celé meziválečné Evropě i USA. Základním východiskem trampingu byla zkušenost generačního střetu: „Kamarádi, v trampingu je víc, než by se takhle zdálo. Symptom doby, příznak přelomu, projev generace. A kdyby jenom nejužší – chceme žít po svojem – i to je dost“ (*Tramp* 1930/28, s. 11).

Kategorie mládeže se v evropské kultuře vytvořila poměrně nedávno, kolem roku 1900. Fenomén náhlého zájmu o mládež, její skoková politizace a souběžná snaha starší generace o její disciplinaci je typická pro období 1900–1920 (Fasora 2015, s. 33–36). Komplexní změny, které nastaly po první světové válce, dále prohloubily rozdíl mezi rodiči a jejich dětmi. Mládež měla odlišnou generační zkušenost, názory na společnost a hodnoty,

kterými chtěla poměřovat svůj život, a nyní také vyšší materiální komfort, který jí spolu s novým sociálním zákonodárstvím zajišťoval volný čas, který mohla trávit podle vlastního uvážení. Starší generace však nebyla připravená přistupovat k mladým jako k autonomnímu subjektu a vzdát se nároku na kontrolu a směřování života svých dětí. Tramping vyjadřoval touhu mladých lidí odpoutat se od společenské kontroly: „Mládí, za které myslel otec, dokud chodil do školy. Potom mistr nebo profesor a nakonec se přizpůsobilo a nemyslel už nikdo. [...] Přepolitovaná poválečná doba vynutila si reakci návratu k přírodě. Společenský řád světa, páchnoucí stuchlinou, nemohl stačiti novému mládí, toužícímu po volnějším vydechnutí. Utrhlo se ze řetězu předsudků a pseudomorálky stárnoucích a vykřiklo proti nim svůj odpor“ (*Tramp* 1930/21 s. 3).

Svůj vztah ke společnosti trampové nejčastěji vyjadřovali slovem „útěk“. Útek od dohledu rodičů a odsudků sousedů, od dřiny v továrnách a nároků státu, nudy všedního dne, od sociální nespravedlnosti. V lesích hledali autonomní prostor, kde mohou žít podle svých představ, kde nacházeli to, co jim chybělo nejvíce – svobodu. Trampové měli jasno, skutečný život začíná až mimo město, mimo dohled „paďourů“: „Vždyť ten hoch celý týden jako by ani nežil, až když si vyjde do lesů, kde není žádného paďourského a měšťáckého přetvařování, tam si volněji oddychně a cítí teprve skutečně, že žije“ (*Tramp* 31/8, s. 12).

K hlavnímu důvodu nespokojenosti se soudobou společností, jejímž východiskem byl tramping, patřil pocit nesvobody, nedocení a nenaplnění vlastní práce. Také volný čas byl v dělnickém prostředí poměrně novým fenoménem, který umožnily teprve zápasy o omezení pracovní doby, v prostředí meziválečné mládeže však už byl považován za přirozenou součást života. Mládež chápala nárok na smysluplné trávení volného času jako svoje právo, zároveň pocítovala, že je o něj připravována. K požadavkům pražského Trampského obranného výboru patřilo „odstranění všeho, co běře mládeži volný čas“, např. přeložení vyučování na pokračovacích školách do pracovní doby, omezení pracovní doby mládeže do 18 let na 6 hodin a zavedení volné soboty pro mládež pracující na úřadech a ve službách (*Tramp* 1931/35, s. 3).

Zvláště učňovská mládež pocítovala, že kvůli práci a povinnostem přichází o nejlepší léta. Franta Šerif líčil učňovské povinnosti takto: „pracovat stejně jako dospělí po stejnou dobu, a po práci ještě uklízet dílny a pak jít do pokračovací školy“ (*Tramp* 1931/15, s. 10). Těžký život učně přivedl k trampingu i jednoho ze čtenářů, který v rubrice Z osad vylíčil svůj životní příběh. Kromě znechucení tehdejší společností špatně snášel učňovskou službu, byl „téměř zničen tělesně i nervově“. Ve chvíli, kdy mu byla přiřčována odpovědnost za poruchu

stroje, utekl z učení i z města a v bojovském Údolí stínů narazil na trampy, kteří se ho ujali. (*Tramp* 1930/7, s. 10).

Tramping byl ovšem přitažlivý i pro měšťanskou mládež a mohl poskytovat východisko nejen z tíživé sociální situace, ale i osobních problémů. Jistý kancelářský pracovník z Přerova, který se sám označil za „dokonalého paďoura“ poslal do redakce dokonce dotaz, jak se přidat k trampům: „Byl jsem dokonale zklamán v kruhu, kde jsem se pohyboval, a proto hledám cestu k Zapomnění. Chci poznat přírodu, kde chci nalézt klid a hlavně zapomenout. Bohužel, mám tátu i mámu paďoury, kteří nemají pochopení pro tuto věc.“ (*Tramp* 1930/25, s. 12)

Živnou půdu nacházel tramping ve studentském prostředí. Redakce *Trampa* vyzývala k získávání nových stoupců ve školních třídách: „vyvádět mládež z paďourského zajetí na školách“ (*Tramp* 1931/11, s. 4). Identifikace s trampingem stejně jako četba časopisu znamenala projev rebelství a sama o sobě byla výrazem odporu proti zkostnatělým profesorům. Nejaktivnějšími členy radikální osady Oktábr tak např. byli gymnazisté. V *Trampu* byl také publikován protest proti militantnímu tělocvikáři (*Tramp* 31/18, s. 4). Svě klubovny, kam studenti-trampové chodili o přestávce nebo po škole, někteří označovali jako trampské boudy. Jiní studenti pořádali „potlášky“ ve třídě (*Tramp* 1930/4, s. 2). Vzdělávací systém byl považován za nevhodný a zastaralý. Měl ve studentech zabíjet schopnost samostatného myšlení a svobodnou vůli. Školní docházka tak byla považována za počátek systému omezujícího osobní svobodu. Nesvoboda měla začínat ve škole a končit v zaměstnání: „Mládí vlastně je právě těch pět let, protože to je svoboda. Pak už to jde jedno za druhým, cizí lidé mají právo tě vzdělávat, to jest, otvírat si na tebe hubu podle svého příslovečného určení času, neb místa, neb způsobu, přesně dle gramatiky Údolí pavouků. Nejdřív je to kantor či hloupá učitelka s trvalou ondulací, pak je to zase kantor s koženým paragrafem dějin, matematiky, fyziky... a jak jsi už tak daleko, pak tedy už opravdu jde všechno rychle: pan šéf se svou skvělou methodou vyssávací, neboť vyssavače nebyly vynalezeny teprve v tomto století, a pak pan policajt s pedrekem“ (*Tramp* 1930/30, s. 2).

Kritizován byl nejen nedostatek volného času, ale také pracovní podmínky a omezování lidské důstojnosti zaměstnanců: „jsem děvucha zaměstnaná v kšeftě, jsem živý inventář, který jako nacvučený papugai, při otevření dveří řekne: ‚Ruku líbám, milostivá paní!‘ Nimam celý týdný duše nimam 9 hodin za diň, zaprodana kšeftu chleboďarcovu“ (*Tramp* 1931/4, s. 11). Trampové sami sebe připodobňovali k otrokům, lidským strojům či robotům: „jsme lidmi jen v neděli, jinak pouze číslovanými roboty“ (*Tramp* 1931/15, s. 11).

Mnoho trampů sdílelo dojem, že svoboda je výsadou privilegovaných vrstev a jim samým je upřená. Touha po svobodě a pocit třídně definované nespravedlnosti byl vyjádřen i v rezoluci českobudějovických trampů: „žádáme jako občané republiky čsl., aby dle republikánské ústavy byla tato respektována a nikoliv aby svoboda byla výsadou určitých vrstev, neboť v ústavě samotné je psáno, že výsady třídní, rodové a pohlaví se neuznávají“ (*Tramp* 1931/6, s. 3).

Svobodu tramp hledal za hranicemi i v přenesení exotických dálek do mikrosvěta osady. Za jeden z impulsů ke vzniku a rozvoji trampingu bývá pokládána nemožnost vycestovat za hranice, před druhou světovou válkou z hmotných, po válce z politických důvodů. Romantika vltavských údolí tak měla kompenzovat volání dálek. Cestovatelská touha byla jistě pro trampy, jimž byla připisována snivá a sentimentální povaha: „Je kosmopolita. Dítě neklidu. Proletářský občan světa. Buď sedí na břehu Sázavy u ohně, s duší, zmučenou touhami po dálkách, anebo u balvanů, o něž se třístí jektavě moře, opřádá si srdce pavučinkou nostalgie“ (*Tramp* 1929/7, s. 10). Zkušenosti se zahraniční cestou však byly překvapivě časté. Trampové vykazovali značnou mobilitu, nejednou v rubrice Osadní pošta zoufalí rodiče nebo kamarádi hledali ztraceného syna/osadníka, který se vydal na toulky. Trampové na stránkách časopisu popisovali zážitky ze zahraničí, ať už se jednalo o profesionální, poetické reportáže Gézy Včeličky, nebo obyčejné rady, kde přespat, kde vyžebrať jídlo a kde si dát pozor na četníky. Trampové se na cestách živili příležitostnou prací, žebráním nebo drobnými podvody. Oblíbeným zdrojem výdělků bylo prodávání „foteček“ (zřejmě se jednalo o mezinárodně srozumitelnou pornografii). Na svých cestách se opírali o československé ambasády (kde byli ovšem často odmítáni), ostrůvky československé imigrace nebo solidární dělnické organizace, jako byly např. námořnické kluby nebo německé mezinárodní herberky. Kromě sousedního Německa byla častým cílem cest Francie. Ve spojeneckém státu hledalo v meziválečné době obživu mnoho Čechů, kteří se tam stěhovali za prací nebo pracovali jako sezónní dělníci. Mezi českými imigranty byli i trampové, v Le Mansu dokonce vznikla trampská osada Pendrek v trapu. Jelikož francouzské kolonie byly inherentní součástí republiky, mohli trampové bez omezení cestovat i do severní Afriky. Řada trampů této možnosti využila. Jedna skupina trampů, složená z romantiků, kteří utekli z domova, nebo aby se vyhnuli vojně či trestnímu stíhání, se dokonce rozhodla usadit se ve vnitrozemí Maroka: „Jdeme do pralesů, kde založíme osadu. Čouda tam byl. Jest to mezi Araby. S těmi je Čouda za dobré a má od okolních kmenů zaručeno, že mu nebudou ani škodit, naopak proti jiným bránit. Trampování, o kterém se vám vůbec ani ve snu nemůže zdát. Zde si uděláme svoje zákony a svoje předpisy“ (*Tramp* 1931/33, s. 14). Trampové se vydávali i na Blízký východ,

někteří v rámci alji navštívili také Palestinu. Poměrně častá byla cesta přes Balkánský poloostrov do Turecka, který vedle snadnější možnosti komunikace nabízel i skutečnou divočinu. Také v Istanbulu měli trampové zázemí kamarádů, kteří jim během putování pomáhali. Této možnosti využil Bob Hurikán i Géza Včelička. V rámci Československa sehrála roli exotické destinace Podkarpatská Rus. Na Podkarpatské Rusi trampové poprvé zažívali kulturní šok, překvapila a pobouřila je chudoba, ve které žili jejich spoluobčané na východním okraji republiky a křiklavé sociální rozdíly: „to, co sežere tak mnohý pinč některé milostpaní, o tom tito lidé ani nevědí, že existuje“ (*Tramp* 1931/7, s. 7).

Zážitek zahraniční cesty byl jedním z momentů názorové radikalizace. Trampové si z cest většinou přinesli hořké rozčarování a zklamání západní Evropou: „Hledal jsem, kamarádi, lepší svět, kde se lidé mají dobře, ale na západě to nebude. Hodně jsme zkusili s Ondrou z Prahy, který se vracel z Palestiny, proklínajíc bratrskou nám Francii“ (*Tramp* 31/13, s. 4). O to větší pak byly naděje upínané k východu: „Podkarpatská, Balkán, Malá Asie, Afrika, Západ, to je pořád pět, pořád stejné, chudí jsou vykořisťováni bohatými, viděls francouzskou botu na arabském vazú, státotvornou slinu na tváři proletáře [...] Teď, teď... Ještě musím vidět nové Rusko! A stáváš se mimoděk reportérem proletariátu“ (*Tramp* 1931/3, s. 4) Zkušenost tvrdého života imigranta a tuláka vedla trampy k mezinárodní solidaritě s chudými. Přátelství navazovaná na cestách s tuláky a anarchisty z Čech i jiných zemí podryvala internalizovaný nacionalismus: „z Germánů jsou to zvláště Němci, kteří se vyznačují rasovou nenávisť vůči Slovanům ...“ To slyšel jsem od sestry, když ‚dřela‘ zeměpis. [...] Tuto ‚rasovou‘ nenávisť poznal jsem nejlépe, když na čundru Německem šli jsme společně (2 Češi) s kamarády Němci a ti, kteří nás měli nenávidět, dělili se s námi o každý vyžebraný feník a často také o jídlo. Byli to i Maďaři (také náš ‚nepřítel‘), s kterými jsme přišli do styku a v cizině, kde zvlášť mohli nám dát pocítit svoji nenávisť, vždy se k nám zachovali jako praví kamarádi“ (*Tramp* 1931/10, s. 12). V městech a přístavech Francie získávali cestovatelé osobní zkušenost s černochoy, což jim umožnilo odmítnout rasismus. Ten ovšem v plné míře zakusili až v koloniích, životní podmínky domorodců a přístup francouzských represivních složek je šokovaly. Géza Včelička vyjadřoval ve svých reportážích velké sympatie alžírským Kabylům v jejich boji proti francouzské armádě: „to jsou také trampové, Bobe, a také míchají do politiky, neboť nadávali na Francii a proklínali bílou civilizaci“ (*Tramp* 1931/16, s. 9). Zkušenost z kolonií vedla k protestu proti imperialismu, který se projevoval např. kritikou československé účasti na pařížské koloniální výstavě. Trampové se solidarizovali se situací podrobených národů a přirovnávali jejich situaci nejen k pronásledování milovaných Indiánů, ale také k útlaku, který pocíťovali sami.

Dělníci byli např. přirovnáváni k černochům a kapitalisté k bílým mužům (*Tramp* 1931/20, s. 11). Vzhledem k tomu, že vznik moderního rasismu úzce souvisel nejen s etnickou, ale i třídní diskriminací, nebyla tato intuice zcela mylná (Storchová 2014: 222).

Zkušenost z cest rozšiřovala trampům obzory a vedla je k srovnání vlastních životních podmínek s tím, co viděli za hranicemi. Důsledkem bylo opuštění romantických ideálů a šok z chudoby, se kterou se setkávali. Zvláště působivá byla v tomto ohledu Podkarpatská Rus: „Teď už se toho nezbavíš. Ty velké oči a uši, ten rozrostlý mozek už ti zůstane. Vracíš se na podzim domů, poznáváš, že Podkarpatská Rus se přestěhovala do Prahy. Tam honili cikány, zde nezaměstnané. Tam lhou kněží, zde všichni, co jsou nahoře, kněz by na to nestačil“ (*Tramp* 1931/3, s. 4). Možnost širšího srovnání vedla také k uvědomění si globálních souvislostí hospodářské krize a snadnějšímu přijetí socialistických teorií o mezinárodním třídním boji. Také za hranicemi se trampové setkávali s pobuřující sociální nespravedlností a dobře známými „paďoury“. Návrat z ciziny je činil vnímavějšími k domácím konfliktům. Cesta pro mnohé z nich zřejmě znamenala iniciační bod a podnět k antisystémovým postojům. V otevřeném dopisu Na okraj návratu věnovaném Bobu Hurikánovi popisoval Géza Včelička, jak ho cestování změnilo: „Bobe, neviděl jsem celý svět, viděl jsem jen nepatrné, zavšivené jeho kouty, ale stačilo to, aby se romantika života stala přeludem, neboť pod slunečnými barvami chví se černá kresba útisku, násilí, křivd, páchaných mocnými na chudých tohoto světa. [...] Bobe, vrátil jsi se nějak zamlklý. Máš jiné oči než dříve. Viděl jsi dno života“ (*Tramp* 1931/16, s. 9). S Bobem tedy sdíleli stejnou zkušenost, která je oba vedla k další radikalizaci. V případě Boba z Hurikánu však radikální nespokojenost nenašla východisko v krajní levici, ale ve fašismu.

Sympatie k fašismu se nevyhýbaly ani trampům: „tramská košile nasákla špínou některých přivandrovalců, flekatěla fašismem spasitelů“ (*Tramp* 1930/31, s. 10). Otevření fašisté tvořili asi jen malou část trampů, pravděpodobně z řad studentstva: „u dvou trampů-študáků jsem viděl fašistické trikolorky. Dejte to dolů! Dobrý tramp nemůže být fašista, protože jeho domov je na celém světě“ (*Tramp* 1929/19: 11). Osadníci byli také odvraceni od toho, aby vyvěšovali československou vlajku. Vztah trampingu a fašismu je dosud mimo oblast zájmu odborného výzkumu, kromě článku Jana Špringla *Sluníčko a tráva kazí dobré mravy*. Postoje fašistické *Vlajky* k trampingu byly podle něj ambivalentní (Špringl 2015: 21). Vztah trampingu a fašismu však představuje beze sporu zajímavé téma. Inklinace části trampů k extrémní pravici se snažily využít *Polední listy* fašisty Jiřího Stříbrného, které zavedly v roce 1928 tramskou rubriku. Členem stejné politické strany jako Stříbrný byl i vydavatel krátkodechého časopisu *Tramping* Gregor, který si zvolil tramskou přezdívku Lord Rudyard.

Časopis *Tramp* pranýřoval jakékoliv koketování s fašismem a prohlašoval, že tramp nemůže být fašistou. Přesto však i mezi levicovými trampy k těmto kontaktům docházelo. Trampové z Kolína varovali před trampem, který převlékl kabát: „Je to krátký čas, co mával vysoko nad hlavou rudou fanglí s pěticípou hvězdou. Dnes je nejzuřivější národovec.“ (*Tramp* 1931/22, s. 5) Záměnnost rudých a hnědých kariér, která není zdaleka omezená na tramping, napovídá, že prvotní příčinnou radikalizace nebyla ideologie, ale obecně sdílené pocity sociální nespravedlnosti, ponížení a generačního konfliktu. Tato frustrace pak našla vyústění buď v emancipačním úsilí radikálních socialistů, nebo ve fašistickém šovinismu.

Z národnostního hlediska byl tramping většinou českým hnutím. Na Slovensku zřejmě nebyl příliš rozšířený. Poměrně aktivní byla pouze bratislavská osada Waikiki. K trampingu se ovšem hlásili i jazykově německé osady. Aktivně vystupovali brněnští Němci z osady Red Wings nebo The Lone Sailor ze Stříbra. Také němečtí kamarádi si osvojili výraz „paďour“ a pozdrav „ahoj“. Podobně jako jejich jazykově čeští kamarádi, odmítali i němečtí trampové etablované sportovní a nacionalistické organizace. Do řad paďourů se tak přidal i Wandervogel, Turnverein, sionisté nebo hakenkreuzleři. Časopis *Tramp* odsuzoval protiněmecký nacionalismus (např. vytlučení kin, která hrála německé filmy) a antisemitismus (byť se v časopisu vzácně vyskytla antisemitská anekdota nebo přirovnání „astrachánů“ k „židovským synkům“). Součástí trampské identity bylo odmítání národností nesnášenlivosti: „tramp v prvé řadě nezná žádné národnostní ani náboženské rozdíly“ (*Tramp* 1931/1, s. 12). Pokud se v některém z dopisů objevily např. protiněmecké postoje, vždy vyvolaly nesouhlasnou odezvu, také stanoviska redakce podporovala internacionalismus a vzájemnou toleranci: „Copak je taková ‚láň-kišasoňka‘, továrnou a kanceláří méně vybledlá a méně veselá než naše Máňa? ‚Dyž sou naše, tak sou naše‘ – řkouc takřka filosoficky. A kluci, embři a bridři? Že breptají náhodou jinak než my? Tlačí-li baťovka, tlačí stejně fuz jako nohu. V Sarajevě jsem poznal kluky po pětiminutovém hovoru a našel je ve stádě ‚našich v cizině‘ i bez kanadek“ (*Tramp* 1930/28, s. 11). Internacionalismus byl nedílnou součástí trampské identity. Takto se např. loučil pisatel dopisu rakovnickým trampům: „věřím, že najdete své místo v pilířích mostu, jenž spojí národy.“ (*Tramp* 1930/38, s. 10).

Trampové měli zvláště vyvinutý smysl pro přírodu a její krásy. K pobytu na osadě patřily také procházky po okolí a pozorování divokých zvířat, které si trampové někdy ochočovali (např. ježek či užovka). Trampská společenská kritika obsahovala také ekologické aspekty. Trampové si všímali mizející přírody a ekologického znečištění, které postihovalo obyvatele měst, stejně jako škodlivosti průmyslu pro životní prostředí: „Představte si taková krásná je louka. Jak krásné je to okolo takového městečka. A teď si představte, když místo

těch luk a polí zejí kolem samé jámy s vodou, oprámy s doutnajícím uhlím, šachtami, bagry rypající tu louku a pole. Vždyť jest to přímo vražda na té přírodě i na vás, kteří dýcháte ten smrad šachet a oprámů těch kapitalistických pad'ourů. A tomu se řekne výkvět průmyslu. Ale vy když si na louce utrhnete šťovík na zahrnutí žízně, je to polní pych“ (*Tramp* 1931/14, s. 12).

Základním argumentem ve prospěch trampingu byla prospěšnost pobytu v přírodě pro tělesné zdraví: „hájíme své zdraví a nemáme chuť těšit se na vaše mastičky a berle“ (*Tramp* 1931/5: 4). Trampové se dovolávali práva na čerstvý vzduch. Městský život byl asociován se stresem a zkaženým ovzduším: „šest dní jsem se plahočil v zakouřené Praze, šest dní jsem polykal všečen smrad, šest dní byly moje nervy trhány zvoněním, křičením, houkáním, hlomozením, pískáním“ (*Tramp* 1930/7: 10). V pozadí důležitosti připisované pobytu na čerstvém vzduchu je třeba vidět strach z tuberkulózy, která byla nejrozšířenější smrtelnou nemocí v dělnickém prostředí. Na „nemoc proletářů“ umírala až čtvrtina dělníků. (Holubec 2009: 72) Géza Včelička trpěl plicní chorobou po celý život od svých učňovských let. (Waic – Kössl 1992: 104) Na tuberkulózu zemřel také spolupracovník redakce Mirko Veselý, o jehož smrti v časopise napsali, že mu trampingu nestačil zachránit zdraví. Toto úmrtní oznámení v časopise nebylo ojedinělé. Pro celkově špatný zdravotní stav dělnické mládeže byl jistě trampingu přínosný. Zdravotní důvody byly udávány také jako hlavní záměr trampingu: „abyste se v lese,nadejchaly čistýho ozónu, aby vám pajšlík, znečištěný smradem dílen a kancelářů, řácky vyvětral“ (*Tramp* 1931/2: 7). Franta Šerif v jednom ze článků líčil svoje dětství chudého hochy. Jako proletářské dítě byl slabý a chudokrevný a ostatní děti se mu smály a ponižovaly ho. Teprve trampingu zvýšil jeho sílu a sebevědomí: „nejsem chudokrevný a mám sílu v dlaních a moje ramena jsou silná a opálená“ (*Tramp* 31/2: 2). Síla nabytá v lesích měla posloužit pro budování nových společenských pořádků: „Klidně a vesel kopeme základy novému světu, o jehož kráse jsme tak přesvědčeni, jako o bídě a nespravedlnosti starého“ (ibid.).

Idea návratu k přírodě byla součástí kultury mládeže již v předválečné době, Lukáš Fasora řadí „návrat k přírodě“ k jednomu ze základů generační soudržnosti socialistické mládeže let 1900 – 1920. (Fasora 2015: 91 - 99) „Objevení přírody“ a její pozitivní zhodnocení jako místa oddechu a obrody lidské duše degenerující pod vlivem moderní civilizace, vychází v českém prostředí z vlivů německé naturfilosofie. (Mareš 2015: 14) Z těchto zdrojů čerpal také skauting a trampingu, rozhodující roli zde ovšem hrál vliv amerického woodcraftu. V přírodě bylo hledáno nejen zlepšení fyzického zdraví, ale i mravní obroda: „tramp nás osvobozuje od vši té lživé morálky, tramp není nám jen pouhým

útěkem z ní a zábavou, ale že jest nám výchovou, že v živé přírodě hledáme čistou pravdu i morálku a že kašleme na šosáckou a sviňáckou společnost, která své špatnosti plije po nás“ (*Tramp* 1931/1: 5). Samotný pobyt v přírodě měl učinit člověka lepším: „člověk, a vůbec každá živá bytost, se přizpůsobuje svému okolí [...] Kouř tvýho táboráku se vsákne do tvejch hadrů i do tvójí duše a síla těch jedlí přejde do tvejch svalů. Klid hvězd a tichej let svatojánskejch mušek Tě to naučí, že zejtra dáš na silnici starýmu vágusovy všechny svoje retky a že budeš litovat, žes někdy ublížil svojí Máně“ (*Tramp* 1930/6: 2). Odvrat od zkažené městské morálky a prostředí okolní přírody mělo samo o sobě vést k vytvoření nových morálních standardů: „delším pobytem v přírodě se přetvoří i ten největší lump na dobrého člověka. Tramping si vytkl za úkol zvrátiti starou morálku a nastolit novou“ (*Tramp* 1930/22: 2). Tramping měl představovat pokus o zušlechtění člověka po fyzické i duševní stránce, trampskou „volnou sebevýchovu“. S tím souvisí také opakující se motiv nového člověka a nového světa, které tramping připravuje: „na našich boudách vzrůstá nový svět“ (*Tramp* 1931/3: 14). Ve svém důsledku tak měl tramping představovat velké obrodné hnutí s celosvětovým dosahem: „ozdravení lidstva ve smyslu tělesném a duševním“ (*Tramp* 1931/18: 5). Některé představy o vytvoření nového člověka a fyzické obrodě na trampu v sobě nesly až eugenické podtóny, trampský sport měl příznivě působit i na fyzickou zdatnost budoucích generací a odlišovat trampy od paďourů: „Nedivte se proto těm, kteří po celotýdenní dřině venku ‚na osadě‘ prohánějí tělo a pěstují sport, neboť tím utužují nejen svoje zdraví, ale též i svých budoucích dětí. Každý uvědomělý tramp by měl vědět, že právě v této věci chceme se lišit od paďourů. Proto nejen zdatnost duševní, ale též tělesná at’ je cílem nás všech“ (*Tramp* 1931/8: 6).

Nejdůležitější trampskou hodnotou a až nadužívaným pojmem bylo kamarádství. Přestože jde na první pohled o zcela srozumitelný a jednoznačný termín, také toto slovo mohlo být naplňováno různými obsahy a jeho význam se posouval v souladu s konkrétním užitím nebo záměrem uživatele. Samotní trampové pojem nijak neproblematizovali, za to však často vytýkali druhým nekamarádské jednání. K obsahu pojmu kamarádství se tak nejlépe přiblížíme negativní cestou, příklady netrampského jednání ukazují, jaké hodnoty byly pro trampy důležité a jaká pravidla určovala jejich společnou komunikaci.

Můžeme abstrahovat dvě hlavní pojetí kamarádství: první zdůrazňovalo solidaritu postavenou na třídním základu, druhé usilovalo o překonání společenských bariér.

Kamarádské jednání předpokládalo vzájemnou důvěru mezi trampy. Za kamaráda byl pokládán jakýkoliv tramp, včetně neznámých lidí. Neznámého návštěvníka se slušelo pohostit, podělit se s ním o zásoby včetně lihovin a nechat ho přenocovat. Odepřít cizinci noc

v chatě platilo za hrubý přečin a doklad „pad'ourství“. Správný tramp také dal chudému kamarádovi jídlo či peníze na cestu. Trampové si navzájem tykali a to i při hovoru s neznámými lidmi nebo dívkami. Jan Krško uvádí příklad, kdy jeden z pamětníků oslovil cizí trampku „slečno“, čímž se zcela znemožnil (Krško 2008: 165–166). Povinností byl tramský pozdrav „Ahoj!“, hrubou urážkou a známkou pohrdání bylo, pokud dotyčný na pozdrav neodpověděl, nebo jej opětoval konvenčním způsobem. Za dobré tramské jednání se považovalo ukázat kamarádství i po návratu z vandru a zdravit „Ahoj!“ i ve městě – tato doporučení nám napovídají, že se tak běžně nedělo (*Tramp* 1930/45: 13).

Príznamy spojované s kamarádstvím byly kolektivistické. Kolektiv kamarádů měl překonat individualismus a odcizení moderní doby: „Prostředí a někdy i důvody, vyplývající z povahy a založení, vyloučí jedince z všeobecného toku sblížování a k tíže existenční mizerie přiloží ještě polínko samoty. Kamarádství jako vyznání mladých ve shluk šťastných a odhodlaných musí přivést tyto některé, poznamenané dvojí bolesti. Kamarádství mladých“ (*Tramp* 1931/3: 7). Pocity osamění a izolace byly dané nejen depresí z nezaměstnanosti, ale také zvýšeným tlakem na pracovníky, který přinášelo převýšení poptávky pracovních míst nad nabídkou a systémem vzájemného dohledu pracovníků. Stížnosti, že kapitál štvě dělníky proti sobě navzájem, nebyly v *Trampu* neobvyklé.

Cílem kamarádství bylo překonat třídní a politické rozdělení prvorepublikové společnosti. Byť Československo patřilo ve srovnání se sousedními autoritářskými režimy k poměrně egalitářským státům, na dnešní poměry nepředstavitelné sociální rozdíly, neprostupné třídní bariéry, pevná sociální stratifikace a zcela odlišná habituální praxe různých sociálních skupin patřily ke konstantám první republiky (Holubec 2009: 182). Jednotlivé společenské třídy se od sebe odlišovaly nejen životní úrovní a způsoby trávení volného času ale i vizuálně, odlišným oděvem. Jednotný tramský oděv, společné trávení volného času, tykání a oslovení „kamaráde“ tyto rozdíly smazávaly. K dobrému tónu také patřilo neptat se kamarádů na jejich politickou příslušnost či postavení: „zda jsem se slovem dotázal co jsou [...] stačí, že jsou řádnými kamarády“ (*Tramp* 1931/27: 13). Touhu po překonání sociálních bariér a vzájemné rovnosti vyjadřuje i oznámení o vzniku senohrabského tramping-clubu Údolí peřejí: „údolím peřejí jsme se toulali bez cíle a bez naděje.... Znechuceni velkoměstským životem, chudobou a bohatstvím, stali jsme se všichni sobě rovnými, jeden druhému bratrem a všichni dohromady kamarády“ (*Tramp* 1931/6: 11). V tramping měly zanikat stavovské přehrady a komunikační bariéry mezi různými sociálními skupinami: „zapomeneš, když přijdeš mezi své holky a kluky. Tam je dělník i úředník jedna osoba a všichni jsme jedna rodina“ (*Tramp* 1931/8: 10).

S příjezdem na osadu měl tramp odhodit svoje společenské postavení a politickou příslušnost: „Nelze trampy rozškatulkovat třídě i hodnostně. [...] Tramping jest živelné hnutí mladé, poválečné, válkou zchudlé generace, bez rozdílů stavovských, národnostních a politických, [...] politikaření a kamarádství se navzájem vylučují (*Tramp* 1929/6: 2). Kamarádství tedy bylo chápáno jako vzájemně neslučitelné s politickými cíli, bylo považováno za ušlechtilejší vztah než stranictví, mělo budovat silnější vazby než vnitrostranická solidarita. Kamarádstvím také bylo argumentováno proti socialistickým myšlenkám, boj proti sociální nerovnosti měl nahradit tramping, kde žádné společenské rozdíly nehrají roli. Příspěvatel Kuzma považoval tramping za praktickou realizaci socialistických a komunistických myšlenek, která předčí snahy socialistických stran: „Tramping je vlastně ve své podstatě o kilometry dále, než socialismus a komunismus a sice proto, že zatím co první dva mají ideály a hesla na papíře, tramping je už několik let provádí v praxi a to je velký rozdíl“ (*Tramp* 1930/24: 4).

Vysoká očekávání vztažená ke kamarádství ovšem často nebyla naplněna. Rubrika Drby z čundrů a osad byla pravidelně zaplněna stížnostmi na nekamarádské jednání toho kterého trampa, výčitkám onomu, že není dobrým kamarádem a radami jinému, ať si vzpomene na své kamarádství. Osady se také poměrně často rozpadaly či vzájemně slučovaly. K zániku osady mohla přispět změna bydliště klíčových členů nebo změna jejich povolání, kdy už z časových důvodů nebo z důvodů společenské prestiže nemohli na osadu dojíždět.

Skutečnou pohromou pro osadu bylo, když se kamarád seznámil s dívkou. Ostatní osadníci často přítelkyním svých kamarádů kladli za vinu, že je od trampingu odrazují: „tvůj kamarád nejdřív jí to vymlouvá, pak mlčí, potom se přidá k ní, a na tebe, kamaráde, který jsi mu věřil, na tebe se vykašle“ (*Tramp* 1930/28: 9). Pokud tramp vynechal pravidelnou neděli na osadě a raději ji trávil s partnerkou, bylo to osiřelými osadníky považováno za zradu: „Čtyři roky jsi jezdil na osadu, čtyři roky jsi nenáviděl ženské pokolení, čtyři roky jsi byl pravý tramp a najednou, k vůli dívce, zapomněl jsi na osadu a zůstal jsi v Praze. Doufáme, že to bylo poprvé a naposledy“ (*Tramp* 1931/14: 13). Trampská kariéra také obvykle končila vstupem do manželství, gratulace k sňatku otiskované v časopisu byly obvykle pojímány jako rozloučení s kamarádem. Podle Inglmayera ztrácel právo na označení „tramp“ každý, komu děvče zakázalo být sprostý, a každý, kdo se oženil (*Tramp* 1930/29: 2).

Jiné pojetí kamarádství ho definovalo jako solidaritu postavenou na třídním základě: „Tramping není vybudován na jiném podkladě nežli na těsném kamarádství proletářských mladých lidí (mladých alespoň duchem), kteří utekli z paňourského prostředí ven do přírody, kam s sebou odnesli nenávist k těm, kteří je utlačovali, i k těm, kteří je blbli“ (*Tramp* 30/31:

10). Kamarády tak byli nejenom kluci z vandrů, ale i neznámí mladí dělníci. V jednom ze článků vyjadřoval Franta Šerif sympatie k dělníkovi-asfaltřákovi, kterého potkával na ulici a se kterým se později zhlédl mezi trampy: „Já znám jednoho z nich, z těch chlapů černých. Má v každém uchu saze, kolem nozder saze a na čele, aby se mu vlasy nedraly do očí, nosí červený šátek. Že ho znám? Ne – je to kamarád. A přece jsme spolu ani slova nepromluvili ani jsme si ruce nepodali“ (*Tramp* 1930/30, příloha *Táborák*: 1). Třídní pojetí kamarádství mělo mezi trampy vysokou podporu, v oznámeních o vzniku nových osad se často přímo hlásili do řad „revolučního proletariátu“ nebo zdůrazňovali svůj dělnický původ.

V povídce trampa s přezdívkou Burýšek-rebel byl na postavě typizovaného trampa Pepíka popsán proces vzniku třídní solidarity na trampu, uvědomění si třídní solidarity u něj nejdříve vzniklo na vandru, kdy se setkával s lidmi s podobnými životními postoji. V kruhu trampů tak vznikalo vědomí společné zkušenosti, kterou Pepík vztáhl i na mimotrampské okolí: „Naučil se tisknout ruce druhům, které potkal v lese a od nichž se dozvěděl časem, že mají s ním společné zájmy a názory. Stal se kamarádem a toto kamarádství později přenesl i na své druhy, dělníky z továrny. Přišel k názoru, že mu jsou kamarády rovněž, třebaže nebyly trampy, neboť celý týden s ním žili těžkým životem, jenž pozvolna vyssával z nich chuť k takovému životu.“ (*Tramp* 1931/4: 13) Pro diskusi o třídním charakteru trampingu byl důležitý příspěvek Franty Šerifa *Co máš, trampe?* ve kterém doporučoval kamarádům s černýma, prací ušpiněnýma rukama kopnout do bílých rukou, podaných k pozdravu. (*Tramp* 1930/41: 15) Článek vzbudil nesouhlasnou odezvu ze strany trampů působících mimo dělnické profese, ale i souhlasné reakce: „Já mám taky bílé ruce, ale nebolí mne to, poněvadž Frantovi rozumím. Bité ruce jsou odznakem pijavic, které žijí z nás, kteří se na ně dře. Křičím proto znova: ‚Kopnout do takovejch bílejch rukou, které sahají po trampově srdci.‘ – A jestli já nedělám rukama, tak musím dělat hlavou a potom taky rozumím takovému článku, a neberu to na sebe. Pakliže Ty, kamaráde Plachý, máš opravdu bílé ruce od toho, že nic neděláš, tak nejsi trampem, alespoň pro mně ne, a doufám, že pro většinu kamarádů. Vás kluci študáci, se to taky netýká, poněvadž většina z Vás zase práci neujde“ (*Tramp* 31/2: 12). Také Franta pak poněkud ustoupil ze svých stanovisek a bílé ruce vyložil jako symbol lidí, kteří žijí z práce druhých. Kontrast tvrdé dřiny trampů a snadného života „paďourů“ patřil k základním identifikačním vzorcům hnutí: „pro trampa není místa v dnešní společnosti. [...] Chceme novou společnost, ve které by měl právo jen ten, který pracuje; ve které nesměl by paďour, který celý týden leží v barech a masérských salonech, který dovede ‚pracovat‘ jen na burse anebo se dovede jenom podpisovat, nesměl by dáti četníkem vyvésti z lesa člověka, který dře celý týden a potom v neděli se jde nadýchat zdravého vzduchu“ (ibid.).

Snahy omezit tramping na dělnickou mládež narazily na odpor studentů, intelektuálů či příslušníků středních vrstev mezi trampy. Třídní definice trampingu tak byla rozšířena i o tyto skupiny: z trampingu roste mohutné hnutí pracující mládeže dělnických a středních vrstev (*Tramp* 1931/19: 4). Tramping měl také překonat „propast mezi intelektuálem a dělníkem“ (*Tramp* 1931/16: 14). Zůstal však důraz na práci jako na definující znak trampa stejně jako odpor proti buržoazii, mělo jít o hnutí pracující mládeže. Intelektuálové, úředníci či studenti mezi trampy tak sdíleli idealizaci dělnictva a sami se hlásili k pracující třídě, např. stylizací do „dělníka pera“. Tak bylo možné udržet třídní vymezení trampa a zároveň neztratit sympatizanty mimo dělnické prostředí. Příslušníci nižší střední vrstvy tak byli skrze tramping kooptováni do dělnické třídy. Vedle představ o trampingu jako výrazu proletářského boje se tak pevně ustálila jeho definice jako celospolečenského hnutí mládeže: „tramping vzrost v masové hnutí mládeže všech vrstev“ (*Tramp* 1931/8: 3). Zároveň zůstalo zachováno dichotomické vidění trampům vlastní, střední vrstvy se měly přidat do boje proti „paďourům“: „Dělník stavební, student, prodavač z obchodu, umělec, švadlena i květinář patří mezi nás stejně jako ten, jenž dláždí ulice. Patří mezi nás, pokud se sami od nás neodloučí, aby se hlásili k těm na druhý břeh“ (1931/1: 12).

Proti snaze o otevření politických problémů bylo argumentováno právě nebezpečím ohrožení kamarádství. Také v *Trampu* se tak otevřela diskuse o politickém a nepolitickém trampingu. Této diskusi bylo věnováno několik čísel *Trampa* z roku 1930. Reakce ze strany čtenářů se lišily, někteří volali po ukončení diskuse jako nezajímavé, jiní se domáhali jasného stanoviska ze strany redakce *Trampa*. V rezoluci severočeských trampů byl vznesen požadavek, aby se časopis názorově vyhranil: „Přáli bychom si, aby časopis Tramp opustil nynější svoji „střední cestu“ a aby hájil nás tak, jak se na opravdový trampský časopis sluší“ (*Tramp* 1930/29: 10). Přejít na „politické“ pozice a radikální antisystémovou kritiku, ke které se reakce přiklonila, je tedy třeba přičítat také tlaku ze strany čtenářů.

Odpor trampů k organizovanosti a politice je z dnešního pohledu obtížně pochopitelný. Pro jeho lepší porozumění je třeba krátkého exkursu do politické kultury meziválečného Československa. Oproti dnešku to byla doba velkého zájmu o politiku. Volebnímu boji byla přikládána velká důležitost a byl veden se vši vážností. Na rozdíl od dnešní situace byla voličská základna jednotlivých stran poměrně pevná a převažovalo volební chování motivované stavovskými a třídními (Holubec 2009: 182). Politické strany měly masovou členskou základnu. Strany kolem sebe vytvářely určité kulturní milieu, který tvořily zájmové spolky a organizace k straně přidružené. Průměrný straník tak četl stranický tisk, nakupoval ve stranických obchodech, peníze ukládal do stranické banky, přispíval na

stranickou charitu, organizoval se ve stranických odborech, zúčastňoval se stranických slavností a nosil stranický kroj. Také jeho volný čas organizovala domácí strana. Podle stranického klíče byli např. dělní i skauti. Rozdělení společností podle stranického klíče do uzavřených, autonomních sociálních segmentů – sekcionismus (Versäulung) bylo pro Československo typické podobně jako např. pro Výmarskou republiku. Jeho příčiny hledal P. Heumos v strukturálních základech československého politického systému. Na úrovni vrcholné politiky se Československo potýkalo s řadou strukturálních problémů. K nejzávažnější patřila absence moderního reprezentativního parlamentarismu. Za dvacet let trvání prvorepublikového režimu se díky proporcionalizaci politické moci téměř nezměnilo složení vládních stran, opozice v podstatě neexistovala. Rozhodující vliv nevykonával parlament, ale tzv. pětka. Jednalo se o neoficiální, mimoparlamentní seskupení předsedů vládních stran. Tento systém vyrovnávání zájmů zakládal společenskou i politickou stabilitu, zároveň ale vylučoval obměnu stávajících struktur a ve svém důsledku vedl ke stagnaci (Heumos 1995: 157 – 161).

Jeden z důvodů znechucení politikou je třeba hledat v tom, že si voliči uvědomovali, že ať už volby dopadnou jakkoliv, rozhodující vliv si podrží stále stejní lidé. Nastavení systému také téměř znemožňovalo generační obměnu v rámci politických stran. Vědomí demokratického deficitu, společenská fragmentace, stabilita politických garnitur a znemožnění politické participace zakládaly odpor mladých lidí k „přepolitizované době“. Právě zde je třeba hledat kořeny apolitičnosti trampů a jejich odporu k organizaci. Na druhé straně tyto problémy přispívaly k atraktivitě Komunistické strany mezi mladou generací. KSČ se profilovala jako protestní strana, nebyla součástí vládních struktur, její členská základna byla výrazně mladší než u ostatních stran. V Praze, baště trampingu, měli komunisté největší podporu vždy u nejmladších voličů a zdejší dělnická mládež celkově vykazovala silnou tendenci k radikální levici (Holubec 2009: 188). Komunistická strana se však mládežnickou revoltu snažila spíše pacifikovat a s radikální mládeží si příliš nevěděla rady. (Fasora 2015: 205-206) Také vůči trampingu zaujímalí někteří komunisté otevřeně negativní stanoviska. (Holubec 2009: 159) Otevřenost trampů k levicovým myšlenkám a společenské kritice tak nelze přičítat výhradnímu vlivu komunistických agitátorů, ale spíše kulturním a sociálním specifikům prostředí, ze kterého tramping vzešel.

Také na stránkách *Trampa* probíhala diskuse o „politice“ v trampingu. Zde je třeba zdůraznit, že se časopis důsledně stavěl na apolitické pozice v tom smyslu, že neposkytoval přímou podporu žádné politické straně (přes zřetelné sympatie ke KSČ), naopak vykazoval odpor ke stranictví a nedůvěru k systému parlamentní demokracie. Základem „politiky“

sympatizantů *Trampa* byla obrana trampských zájmů a protest proti omezování trampingu. Ta také tvořila výhradní obsah trampských požadavků a rezolucí, které formulovala redakce. Kritika sociálních nerovností, militarismu, nacionalismu, stranictví, nedostatečné demokratizace a postupem času i celého kapitalistického systému, byla formulována pouze v komentářích a povídkách a nebyla ze strany redakce vznesena jako explicitní politický požadavek.

Pro všechny trampy byla společná apolitičnost ve smyslu odmítání účasti na politickém životě, kritika přebujelého stranictví a odpor nejen k měšťanským, ale i dělnickým spolkům. Projevovali odpor k jakýmkoliv formám organizace a zapojení do společenského dění. Tramping měl útekový charakter, na osadách vznikl uzavřený mikrosvět, který poskytoval ochranu před problémy každodennosti: „Máme až po krk všech jubilejí, ale taky všech demonstrací. [...] Tramp je dítě a produkt svojí doby. Nechceme se spolčovat a pliváme na politiku. Sme všichni proletáři a po dřině celého tejdna chceme si vyčarovat tu zlatou ilusi našeho mládí vo volnosti a štěstí“ (*Tramp* 1930/6: 2). Na konci dvacátých let začal tuto ilusi o klidném útočišti narušovat stoupající zájem veřejnosti, který na jedné straně znamenal příliv nových členů, na druhé straně pak komerční a politické tlaky a cílené snahy o omezení trampingu.

Tyto vnější tlaky vedly k rozštěpu uvnitř trampské subkultury. Jejím projevem bylo dělení na „politické“ a „nepolitické“ trampy. Termín ovšem pochází z „nepolitických“ kruhů a sám o sobě byl spíše prostředkem politického boje než přesným popisem skutečnosti. Tato dichotomie se do obecného povědomí dostala díky vlivným *Dějinám trampingu* Boba Hurikána. Sám Bob však rozhodně nebyl tak nepolitický, jak se prezentoval, sympatizoval s fašisty. Také trampové, kteří sami sebe nazývali „nepolitickými“, byli těsně spjati s politickými projekty Jiřího Stříbrného nebo Národních socialistů, kteří usilovali o hlasy trampů. Jejich „nepolitičnost“ se projevovala často nevybíravou kritikou *Trampa* a celkovou snahou tlumit protestní potenciál trampů a jejich inklinaci k radikální levici. Až do vydání tzv. Kubátova zákona se také vymezovali *Trampem* avizovaným plánům na zakázání trampingu. Tvrdili, že žádný zákaz se nechystá a že skutečným nebezpečím je „bolševismus“, který do trampingu proniká. Represivní zákrok podle nich mohl vyvolat jedině radikalismus části trampů. Poté, co legislativní omezení trampingu vešla v platnost a zesílila protitrampská represe, proti sobě „političtí“ a „nepolitičtí“ trampové vedli ostré tiskové útoky, aby se na konci roku 1931 smířili a společně sjednotili k společnému protestu proti pronásledování trampů. Pro přesnější zprávu o činnosti „nepolitických“ trampů by však byl potřebný

samostatný výzkum zaměřený na jejich tiskové platformy, časopisy *Tramping*, *Naše osady* či *Naše stezka*.

Obhájci „nepolitického“ přístupu nebyli omezeni na konkurenční tramské projekty. Také mezi příznivci *Trampa* se našli ti, kteří politické diskuse odmítali. Zastánci nepolitčnosti v rámci okruhu *Trampa*, k jejímž nejvýraznějším stoupencům patřili přispěvatelé s přezdívkami Inglmayer, Kuzma a Franta Tundra, se nijak nevymezovali proti proletářskému charakteru hnutí. Předpoklad trampingu jako antisystémového hnutí dělnické mládeže naprosto sdíleli, jejich názory se však lišily v otázkách postupu proti snahám o omezení trampingu. Jejich základním východiskem byla absolutní negace a odmítnutí veškerých snah o dialog s většinovou společností. Trampové neměli brát žádné ohledy na veřejné mínění, kritiku opilství a výtržnictví některých trampů, která se v časopise objevovala, brali jako nekamarádskou. Podle Inglmayerova článku *Theorie otrlosti* se měl tramp vyznačovat ostrou ironií a cynismem, naprosto odmítat jakýkoliv podíl na společenském dění, nesnažit se společnost změnit, ale zcela se od ní distancovat. Na zákaz trampingu měli členové hnutí reagovat pouze výsměchem a neposlušností vůči zákonům. Životní názor trampa měl být nihilismus, odmítána byla jakákoliv forma organizace trampů a jejich veřejné vystupování. Tyto názory však vzbudily řadu nesouhlasných reakcí a nihilisticko-anarchistické křídlo bylo nakonec redakcí zavrženo.

Apolitičnost, kterou je třeba předpokládat i u řady sympatizantů *Trampa*, však byla motivována také nezájmem. Většina stížností proti diskusi o politice a apolitčnosti, která do redakce přicházela, ji odmítala jako nudnou a nezajímavou, namísto toho aby hájila jiné politické pozice. Nejlepším dokladem apolitčnosti trampů je samotná skutečnost, že tito kriticky naladěni mladí lidé, často sympatizující s radikálně levicovými postoji, raději zakládali tramské osady, než aby vstupovali do socialistických organizací a podíleli se na činnosti dělnického hnutí. Celkově byla pro mladou dělnickou generaci typická neochota politicky se angažovat. (Holubec 2009, s. 226)

Vedle diskuse o apolitčnosti trampingu probíhaly spory ohledně třídního charakteru hnutí. Tyto diskuse byly vzájemně provázané. K hlavní argumentační linii radikálně orientovaných trampů patřila snaha o propojení protitramské represe s neuspokojivými životními podmínkami v běžném pracovním týdnu, vyzdvihování celospolečenské důležitosti trampingu coby obrodného hnutí a potřeba vystupovat proti pronásledování trampů v běžném občanském životě. Tramp, který se v neděli vysmíval „paďourům“, měl v „civilu“ vystupovat proti buržoazii: „zapomínají, že se za chvíli rozprehnou, aby se vrátili zpět do toho prachu a hnoje, zpět k těm ponkům a soustruhům, do svých dílen k tomu společnému zpěvu

velkoměsta, zpět za stoly v kancelářích a pod pevnou ruku pařourů, která nám dává to, co nás jednotlivce drží, společně však zneprátnuje, peníze a chléb“ (*Tramp* 1930/31: 11). Tramping měl představovat autonomní životní styl dělnické mládeže, snahu vymanit se z nesvobodné společnosti, pokusy o oddělení politického a nepolitického trampingu proto byly považovány za nesmyslné: Čistý tramping jest v první řadě podfuk a v druhé řadě omyl důvěřivých. Tramping „čistý a nečistý“ neexistuje. Jest pouze tramping jako zvláštní forma dovolávání se života utlačované třídy“ (*Tramp* 1931/6: 12).

Přímá prokomunistická agitace se v časopise nevyskytovala, přestože svoji příslušnost a sympatie ke komunistické straně redakční okruh nijak nezakrýval. Určitá změna nastala po návratu trampské delegace ze SSSR, kdy členové delegace vstoupili do svazu přátel SSSR, na potlačích vyprávěli o svých zážitcích a na jednom dokonce (v situaci nastávajících voleb) vybízeli k volbě „jediné dělnické strany, která zařadila do svých požadavků všechny požadavky trampů a jediná bojuje proti předvojenské výchově“ (*Tramp* 1931/32: 5). V blížících se volbách levicoví trampové jasně preferovali komunisty. Komunističtí poslanci ovšem jako jediní ze všech parlamentních stran protestovali proti omezování trampingu a aktivně vystupovali proti tzv. Kubátovu zákonu (kromě německých sociálních demokratů, jejichž roli ovšem *Tramp* zamlčel). Na 1. máje 1931 byl trampský průvod, čítající údajně 700 osob, součástí demonstrace KSČ. Trampské odmítání stranictví se ale promítlo i na účasti na největší dělnické slavnosti, většina trampů dala přednost svým chatám, jak se dozvídáme ze zprávy o potlachu v předvečer 1. máje: „sešlo se na 300 trampů v Modrém sále na Smíchově. Uvážíme-li, že schůze byla svolána před 1. Májem, kdy většina trampů odjíždí ven, je to počet veliký“ (*Tramp* 1931/19, s. 3). Také první celotrampská slezina na Jarově se konala v době, kdy komunisté slavili Rudé letnice (Pohůnek 2011b, s. 6). Trampové tedy před stranickými oslavami dávali přednost vlastní zábavě. To není překvapivé ani u příznivců radikální levice, vždyť „trampové jsou ti, co neznají město a jeho oslavy“ (*Tramp* 1931/38: 9).

Trampové, a to nejen ti radikálně naladěni, byli ovšem ze strany pravicového tisku plošně obviňováni z bolševismu. Podobnou strategii volili sociálně-demokratické spolky i tzv. „nepolitičtí“ trampové. Z jejich kruhů se také šířila fáma, že každý, kdo napíše do *Trampa*, bude policejně stíhán (*Tramp* 1931/13, s. 2). Členové „nepolitické“ Unie trampských osad také před chystaným potlachem v Jezerce chodili hostinského „varovat“ před komunisty (*Tramp* 1931/18: 6). Údajná infiltrace komunistů mohla být také využita jako záminka k rozpuštění potlachu (*Tramp* 1931/8, s. 5). Praxe bagatelizovat trampskou kritiku odkazem na nebezpečí bolševismu a označování trampů za komunistické radikály ovšem vedla pouze

k prohloubení jejich nedůvěry k etablovaným institucím a médiím. Pokud s těmi trampy, kteří se ke komunistickým myšlenkám nehlásili, bylo nakládáno jako s nebezpečnými komunisty, byla jejich další radikalizace jen otázkou času: „Říkají, že jsme komunisté. Dobrá. Tramping však na komunistických zásadách založen nebyl. Celá ta paňourská společnost nás k tomu vyprovokovala štváním proti nám, nařízeními, zákazy. A teď, když se proti tomu bráníme, když chceme stejná práva se skauty a turist. kluby, jsme hulváti a komunisti“ (*Tramp* 1931/21, s. 12).

6. Squaw. Genderové aspekty trampingu.

V následující kapitole se zabývám genderovými aspekty trampingu, zejména genderovými konotacemi pojmu kamarádství, které pro trampy představovalo ideální model vztahu muže a ženy. S tím souvisí i role sexuality v tramském hnutí a rozložení genderových rolí. Zabývám se také kritikou tramské sexuální morálky ze strany „paďorského“ tisku a způsobem, jakým byly genderově uchopovány vztahy mezi trampy a „paďoury“.

Kamarádství muže a ženy i žen navzájem bylo pro trampky na rozdíl od chlapců poměrně sporným bodem, o jehož obsah se vedla diskuse. V rubrice Squaw byla stále přítomná kritika dívek za to, že si nedovedou být dobrými kamarádkami. Děvčata měla k trampingu přistupovat jen jako k povrchní zábavě, případně dát přednost chlapcům před kamarádstvím s dívkami. Kamarádství, ústřední pojem tramské kultury, tak vykazovalo určitá genderová specifika.

Také ve vztahu žen a mužů mělo být definujícím prvkem kamarádství. V tomto ohledu značí jak vzájemný respekt, tak i přijetí vlastní sexuality a možnost svobodného navazování milostných vztahů neomezených společenským dozorem a formálními závazky: „Kamarádství je nejkrásnější systém soužití. Můžete při tom flirtovat (někdo to má rád!), můžete při tom mít radost ze své krásy (aniž se snažte jí někoho uštknout!), můžete se prostě pohybovat, jako se doma pohybujete před svým bráchou, maminkou i tátou“ (*Tramp* 1930/28, s. 2). Součástí ideálu trampingu bylo zbavit sexualitu negativního nádechu. Oproti představám starší generace, kde byla ještě přítomná pruderie typická pro předválečnou dobu, se tramping snažil překonat strach z vlastního těla a prezentovat sexualitu jako něco přirozeného, zdravého, čistého. Někteří trampové dokonce experimentovali s nudismem (Holubec 2009, s. 158–159).

Za nejvyšší hodnotu ve vztahu mezi chlapcem a dívkou byla považována upřímnost: „trepka musí být především upřímná holka [...] dobrý kluk vám vše vynahradí a dá vám navíc upřímnou dlaň, která vás nezavazuje k ničemu mimo upřímnost“ (*Tramp* 1930/28, s. 2). Také upřímnost poměrně silně souvisela se sférou sexuality. Jedním z jejích aspektů bylo totiž odhození studu a přitakání vlastní tělesnosti: „upřímná holka, která o sobě ví: jsem z masa a krve, kluci, a zvláště z té krve, nejsem žádný porcelán, žádná svátost [...] miluji žhavě život a miluji i vás“ (ibid.).

O tom, že tramping byl spojován se sexualitou, svědčí i hojnost reklamy inzerující intimní potřeby či populárně-naučnou literaturu věnující se sexualitě, která se v časopise objevovala. V kulturní rubrice byla doporučována kniha sovětského sexuologa A. V.

Nemilova: „V knize je velmi zajímavým způsobem narýsován směr nové pohlavní morálky, která se teprve začíná rodit, aby vyvedla mladé lidi, tápající v chaotické bezradnosti dnešní farisejské společnosti do nových vod“ (*Tramp* 1930/40, s. 6). Nutno dodat, že Sovětský svaz byl ve 20. letech ve srovnání s ostatními evropskými státy výjimečný svým liberálním přístupem k oblasti sexuality. Sovětské zákonodárství např. uzákonilo rozvody a potraty a dekriminolovalo homosexualitu³ (Holubec 2009, s. 79). Také v trampingu viděli někteří přispěvatelé počátek progresivních rodinných forem, kromě překonání konzervativní morálky se tak nabízela i do budoucnosti obrácená alternativa: „Na to dávno jsme plivli, co tomu řeknou lidé a máma vidí holku radši mezi trampy než u Béma. Chata je dobrá věc a náš druhý domov, je to ta nejlacinější a skutečnosti nejbližší iluze společné domácnosti, málokdy jednoho páru, často pěti švarných kluků a děvčat, náznak budoucnosti“ (*Tramp* 1931/17, s. 4).

Zajímavý náhled na vztah trampů k sexualitě a k dívkám nabízí článek *Moje malá, hloupá, ubohá Jenny*. Nora, jeden z přispěvatelů *Trampa*, zde popisoval romantické setkání s dívkou-trampkou, která ho však zklamala svými představami o trampingu. Tramp-kamarád by si k ní totiž „nesměl nic dovolit“. Jenny byla podle Nory typickým příkladem ženy vztahující se k trampingu pouze povrchním způsobem – sní o romantickém dobrodružství, nechce se ale vzdát povrchní a zastaralé morálky: „myslíš právě tak, jako všechny ty dívky počestně vychované, které nějak cítí, že je jim hrozně křivděno a pokoušejí se nějakým způsobem vyprostit se ze spárů morálky svých matek. Jsi však příliš „dobře“ vychována, než aby sis troufla bojovat otevřeně proti této morálce“ (*Tramp* 1930/41, s. 5). K vlastnostem správné trampky tak podle autora příspěvku patří zřeknutí se konzervativní morálky, čímž rozumí především ochotu vstupovat do sexuálních vztahů a nedělat „ze zdravého kluka eunucha“ (ibid.). Být správnou trampkou tak vyžadovalo zbavit se studu a ohledů na mínění okolí stejně jako jistou sexuální nevázanost: „Bud budeš trampkou celou, otevřenou a nekompromisní a budeš se smát spolu se svým hochem paďourům a jejich morálce, nebo zůstaneš cudnou dcerkou svoji matinky a budeš se bavit s hochy v tanečních o počasí. Bud, anebo! Bud zůstaneš ubohou, hloupou Jenny, anebo budeš naší. Naší živou, zdravou, mladou Jenny“ (ibid.). Nutno říci, že tento článek vzbudil ze strany trampek okamžitou nesouhlasnou reakci: „nenávidím pitomou postavu Billa Stína právě jako zásady paďourské morálky. Ale divně bych se ‚podívala‘ na kamaráda, který myslel, že proto, že jdu s ním na tramp, má na mne úplné právo. A jsem přeci živá, mladá, zdravá!“ (*Tramp* 1930/40, s. 5).

³ Zlom nastal poté, co se Stalin chopil moci a započal svou konzervativní revoluci.

Přestože množství trampek sdílelo přezíravý postoj svých kamarádů k ženám, vyskytly se i kritické hlasy, které nabízely odlišné pojetí kamarádství. Je příznačné, že pojetí kamarádství mezi mužem a ženou jako volného vztahu neomezovaného konvencemi a otevřeného sexuální touze sdíleli spíše muži. Některé ženy se proti tomuto pojetí vymezovaly a definovaly kamarádství jako vztah vzájemného respektu, ve kterém žena nehraje pouze roli sexuálního objektu, ale vznáší nárok na uznání a rovnoprávnost: „Ale je to hrozně blbě, že nĕnajdĕš nikaj tega dĕvuch aby mohly chodiĕ samy, bez synkŭv alebo i s synkami. Ale tak, aby nĕĕuhala z tego enem kamarádova postel, abys byla rovnocenná s kaŕdým a kaŕdum“ (*Tramp* 1931/4, s. 11). Kritika vztahu trampŭ k ženám pŕicházela i z jejich vlastních řad: „Nedívejte se na dĕvĕce jako na otrokyni a samici, vynechte smyslné, sviňáĕké ‚vtipy‘ a jistĕ budete všichni, hoši i dĕvĕcata, společnými bojovníky za volnost“ (*Tramp* 1931/31, s. 4). Tato kritika, stejnĕ jako zprávy, ŕe na nĕkterých osadách plní trampky spíše roli sluŕek, dokládá, ŕe ideál rovnosti a svobody mládeŕe nebyl na všech osadách realizován genderovĕ rovnomĕrnĕ.

Moŕnost navazování neformálních vztahŭ (vĕtĕnĕ sexuálních) byla patrnĕ jedním z důvodŭ, které zakládaly atraktivitu trampingu pro mladĕ lidi. Zvláštĕní pŕitaŕlivost tak nabýval zejmĕna pro dĕvky, jejichŕ chování bylo podrobĕno vĕtší společenské kontrole. Trampky si uŕívaly ŕok, který vzbuzovaly mezi vesniĕany svĕm nezvyklým chováním a odvážným odĕvem (za ŕokující byly mimo jiné považovány napŕ. krátkĕ suknĕ nebo dĕvky v kalhotách): „vĕtšina dĕvĕcat jezdí na tramp jen pro povyraŕení, a vĕř, ŕe i proto, aby se ukázala venkovanŭm v kalhotech“ (*Tramp* 1930/45, s. 5).

Zajímavým aspektem tramského hnutí je spojení jeho emancipaĕního náboje ve vztahu k intimnímu ŕivotu mládeŕe s nĕkterými rysy konzervativní společenské kritiky. Výpady trampa mířily proti „paďourské“ pruderii, ale také proti ŕivotnímu stylu moderní mládeŕe – „jazzové generaci“. Od dvacátých let se mezi mĕstskou mládeŕí začíná utvářĕt nový ŕpŭsob ŕivota, který se stal pŕíznakem modernosti. Jeho ideálem byla tzv. „flapper“ ĕi „la garcone“.⁴ Nezávislá ŕena disponující vlastním autem, chlapeĕkou postavou, mikádem a cigaretami (Holubec 2009, s. 38). Tento typ chování pŕebíraly i dĕlnické ŕeny, byť na vlastnictví auta nebo kvalitní cigarety nemohly ani pomyslet. Symbolem tohoto ŕivotní stylu, který se ve dvacátých letech rychle rozšířil i mezi dĕlnickou mládeŕí, byla Greta Garbo. Stylizace do tohoto hereĕkého idolu byla ĕastým terĕem kritiky *Trampa*.

Trampové a ĕasto i samy trampky pak kritizovali neupŕímnost, která mĕla být ĕastou vlastností dĕvek. K jejím projevŭm patřila pŕílišná záliba v módĕ a odĕv považovaný za

⁴ Stanislav Holubec hovoŕí po vzoru Detleva Peukerta také o „ŕenĕ vamp“, domnívám se vŕak, ŕe tento výraz znaĕí ponĕkud odlišný ideál ŕeny.

svůdný, přehnaná péče o vzhled včetně líčení, návštěva tančiren, kaváren a barů, tedy atributy prisuzované typu moderní dívky. Trampové moderní mládeži vytýkali marnění volného času v kavárnách, biografech nebo na zábavách. Svým vrstevníkům vytýkali tělesnou slabost, povrchnost a promiskuitu. Oproti tomu tramský život byl prezentován jako obecně zdravější, upřímnější a morálnější.

S nárůstem popularity trampingu na začátku 30. let pak bylo dívkám ze strany trampů vyčítáno, že berou tramping jen jako módní zábavu. Přihlášením se k trampingu měla dívka zvyšovat vlastní atraktivitu, mělo jít jen o součást světácké pózy a módní stylizace. Trampky byly obviňovány z pouze formální příslušnosti k hnutí, po nedělním návratu z trampu se údajně vracely do „pa'ourských“ tančiren a styděly se za tramský oděv.

Řada trampek vyjadřovala internalizované předsudky o ženách: „I přece holka byla, jest a bude holkou, t. j. slabé, něžné, rozmarné stvoření, které má za úkol jenom plésti klukům hlavy a někdy taky ne“ (*Tramp* 30/43 s. 12). Některé dívky odmítaly představy o rovnoprávnosti žen a mužů: „do našeho kamarádství s kluky vůbec nepatří tyto bludy a klamy“ (*Tramp* 1930/40 s. 5).

Tramské hnutí bylo utvářeno především muži a pro muže. Naprostou většinu přispěvatelů časopisu *Tramp* tvořili muži. Žen, které se do trampingu zapojovaly, bylo podstatně méně, i když existovaly i čistě dívčí osady. Zastoupení trampek bylo výrazně menší a bylo k nim přístupováno zejména skrze partnerské vztahy. Role žen byla v diskursivní rovině redukována na jejich postavení partnerek, milenek, objektů touhy. Navzdory vlastnímu vymezení se proti měšťanské morálce tak trampové do značné míry potvrzovali tradiční rozložení genderových rolí.

Trampky byly zobrazovány zejména jako objekt milostné touhy, ale také jako objekt zesměšnění. Jeden z oblíbených motivů tramských vtipů zachycoval hovor trampa a trampky, kdy první druhé složí zdánlivý kompliment, ze kterého se ale vyklube vtip, cílící většinou na vzhled partnerky. I v tomto případě je trampka jen pasivní příjemce či terč vtipu. Tento druh humoru souvisel s postavením, které bylo prisuzováno trampkám v osadě. To se zřejmě odvíjelo od jejich statusu partnerky osadníka. S ním se pojil ochranný postoj, který mohl ústit i v určitou přezíravost. Dívky byly často zobrazovány jako naivní. Role trampa-partnera pak spočívala v uvedení dívky v taje trampingu či širšího politického života, o kterém se u dívek nepředpokládalo hlubší obeznámení: „Ty, děvče moje, sama nerozumíš sobě, ani se neznáš. [...] Podej mně však ruku a pohlad' mne, i když docela nerozumíš“

(*Tramp* 1931/ 39, s. 2). V případě policejní represe pak byly ženy zobrazovány jako plačící oběti. Jedna z mála činností, kdy se očekávala aktivní role dívky, bylo vaření.⁵

Zasazení ženy do pozice objektu odráží i způsob výtvarného zobrazování trampek, který je výrazně sexualizoval. Žena je zobrazována primárně jako objekt milostného zájmu (či nezájmu) příslušného trampa. Kresby ženského těla měly často erotický podtext, dívky byly zobrazovány v polohách zdůrazňujících jejich přitažlivost, zvýrazňovány byly sekundární pohlavní znaky. Doprovodné ilustrace k anekdotám ukazují dívky ležící v trávě s vyhrnutými sukněmi, koupající se v řece, v objetí svého trampa nebo naslouchající jeho písni. Také přívlastky spojované s trampkami zdůrazňovaly jejich fyzickou krásu, oproti zdůraznění fyzické síly u trampů: „drsní kanad’ané“ a „zlatovlasé squaw“ atd.

Důraz na fyzickou sílu trampů byl až obsesivní. Trampové byli popisováni jako svalnatí muži, ilustrace i obálky časopisu často zobrazovaly obnažená mužská těla. Zaujetí fyzickou silou a svalnatými mužskými trupy zřejmě vychází z dělnického prostředí a odráží dobový ideál bojovné maskulinity. Svým výtvarným projevem se v oslavě mužské síly trampové příliš nelišili od jistých tendencí v soudobém výtvarném umění, které našly své nejkrajnější vyjádření v dílech nacistických umělců a v socialistickém realismu.

S obrazem trampa se pojily tradičně maskulinní znaky: síla, odvaha, bojovnost, výdrž. Naopak netrampové byli diskursivně feminizováni. „Paďourští“ mladíci a astracháni byli popisováni jako slabí, ustrašení, naparádění, zákeřní a celkově zženštilí. Nejtěžší urážky bývalých kamarádů zpochybňovaly jejich mužnost: „Vůbec, ty ses k trampům dostat jen omylem. Zženštilěj od podešvi k vlasům. Patříš vlastně do kavárny za sklo a né do tesa. Nemyslím, že by tví zženštilosti ‚podlehla‘ ňáká trampka, a k tomu ještě po tvé první puse. Asi můžeš psát i knihy o tvých ‚bohatých zkušenostech‘ s druhým pohlavím, jako Bob z Hurikánu,⁶ vo temné Asii“ (*Tramp* 1931/33, s. 13).

Tramská kritika „paďourů“ navazuje na tradici kódování rozdílů mezi dělnictvem a buržoazií jako střetu maskulinity a feminity. „Paďouři“ byli rétoricky připodobňováni k ženám a byli jim připisovány vlastnosti přisuzované ženskému genderu, jejich mužnost byla zpochybňována. Kritika sexuality „paďourů“ odráží výrazné prvky generačního střetu: „pochopte přece, kluci, tu šíravou pohlavní závist těch, kteří, aniž kdy žili, neukojeni a

⁵ V trampských inzerátech se např. objevovaly formulace „hledám děvče, které chtělo by hospodařit v mé chatě“ nebo „hledám děvče do své trampské kuchyně“

⁶ Na Boba Hurikána se provalilo, že si některé své cestopisné reportáže z cest do Asie vymyslel. Dostal se nejdál do Istanbulu, kde žil na úkor tamních trampů a poté se neslavně vrátil domů. Redakce *Trampa* inkriminující materiál vůči svému konkurentovi velice ráda otiskla.

neodvolatelně stárnou ve svých teplých manželských kurnících!“ (*Tramp* 1930/33, s. 2). Častým motivem byla také impotence „pad'ourů“, kteří měli útočit na nemravnost trampů, protože se jí sami nemohli dopouštět: „ze závisti a ze zlosti nad svou vlastní impotencí“ (*Tramp* 31/18, s. 5).

Základem konzervativní kritiky tramping byla uvolněná sexuální morálka mládeže. Také kritika trampů ale cílila na sexualitu svých protivníků. Bylo poukazováno na dvojí metr ve vztahu středostavovské veřejnosti k sexualitě dělnické a buržoázní mládeže. Zatímco údajné sexuální výstřelky trampů se staly tématem morální paniky, nemravný život buržoazie byl tolerován. Chaty měly být pod policejním dozorem, aby se zabránilo přestupku proti mravopočestnosti, ale četné masážní salóny, hodinové hotely, bary, šantány, nejenže nebyly postihovány, ale mohly si dovolit reklamu v denním tisku. Sexualita trampů byla dávana do kontrastu se zvrhlou sexualitou „pad'ourů“. Ti byli zobrazováni jako chlípni a zvrhlí starci, nemocní syfilidou, paralytičtí.

Volání po ukáznění trampů vykazovalo prvky biopolitiky, sexuální život mládeže měl probíhat v rámci instituce manželství a měl primárně směřovat k zvyšování populace a zajišťovat stabilní počty pracovníků a vojáků. Trampové se proti těmto tendencím, přítomným zejména v pravicovém a fašistickém tisku, ostře vymezovali. Vystupoval např. proti instituci manželství a tlakům na populační růst: „Vy jste pohlaví zotročili a pokáleli, vy jste z lásky udělali prostituci nebo manželské líhně nových otroků, kteří se před vašimi kaprály a dráby mají jednu právě tak hrbít, jako my. Zvrhli jste lásku v domácí průmysl na výrobu válečného materiálu, vymysleli jste si manželství jako státně protežovanou instituci pro potírání pohlavního pudu. A nyní – považte ten zločin – my se opovažujeme žít podle sebe, žít pro život a neplodit nový proletariát do vašich fabrik a kasáren!“ (*Tramp* 1930/33, s. 2).

Trampové měli navazovat trvalejší a ušlechtlejší vztahy: „opravdovější lásky nenajdete v žádné společenské vrstvě. Flirt neexistuje. Takové mravní prohlubně, jaké se vyskytují ve Vaší společnosti, (dovolují si to o ní říci, poněvadž jsem z ní vyšel) nenaleznete“ (*Tramp* 30/22, s. 2). Vzhledem k tomu, že středostavovská mládež měla omezenější výběr volby partnera kvůli důrazu na majetek, který byl v těchto kruzích stále ještě nejvýraznějším faktorem při vstupu do manželství, měla taková tvrzení určitý reálný základ (Holubec 2009, s. 35). Tyto faktory také mohly zvyšovat atraktivitu tramping v očích měšťanské mládeže.

Deviantní sexuální chování buržoazie bylo také častým tématem „tendenčních povídek“, otiskovaných v *Trampu* nejčastěji v rubrice Jak žijeme. Kritizovali sexuální násilí, kterého se měli dopouštět bohatí synci na služkách nebo dílenští mistři na dělnicích. Obvyklé téma bylo svedení mladé dělnice středostavovským mladíkem, které mělo za následek její

otěhotnění. Mladík následně chudou dívku opustil a vše spělo do závěrečné scény, kdy opuštěná dívka podle míry drastičnosti konkrétního autora zabije sebe, dítě, nebo sebe i dítě, zatímco kolem projíždí její milenec v přepychovém autě. Dalším palčivým tématem byla prostituce. Zvláště v souvislosti s hospodářskou krizí bylo „paďourům“ vytýkáno, že nutí tisíce žen k prodávání svého těla. Témata sexuálního násilí a prostituce je možné chápat jako aktuální společenskou kritiku. Obrovský propad životní úrovně a nezaměstnanost skutečně donutily mnoho žen k prostituci, tovární dělnice byly středními vrstvami brány na roveň prostitutkám a služby byly v mnoha případech obětí sexuálního násilí svých pánů (Holubec 2009, s. 81). Zároveň je však možné oblību tohoto motivu chápat v symbolické rovině jako výraz méněcenného postavení dělnictva a projev ponížení, které zažívali ve styku s vyššími společenskými vrstvami. Jak uvidíme v kapitole věnované obrazu „paďoura“, antagonismus mladých trampů vůči buržoazii se často zakládal na kulturně specifickém pocitu ponížení, nerovnoprávnosti a méněcennosti.

Tisková kampaň proti trampingu by si zasloužila samostatný rozbor, z reakcí časopisu na konzervativní tisk, ale vyplývá, že sexualita trampů byla hlavním cílem pohoršení netrampské veřejnosti. Protitrampská hysterie vykazovala jasnou tendenci k disciplinaci mládeže, která se vymykala z dohledu starší generace. Dohled nad její mravností měly vykazovat etablované spolky nebo církve. Měšťanský tisk vyvolal atmosféru morální paniky.⁷ Proslulý je v tomto ohledu článek zakladatele Junáka Antonína Benjamina Svojsíka *Bílé otrokyně v srdci Evropy*, který byl založen na doslovném čtení žertovných stanov jedné trampské osady (Waic – Kössl 1992, s. 38). Většina kritiky trampů měla sexuální podtext. Situace v trampských táborech byla popisována jako orgie, na osadách měla bujet prostituce, promiskuita a sexuální zneužívání děvčat. Absurditu protitrampské kampaně a její obsesi sexualitou nejlépe vystihuje následující příspěvek z *Národní politiky* ze dne 17. 8. 1930: „Mladí, osmnáctiletí hoši, obhroublí a drzí výrostci spolu s mladými děvčaty tráví noci v lese. [...] Houfy trampů a trampek rostou. Tisíce děvčátek se přizpůsobují, aby hrála dobře svým partnerům úlohu ‚squaw‘. Přivádějí s sebou i přítelkyně. Chlapci jsou s nimi spokojeni. Za několik neděl je děvče pravou trampkou. Nelekne se slov ani skutků. Je jednou z těch, které se vracejí v neděli posledním vlakem rozcuchané, s kruhy pod očima. A mnohé z nich je teprve 16 let! Mimoděk si vzpomeneme na neděli děvčátka minulých dob. Očistilo si srdce i duši nedělní modlitbou, a odpoledne s ruční prací něžné, čist'ouneké, načesané a nedělně oděné,

⁷ Pojem *morální panika* je převzat z pojmové výbavy subkulturních studií a značí stav, kdy jsou členové subkultury označováni jako deviantní, nebezpeční zájmům a hodnotám společnosti a mediálně zobrazováni ve stereotypní a demonizované podobě. (Heřmanský – Novotná 2011: 100 – 102)

sedělo s matkou u okna nebo šlo s ní na procházku. A věřte mi, jakkoliv jste moderní, tenhle obrázek je tisíckrát milejší.” (*Tramp* 1930/28, s. 4)

7. Astrachán. Vztah veřejnosti k trampingu a jeho komercializace.

Na přelomu 20. a 30. let nebyl trampingu ze strany veřejnosti dobře přijímán, jak dokazuje štvavá tisková kampaň i vysoký počet trestních oznámení na pražské tramy (Šoukal 2013, s. 91). Četnost dopisů líčících konflikty s „paďoury“, které byly otištěny v *Trampu*, dokládá, že příslušnost k trampskému hnutí byla většinou společností pocitována jako stigma. Velký díl na tom zřejmě měla generační nevráživost. Častým obrázkem, který dopisy líčily, byly uštěpačné poznámky nebo osočování ze strany cestujících v tramvaji po návratu z trampu: „Kdo ví, kde jste se s tím válela, troufá si nastrojená paďouřina hlasitě a statečně jistě jenom proto, že mu sekundovala celá partaj električky, ve které jsem tonula jediná ‚co by tramp‘“ (*Tramp* 1931/2, s. 11). Mnozí rodiče také neradi viděli, když jejich děti trampovali: „čtu Trampa a najednou, div nepadnu na prodloužený záda – svý jméno – brácha se moh zjančit. Matka nás chtěla vyhodit z domu“ (*Tramp* 1930/38, s. 12). Jedna z trampek dokonce utekla z domova kvůli tomu, že ji matka bila za to, že jezdí s trampem na chatu (*Tramp* 1931/33, s. 14). Pokud se nezletilí trampové chtěli vydat na osadu, museli překonávat různé překážky, které jim kladli jejich rodiče. Tato skutečnost se stala i tématem trampského humoru, zde v jeho typickém projevu: „Víš, že když Olda chce, aby ho táta pustil na tramp, že na to musí se zimním prádlem? Jak to? Musí vždycky na tátu s TRIKEM“ (*Tramp* 1930/36, s. 7). Jeden z dopisovatelů např. musel slíbit mamince, že po nástupu na obchodní školu s trampingu na dva roky přestane.

Školní prostředí bylo k trampingu navýsost nepřátelské (alespoň v představách trampujících studentů). Zmiňovány jsou konflikty s učiteli a hrozba vyloučení, pokud dotyčný nepřeruší styky s trampy: „Vy nevíte, jaký mám děsný postavení ve škole mezi paďourskejma klukama. Agituju ve třídě pro ‚Trampa‘, píšu buřičský sloháky, ale prófa mi pod ně napíše: Jinak výborně. A když jsem mu řek, že jsem to psal, aby věděl, že jsem tramp, tak řek, že jestli budu dělat agitaci pro trampingu, tak že co nejdřív poletím ze školy“ (*Tramp* 31/7, s. 7). Tramping neradi viděli také zaměstnavatelé a příslušnost k trampům se mohla stát důvodem k propuštění: „pro nás, když přijde šéf a řekne: ‚jestli vás ještě jednou uvidím s trampy, tak vyletíte!‘ je trampingu otázkou-problémem“ (*Tramp* 1931/31, s. 2). Zveřejnění občanského jména Franty Šerifa v „nepolitickém“ *Trampingu* bylo chápáno jako osobní msta a snaha připravit Frantu o zaměstnání. Redakce také musela uklidňovat dopisovatele, že nezveřejní jejich adresy (*Tramp* 1931/27, s. 4). Také ve vyšších společenských vrstvách byla záliba v trampingu stigmatizující: „tramp, kerej má prachy nebo pochází ze třídy, kerá má peníze

nebo nosí tyhle odznaky, je zpravidla taky blb. Netvrdím to o všech. Já sám znám kluky, kerý mají prachový táty a kerý čas, kdy netrampujou, dřou latinu nebo římský právo, znám kluky, kerý sou soudními zapisovateli, učitelý, úředníky bank a důstojníky čs. armády (áno pane censor sou, ale čučejte), znám moc kamarádů, kerý nikdy nemůžou vystoupit veřejně, ale věří nám jako my jim“ (Tramp 1930/26, s. 7). Známý trampský písničkář Eduard Ingriš např. musel před svými nadřízenými tajit svou vášeň pro tramping a jeho chatě se přezdívalo „nemuzikantská“, vehementně totiž popíral, že by snad byl muzikant Irgliš (Náplava 2009, s. 42).

Atraktivitu trampingu dokládá i fakt, že časopis *Tramp* nečetli pouze příslušníci subkultury. Tramping rezonoval i mezi širšími vrstvami mládeže, dotýkal se problémů, které aktuálně pocítovali, i když nejezdili každou neděli do lesů. Do redakce docházely dotazy, jak založit osadu, stejně jako dopisy sympatizantů, kteří se trampingu nevěnovali, protože jim to nedovolovalo zaměstnání (ať už z důvodů časových nebo prestižních), nebo žádné trampy neznali a chtěli se jimi stát. Příznačný je dopis mladé služebné, s trampy se identifikovala zejména v pocitu ponížení („kuchyňské nic“) a odporu proti „paďourům“: „Přesto, že nejezdím na tremp a nedělám jiné věci, protože na ně nemám času, musím p. t. paďourům v neděli vařit oběd, si myslím, že patřím docela k vám“ (*Tramp* 31/6, s. 11). Mladí lidé nacházeli v trampingu východisko ze své neuspokojivé životní situace. Jiřina z Jihlavy psala trampům s prosbou, aby ji přijali mezi sebe. Intenzivně pocítovala, že žije špatně, životní styl moderní mládeže jí nevyhovoval a požadavkům, kladeným na ni rodinou, nedokázala vyhovět: „Mám totiž nejen s rodiči, ale i se sourozenci úplně rozličné názory. Chtějí ze mne mít t. zv. „slušně vychované děvčátko“ a já mám tak neklidnou krev, tolik ideálů a teď, kdy žiji v jiném prostředí, vím, že už nikdy takovou „Gretou Garbo“ nebudu. A kdo zato, že jsem byla tři roky ponechána sobě? – Ale dost už toho povídání, řeknu vám jasně, co chci: Vezměte mne mezi sebe, budu docela docela tak prostá a veselá jako vy! Nevím, jak se trampingu daří u nás v Jihlavě, hledám proto upřímné, správné žáby a kluky, kteří chtějí správně pojímat život“ (*Tramp* 31/7, s. 14). Příznačné je, že tramping oslovoval i mládež z vyšších společenských kruhů. Jakýsi Gari-Samotář napsal do *Trampa* otevřený dopis slečně Mercedes ze Žirovnice, které se časopis líbil, a sama se chtěla stát trampkou: „Snad ne? Vždyť o tom víte, že byli u našich hochů četníci a vyšetřovali je proto, že si vzali po tese ležící klestí na uvaření remundy? A vůbec, trampovat je zakázáno a vy, člen té skupiny, ze které ten zákaz, co by trampka? Jak byste se mohla odloučiti od vašich krásných moderních šatů a vaší toaletní kabelky? [...] Slyšte, shod'te ze sebe vaše hedvábně šaty, natáhněte na sebe svetr a vobyčejnou sukni a na nohy sandály, a přidejte svůj hlas k našemu, ať to naše ,do

paďourů hej rup‘ zatřese tím šmejdem, který se i vám nelíbí“ (*Tramp* 31/33, s. 13). Tyto případy odkazují na široce rozšířené pocity nespokojenosti a odcizení mladé generace, kterým časopis *Tramp* nabízel vhodné nástroje k pojmovému uchopení své zkušenosti a možnost identifikace.

Vliv trampingu pronikal i mezi středostavovskou mládež, např. postupným osvojením trampského pozdravu „ahoj“. Během třicátých let tak díky popularizaci trampingu docházelo k vzájemnému prostupování habitů dělnických a středních vrstev. Měšťanská mládež si osvojovala habitus trampů, ti ale do svého životního stylu přebírali některé prvky habitu středních vrstev. Pro tyto členy hnutí se mezi levicovými trampy ujal výraz „astrachání“. „Astrachán“ či „takytramp“ byl buď tramp, který přijal středostavovský životní styl nebo člověk, který se k trampingu hlásil pouze povrchně. „Astrachánům“ byla přisuzována zženštilost, slabost a zhýčkanost. Jejich vnější vzhled charakterizovalo přehnané zdůrazňování příslušnosti k trampingu a drahé oblečení.

Trampové se od svého okolí lišili i specifickým oděvem. Jeho základem byla rozhalená flanelová košile, jednobarevná nebo kostkovaná, pruhované tričko nebo tílko, v zimě svetr. Oblíbené byly pumpky, široké kalhoty pod kolena, šité z levných vlněných nebo manšestrových látek. Trampové obouvali buď plátěnou sportovní obuv – kedsy, nebo vojenská bagančata „kanadky“. Oblíbenou pokrývku hlavy tvořila bílá námořnická čepice nebo placatá dělnická čepice se štítkem. Na krk si někteří trampové vážali rudý šátek. Jako zavazadla sloužily vyřazené vojenské torny nebo jen žebřadla. Děvčata nosila jednoduché sukně, nebo kalhoty, což bylo pro ženy začátkem 30. let velmi nezvyklé a pokládáno za šokující. Mezi dívkami byly rozšířené i moderní jednodílné plavky. Přehnaná péče o vzhled byla pokládána za netrampskou. Obvyklé bylo nošení nožů, méně často i střelných zbraní. Bob Hurikán rozlišoval podle hlavních projevů trampské módy mezi dobou kovbojskou a kanadskou. (Hurikán 1990, s. 19–21). Toto rozdělení v zásadě platí, je však nutné vzít v úvahu individualitu každého trampa i fakt, že mnozí z nich si nemohli tyto oděvní doplňky dovolit a na osadu jezdili v běžném civilním oblečení. Prvky trampského oděvu přejímali i netrampové: „dnešní strakaté košile nosí svorně trampové jako turisté, kanoisté, lyžaři i obyčejní výletníci, kteří dříve bez bílé košile a límečku nedali ani ránu“ (*Tramp* 1929/3, s. 3). V Semilech se dokonce někteří mladí dělníci oblékali do trampského, aniž by na tramp vůbec kdy jezdili (*Tramp* 1931/27, s. 14).

Celkově byl doporučován prostý, jednoduchý oděv. Kostýmová stylizace do kovbojů a westernové doplňky byly považovány za přežilé, za projev snahy za každou cenu se odlišit od „paďourů“, typickou pro začátky trampingu. Pro měšťácký tisk však nadále představovali symbol trampů, což oni sami nesli nelibě: „abyste konečně přestali psát o cowbojských kloboucích, čaparérech, divokém západu a. t. d., jelikož je to už opravdu blbý! Tři roky jsem opravdu žádného podobně oblečeného trampa neviděl [...] a nám už ten divoký západ a široké cowbojské klobouky se strakatými šátky lezou opravdu z krku“ (*Tramp* 1929/6, s. 3). Kovbojské doplňky, přehnaný důraz na svůj oděv a snaha odlišit se za každou cenu byla přisuzována astrachánům. Jejich záliba v tramské módě a přehnané zdůrazňování vnějších znaků trampingu byla zesměšňována: „Kanadky od Bati; jsou hezky vysoké a mají elegantní tvar. Krásné, žlutohnědé pumpky s velikými zelenými kostkami. Pro košili jsem se ještě nerozhodl. Stůňu na takovou tmavomodrou nebo tmavočervenou s velikými bitými knoflíky, dvouřadovou. Blbě je, že už se nenosí ty kostkované. Na těhle šedivých nikdo ani nepozná, že jsi trampem! [...] Teď opasek. Vhodné jsou opasky od sokolských dorosteneckých krojů. Jsou hezky široké, z hnědočervené kůže neb tvrdého papíru, lesklé, s krásnými zlatými cvoky a mnoha účelnými přeskami. Je to kanadské! Načež vrazím-li si ruce do kapes, naučím-li se kouřit z námořnické lulky, plivat skrz zuby, proklínat a mluvit hrdelním hlasem, dokáží-li třísnout podkovou kanadky o chodník, až vylítne jiskra, jsem opravdu drsným severanem, kanad'anem, trampem“ (*Tramp* 1931/38, s. 3). Odsuzováno bylo také nošení odznaků, neboť připomínalo způsoby oficiálních spolků, či turistických holí se štítkem. Jako nevhodný módní výstřelek byl také kritizován krátkodobý trend nosit trička přes košile. Trampové, kteří si na potluchy oblékli saka či kravaty, se znemožnili. Časté stížnosti však dokládají, že na některých osadách to však zřejmě bylo zvykem.

Astrachán, který sice jezdí na osadu, ale nezdraví tramským, nýbrž občanským pozdravem, si s sebou na vandr veze peřinu a gramofon, chlubí se zbrusu novými kanadkami a křiklavým tramským oděvem a vysmívá se chudším kamarádům, kteří si špičkové vybavení nemohou dovolit. V přírodě se však neumí chovat a nejčastějším cílem jeho výletů je venkovská hospoda. Někdy ani nevyjede z města, což mu ovšem nebrání, aby nedával na odiv své trampství. Vznik obrazu astrachána poukazuje na hlubší změny ve vývoji subkultury, která se rozrůstala o nové členy, a to i z řad středostavovské mládeže. Přes nepřízeň tisku a společenských elit se tramping stával populárním.

Začátkem třicátých let zažíval tramping velký rozvoj a rapidní nárůst, tramping si v jeho komercializované podobě začaly osvojovat i střední vrstvy (Holubec 2009, s. 158). Zvýšený zájem ze strany veřejnosti, ať už v pozitivním či negativním smyslu, a rozšíření

členské základny vedlo trampy k novému promýšlení vlastní identity a vztahu k netrampské veřejnosti. Během roku 1929 se v časopise *Tramp* objevuje přesvědčení, že tramping zažívá krizi, stejně jako názor, že tramping překonal počáteční slabost a vstupuje do nové fáze.

Pocit krize trampingu byl společný „politickým“ i „nepolitickým“ trampům. Reakce na popularizaci trampingu se však v obou táborech lišila. Okruh *Trampa* usiloval o proměnu trampingu v širší sociální hnutí dělnické a středostavovské mládeže, které usiluje o širší společenskou kritiku a vznesení požadavků směrem k většinové společnosti. Ve sledovaném období mělo toto křídlo trampingu daleko větší vliv, jak neochotně připustil i Bob Hurikán, představitel trampů, kteří sami sebe pokládali za nepolitické (Hurikán 1990, s. 246). Ti na vzrůstající zájem o tramping reagovali stažením do vnitřních hranic subkultury a nářky nad úpadkem trampingu. Hořekovali nad zanášením „bolševismu“ do trampingu a snažili se otupit jeho kritický potenciál ve vztahu k veřejnosti, kritikou protitrampských výpadů podle nich měli protitrampská opatření vyprovokovat sami trampové.

Obě strany se shodovaly na potřebě potlačit výtržnický prvek, který byl v trampingu přítomný. Svoboda hledaná na trampu mohla mít i podobu nezřízeného pití alkoholu, řevu a obtěžování netrampských turistů: „je hodně ‚trampů‘ kterým je vedlejší, jsou-li v lese nebo v nějakém začouzeném smradlavém pajzlu, kteří jsou však hlavně trampy proto, že mohou od plic rvát tím nejhnusnějším způsobem, že mohou hulákat, pokřikovat a dokonce násilně napadat lidi na veřejnosti“ (*Tramp* 1930/31, s. 2). Někteří přispěvatelé *Trampa* jako např. Inglmayer dokonce pokládali drsnou mluvu, hrubé chování a opilství za autentický projev trampského vzdoru proti měšťákům a odmítali jakékoliv ohledy na veřejnost. Současní badatelé většinou přičítají občasně výtržnické chování trampů novým členům, kteří se k trampingu hlásili jen povrchně a v přírodě se chovali špatně. Časopis *Tramp* však takové chování předpokládal také u starých členů hnutí, které si je osvojili v době, kdy tramping neměl pevný program: „tramping každým rokem vzrůstá, a současně padají na všech stranách předsudky, které vybíjely se v jeho počátcích na trampově oděvu, a snad i na příliš volném chování se několika jednotlivců, kteří představovali si tramping jako realizování nyní již přežitých ‚cowbojských‘ filmů“ (*Tramp* 1929/1, s. 3). Tyto spontánní projevy vzdoru nad „slušnou“ společností měly nyní dostat pozitivní program v novém směřování trampingu. „Nepolitictí“ trampové reagovali připsáním špatného chování na vrub vlivu levicových radikálů a sami se snažili vyvíjet dobré vztahy s autoritami, prezentovat sami sebe jako slušné a loajální občany. Jedním z projevů těchto snah a pro *Trampa* i dokladem naprosté zrady původních ideálů byl např. Taneční večer Ztracenky v Tlumačově, kde byla na programu

např. „Vzpomínka výročí zborovské bitvy“ nebo píseň *Hrdinný plukovník Švec*.⁸ V ukázce z pozvánky přetištěné v *Trampu* můžeme vysledovat, jak se Ztracenkáři pokoušeli začlenit do dominantního nacionalistického diskursu, aby dodali vlastním aktivitám legitimitu a vyhnuli se konfliktům s protitrampsky naladěnou společností: „hledáme ušlechtilou zábavu, [...] chceme probouzet a pěstovat lásku k české písni, hudbě, českému hudebníkovi a pamatujeme odkazu našich velkých mistrů. [...] Budiž naším heslem: „Zpěvem k srdci, srdcem k vlasti““ (*Tramp* 1930/27, s. 9). Oproti tomu sympatizanti *Trampa* se naopak snažili vládnoucí diskurz zpochybnit odkazem na vyprázdňenost jeho klíčových pojmů jako demokracie, vlast či národ a nabídnout protestní diskurz.

K hlavním příznivcům *Našich osad* patřily vltavské osady Ztracená naděječi osady v Údolí děsu. Ztracenka měla pověst nejstarší trampské osady a jako taková se těšila velké prestiži. Soudy nad levicově zaměřenými trampy a kritika úpadku trampingu tak byla vznášena z pozic držitelů tradice a strážců starých pořádků. Zastánci těchto názorů vystupovali jako zakladatelé hnutí a obhájci původního životního stylu. Jejich oponenti sympatizující s *Trampem* o nich posměšně hovořili jako o „staříčkových trampech“. Cílem výsměchu byla tendence odvozovat váhu argumentu od doby, po kterou dotyčný trampoval, i povolnost a ústupky „oldtrampů“ vůči většinové společnosti a přejímání jejího životního stylu.

Nejstarší trampské osady se totiž pozvolna měnily v populární turistické destinace. Z původních osamělých útočišť v romantické divočině se stávaly chatové osady, do nichž už v sobotu nejezdili pouze trampové. Mnoho etablovaných osad čelilo přílivu netrampských rekreatantů. Staří trampové také svoje chaty postupně rozšiřovali a zvelebovali, zvolna stárli a zakládali rodiny a svým životním stylem se přibližovali nenáviděným „paďourům“. Někteří dopisovatelé *Trampa* dokonce varovali před stavbou chaty, která v mnoha případech vedla k proměně životního stylu osadníků, kteří postupně pohodlněli. Místo pěstování sportu nebo výprav do přírody vybavovali chatu nebo zakládali zahrádku. Na oběd chodili do hospody a někteří dokonce na osadě chovali husy, z dříve drsných trampských campů se tak stávaly usedlé chatové kolonie, „druhé Černošice“ (*Tramp* 1931/18, s. 12). Neklamným symptomem toho, že se z trampa definitivně stal astrachán, byly peřiny vyvěšené z okna chatky. Trampové si osvojovali habitus středních vrstev, na osadách např. budovali tenisové kurty.

⁸ Divadelní hra ctěného legionářského autora R. Medka uvedl do prvorepublikového kánonu zidealizovanou postavu plukovníka Švece, založenou na skutečné osobě legionáře Josefa Ševce, která měla sloužit jako protipól oblíbeného Švejka. Pointa spočívala v tom, že šlechtný vlastenec namísto potupného zajetí volil sebevraždu a motivoval tak své muže k zvrácení průběhu bitvy (Paul 2014, s. 269–271). V levicovém prostředí byly knihy R. Medka všeobecně nenáviděny jako militaristická propaganda. Mezi příznivci *Trampa* se generál Medek těšil asi tak stejně úctě jako generál Gajda.

Symbolem „zpad'ouření“ trampingu se pro příznivce *Trampa* stala právě Ztracená naděje: „Nemusíme si, kamarádi, zapírat, že tramping prožívá krizi. Každý z nás to nejlépe cítí sám. Jako markantní příklad připomínám jistou, dosti populární osadu, kterou jistě (alespoň podle jména) znáte. – Kdysi téměř kolébka trampingu – dnes? Tennisové courty, cestičky vysypané pískem, po nich chodí ‚také trampové‘ v bílých tenisových kalhotách a nažehlených košilích, uctivě se navzájem zdraví atd. – zkrátka úplné maloměstské korso“ (*Tramp* 1929/7, s. 3). Jiné články už jméno osady zmiňovali explicitně, byť poměry v osadě zřejmě nadsazovali: „Služebník, rukulibám, továrník, rada, vrchní klempířský kloboučník. U stropu visí lustr překrásně vystříhovaný. Na zemi koberec, který dřív býval turecký. Peřiny. V jednom koutě hučí vařič, v druhém sípá gramofon (2 tisíce mě stál, a že sem ho koupil pod rukou!), pyjamas, nočníky, zrcadla. V každé druhé vile děcko. [...] Ale nemyslíte, že spolu s revolverem a sprostým výrazem zahodit také celou duši, to že je hřích? Pánové mi prominou, doufám, už se jich to netýká. Poslední tramp Ztratil Naději a do Štěchovic jezdí jenom astrachán“ (*Tramp* 1930/30, s. 2). Zdejší osadníci byli obviňováni z kastovnictví, sami sebe prý považovali za něco lepšího než zbytek trampů. Odpírali např. chudým kamarádům nocleh nebo je vyháněli ze svých pozemků. Toto chování však nebylo pouze problémem Ztracenky: „My trampové stanaři, ba snad ani to ne, kteří často vyjedeme si na tramp jen v montérkách a s kusem chleba v žebradle, děláme si též nárok na zpříjemnění těch několika chvil v té přírodě. A proto mě to opravdu zabolí, když trampové, ke kterým my přicházíme s přátelstvím, nás odstrkují, ba nenechávají nás ani přespat na svých pozemcích“ (*Tramp* 1930/42, s. 12).

Astracháni se také měli vyvyšovat nad trampy, kteří se tomuto koníčku věnovali kratší dobu, nebo kteří neměli ideální trampský oděv – pumpky a kedsy. Objevovala se také řada stížností na trampy, kteří se nehlásili k chudším kolegům nebo jimi opovrhovali. Z nevráživosti k ostatním byli obviňováni např. trampové-řemeslníci. V pohrdlivém chování astrachánů tak bylo přítomno vědomí vyšší sociální pozice. Prohřešovali se tak proti nejvyšší trampské hodnotě, kamarádství, které předpokládalo vzájemnou rovnost. Ostravští trampové, kteří se obraceli na místní „nepolitické“, kteří jim narušili potlach, zdůrazňovali jejich pohrdání chudšími kamarády a měšťácké manýry: „Jen ty vaše holky, když se na ně člověk podíval, tak mu muselo být zle. Celá napařáděná, obličej samý emajl. No, zkrátka, lidé, kteří trampují v ostravských kavárnách, a ne někde v přírodě, venku, mezi námi opravdovými kluky. Hleděli jste na některé naše kluky svrchu, tak jako na něco nižšího, méněcenného, a to je právě důkaz vašeho ‚kamarádství‘. My jsme si všichni rovni, ať úředník nebo sluha,

nádeník, řemeslník, a to nejen venku, ale i ve městě, a toho vy postrádáte. Ano, mládenci, jednou to poznáte! (*Tramp* 1931/9, s. 12).

Trampové, kteří vlastnili pozemky, na nichž stály chaty, také projevovali menší ochotu připojit se k boji proti omezování trampingu. Argument, že soukromým vlastníkům chat nikdo nemůže trampování zakázat a chystaný zápas je tedy výmyslem komunistických agitátorů z *Trampa*, patřil k základní výzbroji „nepolitických trampů“. Vlastnictví pozemků a chat a jejich lepší vybavení, odpor k levicovému radikalismu, údajné pohrdání chudšími trampy i napojení „nepolitických“ trampů na národní socialisty svádí k úvahám, zda příklon k radikálnímu nebo konzervativnímu křídlu trampingu nebyl určován socio-profesním profilem trampů a jejich sociálním postavením. Kvalifikovaní dělníci a nižší střední vrstvy, které tvořily voličskou základnu národních socialistů, měly vyšší životní úroveň a mohli si snáze dovolit koupi chat. Svým habitem se také lišili od nižších vrstev dělnictva, odmítali např. představy revoluční změny a naopak se hlásili k nacionalismu. Tuto domněnku je však nutné ověřit nebo vyvrátit pomocí dalšího archivního výzkumu.

Za důvod opouštění původních ideálů byla všeobecně pokládána tolerance příchodu nových lidí do osad. Pokud tramp prodával chatu nebo svůj podíl na tramské boudě, měl dbát na to, aby kupcem nebyl astrachán, který by se tak dostal do osady a narušil její soudržnost: „Kamarádi, vyprodáváte-li osadu, nezapomeňte na vaše kamarády. Těm to zajisté nemůže být lhostejno, dostanou-li za společníky vypasenou rodinku astrachána, jenom proto, že dotyčný zaplatil vám za chatu o pár krejcarů více“ (*Tramp* 1929/5, s. 11). Stavba nových chat, které vlastnili paďouři, znamenala pro mnohé tramské lokality zásadní proměnu jejich charakteru. Někteří trampové reagovali tak, že chatičky osob, které byly považovány za „paďoury“, nemilosrdně zdemolovali (*Tramp* 1931/5, s. 14). Časté byly také stížnosti na to, že kamarádi do osady přijali „paďourského“ chlapce nebo dívku, který narušuje osadní život a svými penězi si kupuje přízeň kamarádů: „přišel, v jedné ruce 50 Kč a v druhé žrádlo a koupil si vás. Udělali jste ho osadníkem. Udělejte ho tedy za těch pár Kč šerifem a jeho samici říkejte dále rukulíbám, vy trampové“ (*Tramp* 1930/40, s. 12). Katastrofa nastala, pokud si tramp namluvil „paďourskou“ dívku. Nejenže přítomnost ženy byla v některých osadách konfliktní sama o sobě, ale s dívkou na osadu mohl jezdit i rodičovský nebo sourozenecký dohled. Pravověrným trampům pak nezbylo než hledat jiné údolí.

V 30. letech vstoupilo slovo „tramp“ do slovníku většinové společnosti. Sousedním „jezdit na tramp“ se označovaly výlety nebo víkendové pobyty v chatách, byť se jednalo o rekreaci, která neměla se životem hnutí nic společného (Šoukal 2013, s. 99). Také některým venkovským kamarádům tyto pojmy splývaly: „Ale přece se taky to trampování rozmohlo.

Loni, se pamatuju, málokdy někdo přišel na Ssutý, teďka je to jako procesí, už tam jezděj s autobusama, samý motorcky, jo dyby to byli naši lidi, tak nic neříkám, ale dyž to je samej paďour z hradeckej plovárny, samá milostpaní stavitelová, inženýrová, hergot, to člověka dožere“ (*Tramp* 1929/16, s. 11). Na přivlastnění jejich názvu středostavovskou společností a jeho zevšeobecnění reagovali trampové rétorickým rozlišováním mezi členy subkultury a rekreanty. K jejich označení se používal výraz „weekendisté“. Rozdíl mezi trampingem a weekendem byl brán jako rozdíl mezi smysluplným trávením volného času a zahálkou.

Rostoucí obliba trampingu znamenala i jeho postupnou komercializaci. O popularizaci trampingu svědčí četné inzeráty turistických prodejen, které se na trampy zaměřovaly a které byly v *Trampu* otiskovány. V některých případech byla inzerována dokonce stavba celých chat (Waic – Kössl 1992, s. 24). Trampský oděv, potřebnou výbavu a doplňky už bylo možné pohodlně nakoupit na jednom místě. Jedním ze znaků astrachánů bylo právě zbrusu nové „trampské“ vybavení, které dávali patřičně na odiv. Dokladem snah o komerční uchopení trampingu je i jeho využívání v brakových románech a filmech. První trampský film *Osada mladých snů*, natočený podle spisku autora červené knihovny Viléma Neubauera, opravdové trampy rozzuřil natolik, že po pražské premiéře vyrazili na spontánní demonstraci, která skončila policejní zákrokem a několika zatčenými (*Tramp* 1931/32, s. 3). Stylizace do protagonisty filmu Billa Stína se stala poznávacím znamením astrachána.

Ve 20. a 30. letech zažívala celá Evropa nápor masové kultury a konzumerismu, byť byly možnosti konzumu pro většinu obyvatel dosud značně limitovány. Zejména mládež se velmi rychle adaptovala na životní styl, který určovala popkulturní produkce. Tento vývoj podle Richarda Hoggarta také narušil a v důsledku i rozložil autonomní dělnickou kulturu (Holubec 2009, s. 145). Moderní životní styl, který byl založen na spotřebě produktů masové kultury a napodobování vzorů z oblastí populární kultury, a způsob trávení volného času „jazzové generace“ (kino, gramofon, bary, kavárny) trampové odmítali. Na prahu 30. let představoval tramping jedinou nekomerční alternativu. Paradoxem trampingu je, že se vymezoval proti masové kultuře, ale zároveň byl, vzhledem v inspiraci ve westernových filmech, do značné míry jejím produktem. Trampové se snažili nabídnout alternativní kulturní produkci ve třech oblastech: v divadle, hudbě a sportu.

Redakční okruh *Trampa* pořádal v Praze trampské zábavní večery a potlachy, na kterých se trampové měli nejen navzájem seznamovat a propagovat hnutí mezi městskou mládeží, ale také vytvořit vlastní zábavní produkci a vyhnout se tak svodům komerční tvorby. Tyto snahy našly své vyvrcholení v založení Trampské divoké scény. Tento amatérský soubor, který se stal nedílnou součástí nejen pražských potlachů, kombinoval prvky

amatérského divadla, koncertů a komických skečů. Ideálem Divoké scény byla ostrá společenská satira, pochopitelně s levicovou tendencí.

Oproti tomu trampská hudba se postupně vyvíjela cestou větší otevřenosti k většinové společnosti. Vzhledem k tomu, že trampská písnička tvořila jeden z identifikačních znaků hnutí, byla tato skutečnost nesena značně nelibě. V časopise se objevovaly opakované výzvy kamarádům-muzikantům, ať nezaprodávají trampskou písničku padourům: „chlapci, neživte nepřátele, nedávejte jim sebe naši písničkou“ (1929/19, s. 2). Když populární písničkář Jarka Motl publikoval svoji skladbu *Karibů v Českém slově*, bylo to bráno jako osobní selhání (*Tramp* 1930/3, s. 2). K oblíbeným trampským nástrojům patřilo banjo, foukací harmonika a kytara, zvaná „sladké dřevo“. Rozšíření a oblibu kytar je třeba přičítat obecné popularitě trampských písní. Mnoho původně trampských hudebních těles se skutečně proslavilo, některé osadní sbory se i zprofesionalizovaly. Trampské písničky byly nahrávány na gramofonových deskách a těšily se komerčnímu úspěchu. Obliba trampské hudby a její přijetí většinovou společností patří k hlavním důvodům postupného začlenění trampingu do dominantní kultury (Pohunek 2011a, s. 23).

Také v oblasti sportu se trampové chtěli vymezit proti většinové společnosti. Z jejich řad zaznívala silná kritika zkomercializovaného sportu a profesionálních klubů. Komerční boxerské zápasy měly poskytovat jen chabou podívanou a z peněz zklamaných návštěvníků měl mít prospěch pouze bohatý pořadatel. Profesionální sport byl kritizován i z hlubších důvodů. V časopise byly např. otištěny kritické výhrady Egona Erwina Kische, který se vymezoval proti sportu jako nástroji otupování dělníků a proti jeho sepětí s nacionalismem. Negativně byla také hodnocena skutečnost, že sportovní výkony profesionálních sportovců vedou spíše k zničení jejich zdraví, než aby jim prospívaly. Oproti tomu trampský sport se měl vyznačovat smyslem pro fair-play a jeho účelem měl být primárně zdravý rozvoj jedince.

Časopis *Tramp* založil Trampskou sportovní komisi, která pořádala alternativní sportovní akce, volejbalové a fotbalové soutěže, boxerská utkání a běžecké závody. Trampská výprava také zamířila na berlínskou spartakiádu. Cílem všech sportovních akcí měla být mimo jiné propagace trampingu mezi mládeží, na zápasy se chodili dívat i vesničané a výletníci. K oblíbeným sportům patřil fotbal, volejbal, kanoistika, lukostřelba a někdy též střelba revolverem. Někteří trampové se věnovali i lyžování a cyklistice. Velice populární byl box, někteří slavní boxeři, např. oblíbený Píďa Pešek sami trampovali. Naopak tenis byl považován za vrcholně netrampský, buržoazní sport. Také v případě sportu trampské úsilí o autonomii selhalo. Mnoho trampských sportovců se naopak vydalo na profesionální dráhu a

obliba sportu naopak trampingu otevřela dveře do většinové kultury. Trampské hnutí zásadní měrou přispělo k všeobecnému rozšíření sportu.

Trampové se věnovali zejména týmovým a soutěživým sportům. Do povědomí veřejnosti tak vnesli odlišný typ sportu, než který pěstovaly etablované sportovní organizace. Sokol nebo DTJ se totiž věnovaly převážně kolektivně prováděnému cvičení a lehké atletice, u týmových sportů panovala obava z narušení kolektivu. (Thorne 2011, s. 108) Negativně byl hodnocen např. populární fotbal (Holubec 2009, s. 157). Sportovní organizace, ať už měšťanské nebo dělnické, patřily mezi úhlavní nepřátele trampů. Nejvíce nenáviděný byl Sokol, ovšem ani Dělnické tělovýchovné jednoty nebyly ušetřeny. O pohrdání katolickým Orlem ani nemluvě. Tělocvičným spolkům byla vytýkána masovost, která vedla k potlačení individuálních rozdílů, tvrdá disciplína a dril. Výlety Dělnických tělovýchovných jednot např. připomínaly spíše vojenské pochodové cvičení než turistiku (ibid., s. 203). Cvičení v tělocvičnách trampové považovali za nezdravé a vyzdvihovali oproti němu prospěšnost sportu na zdravém vzduchu. V očích trampů ovšem byla základním problémem spjatost sportovních organizací se stranickými aparáty.

Vztah trampů a Sokolů nejlépe vystihuje heslo: „Kdo chce dělat pánům vola, ten ať se dá do Sokola“ (Tramp 1931/34, s. 12). Sokol byl od dob svého založení nacionalistická, polovojenská organizace. Po založení Československa se Sokolové stali jedním ze symbolů české státnosti a státotvorného mýtu. Sokol se stal pevnou součástí mocenských struktur. Členství v Sokole patřilo k dobrému zvyku nacionálně orientovaných českých politiků. Na obecní úrovni bylo pro místní honorace členství v Sokole téměř povinné, aniž by to ovšem nezbytně vyžadovalo jinou fyzickou aktivitu než řečnění na slavnostech a zpěv písně *Hej Slované!* Na vrcholné politické úrovni bylo patrné napojení špiček sokolstva na nacionalistickou stranu Národních socialistů. Vypjatý nacionalismus a militantnost zůstávaly určujícími znaky Sokola, v jehož základu stály biopolitické snahy o zvýšení kvality populace. Projevem snah bylo např. úsilí o zavedení předvojenské výchovy. Sokol měl také evidentní zájem na zakázání trampingu. Naopak k jednomu z proklamovaných cílů trampského hnutí patřilo i rozložení tělocvičných organizací. Tramping měl usilovat o to, aby získal veškerý sokolský dorost pod svá křídla. Správný tramp nesměl být sokolem ani skautem, které trampové chtěli rovněž zničit přebráním členstva.

Panovalo všeobecné přesvědčení, že tramping sílí na úkor skautingu. Velká část trampů měla zkušenost s působením v skautských oddílech. K prvním trampům patřili zběhové ze skauta, kterým nevyhovovala přísná organizovanost a disciplína, nebo už ze skauta odrostli. Skauti totiž v této době ještě nepracovali s mládeží nad patnáct let (Pohunek

2011, s. 2). Budoucí trampové si v oddílech osvojili zálesácké dovednosti, lásku k přírodě i odpor k organizovanosti. Dříve, než se ujal výraz „tramp“, byli lesní tuláci a rebelové označováni výrazem „divocí skauti“. Skautské vedení se zapojilo do kampaně proti trampingu a podporovalo snahy o jeho omezení. Výpady proti skautům byly na oplátku pravidelnou součástí *Trampa*. Jako důvod znechucení skautingem uváděli trampové nejčastěji „fangličkářství“ a „vojáčkování“, odpor k tuhé disciplíně a militantnosti je z oddílů vyháněl: „tehdy jsme ještě nevěděli, co je to tramping, a protože jsme nechtěli dělat nějakýho Švejka ve skautingu a protivilo se nám to zřejmý vojáčkování, proto sme se raději toulali – chtějíc zapomenou na ten falešný paďourský život“ (*Tramp* 1931/22, s. 14). Střety trampů a odrostlejších skautů, kteří také trampovali, mohly skončit i násilím. Trampové ve svém odsudku skautingu nijak nerozlišovali mezi junáky, skauty volnosti či spartakovy skauty práce. Vystupovali i z oddílů dělnických organizací. (Černý 2014, s. 5, 12, 47) Na skautingu jako celku byla odmítána jeho vazba na stranické prostředí, disciplína a militantnost. Hranice mezi trampy a „paďoury“ ovšem nebyly vždy tak ostré, jak je časopis *Tramp* narýsoval. Také aktivní sokolové nebo skauti jezdili na tramp, aniž by ve svém chování pozorovali jakýkoliv rozpor. Pro pravověrné trampy však patřily do řad nepřátel – paďourů.

8. Paďour. Protitrampská represe a nepřátelé trampingu.

Podle slovníkové definice popisuje slovo „paďour“ zpohodlnělého maloměšťáka, člověka, který si potrpí na komfort (Posledníková 2012, s. 163). Vědecké práce věnované trampingu se tímto termínem většinou blíže nezabývají, Jiří Šoukal např. takto označuje všechny, kteří nechápali trampský životní styl (Šoukal 2013, s. 89). Podle Jiřiny Posledníkové je paďour ten, kdo se v přírodě chová měšťácky, ve své práci „paďoury“ identifikuje jako majitele vil (Posledníková 2012, s. 163). Podle Waice a Kössla brala většina trampů rozdělení na trampy a „paďoury“ s humorem (Waic – Kössl 1992, s. 37). Na základě četby časopisu *Tramp* se však tato dichotomie jeví jako velmi důležitá a nesmírně vážně prožívaná součást trampské identity. Ne nadarmo znělo trampské heslo „Do paďourů hej rup!“ V následujících řádcích proto přistoupím k hlubší analýze pojmu.

Postava „paďoura“ ztělesňovala vše, proti čemu se trampové vymezovali. Představovala významného Druhého, v protikladu k němuž se tramp ustanovoval jako samostatný subjekt. Tramping je proto s „paďoury“ bytostně spjat a je neodmyslitelný od jejich existence. Ta se ovšem pohybovala spíše v imaginativní rovině než ve světě žitých sociálních kontaktů. Kategorie „paďoura“ představovala klíčovou součást trampské kultury, přesto však nebyla zcela neměnnou. Tak, jak se měnila vlastní sebeidentifikace trampů, dostalo také slovo „paďour“ jistých významových posunů. Ve svém původním obsahu zesměšňoval termín spíše špatné charakterové vlastnosti, maloměšťáckou morálku, spjatost s establishmentem a předpojatost starší generace vůči mladým. S úderem velké hospodářské krize se kritika „paďasů“ posunula ještě více do systémové roviny. V souladu s úsilím o třídní profilaci trampingu se slovo „paďour“ stává synonymem slova „kapitalista“. Ke generační kritice se tak připojila kritika třídní.

S „paďoury“ se trampové střetávali ve vlacích, v hostincích i v přírodě. Postava „paďoura“ se utvářela v konfliktu s běžnými turisty a cestujícími a návštěvníky vesnických hostinců. Tyto konflikty měly nejčastěji podobu slovních střetů a vzájemného okázalého pohrdání, mohly však vyústit i v přivolání policie nebo ve výtržnictví některých trampů. V postavě „paďoura“ byly od počátku přítomné třídní aspekty, tento pojem však povstával z reálných konfliktů. Obraz „paďoura“ vycházel z tradiční levicové kritiky buržoazie. Vyznačuje se stejnými atributy: obezitou, nestřídmostí, nadutostí, úzkoprsostí a omezeností. Také karikatury „paďourů“ vycházejí z tradičního zobrazování měšťáků, nechybí typický doutník či kníry. Ve výtvarném vyobrazení „paďourů“ je pozoruhodné, že se vždy jednalo o

tlusté postarší lidi. Postava „paďoura“ tak z počátku ztělesňovala především generační, nikoli třídní spor. „Paďasové“ znázorňovali příslušníky starší generace, s kterými se trampové na cestách do přírody setkávali a kteří reagovali s nepochopením a nelibostí.

„Paďouři“ byli tedy zpočátku zobrazováni hlavně jako počestní turisté či měšťanské rodinky na výletě. Bylo jim přisuzováno nešetrné jednání vůči přírodě: trhání květin, lámání větví a mladých stromků, odhazování odpadků a toaletního papíru. Děti těchto výletníků se měly vyznačovat nesnesitelným řevem a obecně destruktivním chováním, jejich rodiče je měly doprovázet hlasitým hovorem a zpěvem sprostých popěvek. Cílem jejich výprav do přírody měla být nezřízená konzumace potravin a alkoholu, příroda jim měla splývat s výletními hostinci. Byla zdůrazňována fyzická slabost turistů, kteří měli mít problém ujít i kratší vzdálenost. Pohoršování a stížnosti nad trampy bylo kontrastováno s vlastním bezohledným jednáním „paďourů“. Jejich tloušťka byla dávana do protikladu se svalnatým tělem trampů.

Postupně však docházelo i ke vztahování tohoto obrazu i mimo svět víkendových chat. V obrazu „paďoura“ byl velmi silně přítomen generační aspekt. Typickými zastupiteli „paďoura“ se stávali nechápající rodiče, pohoršení sousedé, upjatí učitelé a dílenští mistři. Terčem této kritiky byli „starostliví otcové a cudné matky“ nebo „počestné a pokojné matrony přežvykující na pavlačích činžáků“ (*Tramp* 1929/11, s. 3). Obraz „paďoura“ tedy nebyl spjat pouze s buržoazií a maloměšťáctví bylo karikováno ne na základě třídní příslušnosti, ale jako projev životního stylu a názorové omezenosti starší generace. „Paďouři“ byli rodiče, kteří nechtěli své děti pouštět na tramp a neměli pochopení pro jejich představy o životě. Ztráta kontroly nad svými dětmi také byla uváděna jako motivace „paďourů“: „Panděra domácích pánů a stuchlých ouřadů se roztřásla hnusem nad drzostí mládeže, která se opovážila vykašlat se na tradici rodinných výletů do Bráníka a Chuchle [...] četníci a policie má jim na befel shánět ztracené syny a dcery zpět do města a zakázat táboření vůbec“ (*Tramp* 1929/10, s. 4).

V důsledku souběhu ničivých sociálních dopadů hospodářské krize a protitrampské represe začíná být za „paďourskou“ pokládána celá společnost, a to nejen z hlediska morálky a životního stylu, ale také z hlediska celkového politického uspořádání. Z „paďoura“ se stává reprezentant establishmentu: „četník, redaktor, statkář, vlasteneckej měšťák“ (*Tramp* 1930/32, s. 8).

Proměna významových konotací pojmu „paďour“ vedla až k jednoznačnému ztotožnění „paďourů“ s buržoazií. Snahy o prosazení proletářské identity trampa se zrcadlově odrazily i v proměně obrazu „paďoura.“ Rovnice tramp-proletář versus paďour-buržoia z diskuzí o trampingu vykryštovala zcela jasně: „Trampové, kluci z továren, dílen, úřadů a

škola, uvažte, že nežijete jen v sobotu odpoledne a v neděli, ale taky v pondělí, úterý a ostatní dny v týdnu, že ten paďour, kterému se chechtáte na trampu, je váš zaměstnavatel nebo nadřízený, který vás štví po celý týden, že je to ten, kdo vás ničí rackmalisací, zbavuje zaměstnání, vyhazuje na ulici a protestujete-li, nechává do vás střílet! (*Tramp* 1930/27, s. 2).

V posledním roce vydávání *Trampa* už byl „paďour“ ztotožňován se soukromým podnikatelem a kapitalistou. Toto pojetí dokládá např. jedna z rezolucí z Českých Budějovic, ve které byl popsán i vznik trampingu: „je vyvolán nespokojeností pracující mládeže se stávající společenskou organizací, sloužící zájmům soukromých podnikatelů, zvaných trampy paďoury“ (*Tramp* 1931/5, s. 11). Snaha politicky aktivních trampů ztotožnit „paďoury“, s nimiž trampové o nedělích bojují, se zaměstnavateli byla úspěšná, „paďouři“ začali být označováni jako vykořisťovatelé. Morální a generační kritika se tak spojila s třídní kritikou a antisystémovými postoji. Jako „paďourské“ bylo odmítáno hospodářské i politické zřízení prvorepublikového státu: „vlastenec, kapitalista a paďour jsou v jistém smyslu synonyma“ (*Tramp* 1931/31, s. 9).

Ke každodennosti trampů patřil zážitek střetu s orgány státní moci. Policisté i další veřejní zaměstnanci se snažili mladým lidem jejich zálibu zamezit či jej alespoň znepríjemnit. Konflikty začínaly už na nádraží. Příspěvatelé časopisu líčili neochotu pokladních ve styku s trampy. Odmítali např. zodpovídat dotazy ohledně odjezdů vlaků či prodávat lístky dříve než těsně před odjezdem vlaku (*Tramp* 1929/8, s. 8). Nejhorší pověst mělo nádraží v Braníku a ve Vraném, kam se v sobotu a v neděli vydávala většina pražských trampů. Přístup k vlakům zde byl znesnadněn šesti dřevěnými ploty, které vytvářely jakési turnikety, jež byly vytvořeny za účelem většího dozoru nad trampy. Kdo se pokusil plot přeskocit, byl bez milosti pokutován přihlížejícími policisty. Úzké pásy byly pro trampy s batohy na zádech obtížně průchozí a krom toho považovány za neobyčejně ponižující a označovány jako „dobyččí ohrady“ (*Tramp* 1931/1, s. 3). Na vzrůstající počet trampských pasažérů na trati do Štěchovic také správa železnic reagovala pouze připojením dobytčích vagonů se zamřížovanými okny, ve kterých se trampové mačkali za stejnou cenu jako za jízdu v běžné soupravě.

Ze strany obecních úřadů patřilo k prostředkům potlačování trampingu neudělování povolení ke stavbě chat. Vzhledem k tomu, že trampové představovali pro obyvatele venkovských obcí vítaný zdroj příjmů (a povyražení), se k tomuto kroku příliš často neuchylovali, případy neposkytnutí pozemků však byly trampy pocíťovány zvláště bolestně (Waic – Kössl, 1992, s. 37). Vrcholem bylo zbourání stávající chaty. Pocity trampa, který v sobotu večer místo do chaty dorazil na zbořeniště, byly jistě zoufalé. Po celé

prvorepublikové období byly veškeré lesy v soukromém vlastnictví nebo ve vlastnictví státu a vstup do lesa byl umožněn pouze na zvláštní povolení. V případě neposkytnutí povolení mohl být přistižený tramp, který se nemohl prokázat legitimací oficiálních turistických spolků, pokutován. Také hajné líčil časopis *Tramp* jako zvilé nepřátele trampů. Přestože hajný představoval prototyp pad'oura, na místní rovině nebyli vztahy trampů a hajných tak špatné, jak se je časopis snažil prezentovat. Rozhovory s pamětníky i některé dopisy v časopise naopak vyprávějí o dobrých vztazích a dokonce i o přátelství některých lesních zřízenců a trampů. (Krško 2008, s. 139) Přesto se však někteří hajní snažili trampy pokutovat nebo je alespoň vyhánět z lesa. V tomto ohledu jim značné možnosti poskytoval agrárnický zákon o polním pychu, který zapovídal vstup na lesní a polní cesty. Případnou diskuzi zpravidla rychle ukončila namířená ručnice (*Tramp* 1930/40, s. 41). Zákon o polním pychu byl ze strany trampů vnímán jako záminka k protitrampským zákrokům.

Všeobecně nenáviděná byla také prvorepubliková cenzura. Téměř všechna čísla *Trampa* byla konfiskována, vysoké náklady na opravená vydání nakonec zřejmě vedly k zastavení časopisu. Konfiskace byly pokládány za prostředek k potlačení trampingu: „Je vidět, že je zde průhledný rozkaz z vyšších míst, poškozovati konfiskacemi opravdový trampský časopis, jenž nepíše jen o táboráčkách, teplých objetích pod borovicemi, ale trampsky ostře hájí zájmy kamarádů“ (*Tramp* 31/13, s. 5). Bílá místa byla na stránkách časopisu konstantou. Důsledně cenzurovány byly zejména články kritizující vojenskou službu a prvorepublikovou armádu. Zabaveno bylo ale také např. poslední rozloučení se zastřeleným trampem, včetně černého rámečku se jménem kamaráda (*Tramp* 31/9, s. 3). Také tato praxe byla spíše kontraproduktivní: „kluci umějí dobře číst z bílých fleků ‚Trampa‘“ (*Tramp* 1931/12, s. 12).

Hlavním protivníkem trampů bylo četnictvo. Policisté pro obtěžování trampů využívali stávajících pravidel, která ovšem vymáhali s absurdní doslovností. Oblíbenou praxí bylo kontrolování zbrojního pasu a následné pokutování v případě neoprávněného držení zbraně. Četníci trampům přeměřovali nože a ty, které byli delší než 11 cm zabavovali a pokutovali jejich vlastníky za nelegální vlastnictví dýky. Také tato praxe se otiskla v trampském humoru. Velká pokuta a dokonce i trest vězení mohl být udělen i za držení nefunkční střelné zbraně: „Bimbo lituje, že už přišel o místo. Víš přece, že byl státním zaměstnancem. Za tu křivou bouchačku, co četník u něj našel, jak byl u ní ten lauf ohnutý, dostal 14 dní“ (*Tramp* 1930/45, s. 13). Policisté také trampy bezdůvodně legitimovali či odváděli na služebny k výslechu. Postižení pak sice byli bez újmy propuštěni, ujel jim ale poslední vlak a dlouhou cestu do Prahy museli absolvovat po svých. Při rozpuštění dívčího

potlachu v Pikovicích naopak četníci eskortovali trampky až na nádraží (*Tramp* 1931/24, s. 13). Časté bylo i slovní napadání ze strany policistů. Samozřejmě věci byly pokuty za nedovolené táboření, proti kterému *Tramp* programově vystupoval: „Proti bezdůvodným zákrokům četnictva, které nás vykazuje ze státních pozemků pro pouhé táboření. Za táboření jsou diktovány nesmyslné pokuty, za čtyry neviditelné dirky do země, nutné k postavení stanu, platíme 50 Kč pokuty, nebo je nám vyhrožováno vězením“ (*Tramp* 1931/1, s. 3).

Největší vlna protitrampské represe ovšem nastala s platností tzv. Kubátova zákona. Velmi vágní formulace vyhlášky (např. koupání v nedostatečném oděvu) dávala četníkům volnou ruku. Časopis brzo zaplnily příběhy policejní šikany. Cíleně byly prováděny zátahy za účelem kontroly táboření nesezdaných párů: „Zmírnění zákazu (dle ‚Čes. Slova‘ a ‚Práva Lidu‘) bylo právě prováděno tuto neděli v chatách od Pikovic až k Žampachu. Celkem 16 četníků s experty min. vnitra visitovalo chaty a stany po celou noc až do rána, zjišťovalo a odvádělo zatčené do Jílového“ (*Tramp* 1931/20, s. 3). Strážníci s sebou dokonce nosili předtištěné rozsudky za porušení vyhlášky, kde stačilo perem vyplnit jméno, odůvodnění a výši pokuty. Zkušenost s policistou, který uprostřed noci neomaleně vrazil do chaty a domáhal se oddacího listu, byla pochopitelně značně traumatizující.

Časopis *Tramp* vehementně protestoval proti pronásledování trampů a postiženým poskytoval právní ochranu. Zapojoval tyto případy policejní zvláště do kontextu své kritiky policie a do celkové systémové kritiky. Pro popis policejních zákroků proti trampům přispěvatelé často volili nadsazené výrazy, např. násilné rozeznání potlachu v pivovarské zahradě bylo označováno jako masakr, rozeznáný potlach na Jarově byl přirovnáván k Bílé hoře. Povídky často policisty doslova demonizovaly, ukazovaly je jako brutální prodejné bestie nezdráhající se použít šavli proti bezbranným demonstrantům. Expresivním způsobem byly vykreslovány fiktivní i skutečné případy policejní brutality během válečných hladových demonstrací nebo poválečných dělnických stávek. Trampové, cestující do ciziny, se také rádi podělili o své negativní zkušenosti se zahraničními policisty. Do celkové linie časopisu, líčící Československo jako policejní stát, dobře zapadaly příklady represe, které uváděly dopisy čtenářů. *Tramp* také otiskoval pokuty, udělené za nepovolené táboření. V kombinaci se zážitkem policejní šikany byla tato strategie úspěšná. Po té, co vešla v platnost protitrampská nařízení a po té, co je někteří trampové okusili na vlastní kůži, vzrostly řady sympatizantů radikálního směru. V rubrice Osadní pošta se množily dopisy dávající za pravdu „politickému“ trampingu, které psali lidé, kteří se dříve s redakčními stanovisky plně neztotožňovali, ale kteří se stali obětí policejního zákroku. Likvidace chaty či noční razie za účelem mravnostního dohledu nesly své ovoce, největší dopad ale měly hromadné policejní

akce proti potlachům: „Druhý den však bylo tábořiště obsazeno četníky a uniformovanými strážníky. Každý tramp či trampka byl zjištěn a pečlivě zapsán. Na kamarády to působilo mohutným dojmem. I těm posledním byly otevřeny oči“ (*Tramp* 1931/24, s. 5). Příznačným případem je příspěvek líčící pomoc trampů při hašení požáru. Jeden z trampů ustřelil revolverem zámek u dveří hořícího domu, aby se podařilo zachránit nábytek a vnitřní vybavení budovy. Po uhašení ohně byli ale trampové zajištěni, byly jim zabaveny revoly a nože a četníci je odvedli na stanici kvůli porušení zbrojního patentu. Jejich reakce byla následovná: „Vid'te, kamarádi, že jsme rádi, že máme spravedlnost! Spravedlnost nad vše! Ano, Franto Šerife, již nejsem proti tvým článkům. Chápu nyní úplně Tvé správné přesvědčení. Na chudý lid musí být přísnost“ (*Tramp* 1931/3, s. 2). Špatná sociální situace a pocit křivdy v každodenním životě se začínaly v myslích trampů propojovat. Boj proti trampingu začal být vnímán jako projev třídního boje: „v posledních měsících, v nichž naše hnutí prošlo ohněm útoků, naučili jsme se myslet. Zákazy poučili nás o tom, že nepřátele trampingu známe dobře ze života v městech, že ti, kteří nám trampingu zakazují, jsou titíž, kteří denně připravují nám hlad a bídu, že všechny ty útoky vycházejí z jednoho ohniska a že jich cíle čpí stělnou bavlnou a lidskou krví“ (*Tramp* 1931/33, s. 5). Rozhodující roli ovšem hrála osobní zkušenost s postihem trampingu: „Vyhodili ho, jako mnoho jiných kamarádů. Když přitáh na osadu, našel jenom místo, kde stála jeho chata, instinktivně pocítil spojitost těchto dvou věcí a mozem mu švihlo heslo kamarádů – svobodný trampingu trampům, práci a chleba dělníkům“ (*Tramp* 1931/ 15, s. 10). Trampská identita se ustanovila právě v konfrontaci s represivním aparátem: „trampové jsou ta pakáž, co je honěj četníci, hajný a jinej republikánskej inventář“ (*Tramp* 1930/38, s. 11).

Zážitek policejní represe se tak stal nejúčinnějším faktorem radikalizace. Časopis *Tramp* se sice snažil tyto zkušenosti interpretovat jako důkaz pravdivosti svých tezí o boji paďourů proti trampům a přetavit je v systémovou kritiku prvorepublikového režimu a kapitalistického systému, prvotní podnět pro politizaci bytostně antipolitické subkultury však představovali policisté a jejich násilný postup proti trampům.

K odvržení „nepolitických“ postojů a příklonu k radikálnímu směru vedlo setkání s chudobou či zhoršení vlastní sociální pozice. Tramp, který se seznámil se švadlenou, přehodnotil svůj postoj k „politice“: „Víte, co je koželužnická švadlena? [...] Robot, v jehož smutných dětských očích čtete o zkroceném mládí, nesplněných přáních a zakopaných ideálech. Ty oči vyléčily mne z epidemie „politika sem nepatří““ (*Tramp* 1931/15, s. 11).

V posledním ročníku *Trampa* se objevovaly dopisy líčící setkání s dříve „nepolitickým“ trampem, který jako nezaměstnaný zcela změnil své názory: „Byl bledý a

vyzáblý a odřené sáčko na něm viselo. Ty hladové oči byly tak povědomé. Vzpomněl jsem si. Asi před rokem řek' mi na slezině: ‚Politika sem nepatří.‘ [...] Připomněl jsem mu jeho dřívější názor na politiku. Rozčílil se: ‚Takovejch blbců, jako sem byl já, je eště ted' dost, ale až ty prokouknou, bude to docela jiný. Pak do toho rachnem!‘“ (*Tramp* 1931/11, s. 11–12). Vzhledem k neexistenci sociální záchranné sítě byly sociální dopady hospodářské krize drtivé. Dopadly nejen na dělnictvo, ale i na příslušníky střední třídy. Situace sociálního propadu přibližovala střední vrstvy materiálně i názorově k nižším společenským vrstvám. Tento proces probíhal i v rámci trampingu: ‚Tehdy jsi byl ještě tolik pyšný na svoji maturu s vyznamenáním, očekával jsi skvělé místo, byls činným v dorostu Sokola a na svoji vůdcovskou minulost ve Skaute jsi také ještě nemohl zapomenout – tolik jsi nadávat na ‚Trampa‘, odsuzoval jsi jakékoliv štvání apod. [...] Vidiš, ani rok tomu není a ty sám jsi byl vržen životem, žádným štváním, tam, kam jsem tě chtěl zavést já – na cestu poznání a nesmiřitelného boje za naši lepší budoucnost!‘“ (*Tramp* 1931/12, s. 12). Také ztráta práce znamenala větší otevřenost k radikálním myšlenkám, trampka Lucie tak po ztrátě zaměstnání vyměnila „nepolitický“ časopis *Naše osady za Trampa* (*Tramp* 1931/36, s. 4).

Zvláště ohrožení ztrátou práce byli pochopitelně mladí lidé. Tramping nebyl výjimkou: „většina trampů nedělá“ (*Tramp* 1931/12, s. 6). Jedna z plzeňských osad se dokonce jmenovala Nezaměstnaný. Problematika nezaměstnanosti byla v časopise široce rozváděna, ať už formou typicky trampského humoru, sociálních povídek nebo polemik. Nezaměstnanost byla chápána jako ztráta lidské důstojnosti, doklad toho, že život dělníka nemá v očích „paďourů“ žádnou cenu. Prudký pokles životní úrovně a masové propouštění potvrdily přesvědčení mnoha trampů, že jsou ve vlastním státě občany druhé kategorie, a ještě více je odcizily většinové společnosti.

Symbolem sociální nespravedlnosti a zkaženého města se stala kavárna, do jejíchž velkých, prosklených oken nahlízejí hladovějící. Příslušníci vyšších vrstev připadali chudým pracujícím skutečně jako lidé z jiného světa, lidé za sklem (*Tramp* 1931/36, s. 4). Společenský rozkol byl jinde metaforicky vyjádřen jako střet dvou odlišných národů. Obvyklejší byly ale daleko tvrdší metafory. Příslušníci buržoazie byli rétoricky dehumanizováni, byli přirovnáváni k hmyzu a cizopasníkům: lidské vši, člověčí sviňky, paraziti, vysavače.

Vládě bylo vytýkáno, že proti nezaměstnanosti nic nedělá, také „paďourům“ měl být osud nezaměstnaných lhostejný. V nejlepším případě u nich budil pokrytecké dojetí nad chudobou, nebo je podnítil k neúčinné dobročinnosti. Symbolem sociální nespravedlnosti a pohrdání chudými se stali domácí mazlíčci. Pro lidi, kteří trpěli hladem, byl pohled na psyky

krmené kvalitním masem nebo na obory s vysokou zvěří opravdu obtížně snesitelný. Pokud byla příležitost, mohli si někteří svůj vztek vylít na němé tváři a připravit „paďourům“ kanadský žertík, třeba skopnutím zvířete z paluby parníku (*Tramp* 1930/ 38, s. 9). Jeden z trampů popisoval situaci, kdy „milostivá paní“ pláče nad chciplou kobylou, ale nelituje staré ženy, kterou sedlák vyhodil z deputátního bytu: „zvíře má větší cenu než člověk. Toho můžete vyhodit kdykoliv, nemáte žádných finančních ztrát. Ale milostivá paní, i na vás jednou dojde“ (*Tramp* 1931/9, s. 11). Situace masové nezaměstnanosti stvrdila již dříve přítomné pocity vyloučení, bezprávnosti, vědomí, že dělníci nejsou společenskou elitou vnímáni jako rovnocenné lidské bytosti: „říkali jsme jim to, všem jsme jim to říkali, že jsme lidmi. Ale jejich uši byly přizpůsobeny snad houkání klaksonů u aut anebo hudbě v baru. Nerozuměli nám“ (*Tramp* 1930/35, s. 10). Do nezaměstnaných byly vkládány naděje na svržení stávajícího řádu: „nová kasta lidí bez nároku na život – běda okamžiku až se vyřítí ven – bude to něco jako konec světa“ (*Tramp* 1931/15, s. 11).

Přes všechny marxistické prognózy neměl proletariát sociální revoluci v plánu. Trampům tedy nezbylo než se postarat sami o sebe. Za krizové situace sloužil tramping také jako solidární sociální síť. Redakce *Trampa* se snažila nacházet nezaměstnaným kamarádům práci. Někteří trampové se po ztrátě zaměstnání rozhodli cestovat po českých osadách a využívat pohostinnosti kamarádů. Jiní nezaměstnaní zůstávali na osadě po celý rok a obživu získávali výpomocí venkovanům nebo skrze pomoc od kamarádů (Krško 2015, s. 11). Šerif jihočeského kraje Cody vzpomínal na roky, které jako nezaměstnaný strávil ve své chatě, jako na svá nejšťastnější léta (Černý 2014, s. 48). Tramping také nabízel východisko z demoralizující nudy, která byla průvodním jevem nezaměstnanosti. Jan Krško zaznamenal přímo případ, kdy tramp postavil boudu svému nezaměstnanému bratrovi, aby ho vytrhl z nečinnosti. (Krško 2008, s. 138) Někteří chudí lidé se také dávali k trampům vyložené z existenčních důvodů. V rubrice Squaw se jedna trampka zastávala jedné chudé dívky nemocné tuberkulózou, které ostatní vytýkali, že dělá trampům ostudu: „Nyní jezdí také na tramp a jede s každým, kdo ji vezme, nechá ji vyspat a dá jí najíst, jede snad jen proto, ale kdo má právo ji odsuzovat?“ (*Tramp* 1931/ 6, s. 11).

Přestože počátky trampingu zřejmě spadají už do předválečné doby, největší impulz pro vznik trampingu představoval konec první světové války. Důležitá nebyla ani tak snadná dostupnost vojenského materiálu vhodného k táboření jako moment generačního sporu, naprosté deziluze a emancipace mládeže, který byl jedním z jejích důsledků.

Formativní generační zkušeností meziválečné mládeže byl zážitek první světové války. Mezi tramy působila řada veteránů, zkušenost války však byla podstatná i pro ty, kteří

v zákopech nebojovali. Velká část trampů ztratila ve válce otce, bratra nebo kamaráda a všichni trampové měli dosud v živé paměti dobu válečné nouze a strádání. Vzpomínka na válku byla stále přítomná: „Myslete si, že v sobotu odjíždíte na frontu. Snad s tím mnohý splatíte povinnost vzpomenouti si na tátu, brácha nebo kamaráda, který tam právě před 17 lety odjížděl a zdechl jak pes. Tramp neřuká a nebrečí, ani když mu válka vzala tátu. Dovedete se vysmát bídě a hladu, když si vzpomenete, jak jste pro mámu kradli za války uhlí, nebo podváděli policajty, když jste předbíhali v hladových frontách, abyste dostali dřívě žvanec chleba, který nebyl ani k žrádlu“ (*Tramp* 31/28, s. 3).

Mladí lidé cítili potřebu kompenzovat si léta promarněná na bojišti nebo dětství zkalené válečnou nouzí. Tramping představoval možnost autonomie, pro mládež, která nikdy neměla prostor pro samostatný rozvoj: „Tramping přišel, aby mládí, po válce skroucenému v nemožnou posici a zavřenému do stuchlého sklepa, vydobyl volnost, štěstí a svobodu. Tramping přišel, aby masy mladých stoupaly stále výš, slyté v jediný celek velikým přátelstvím a jedinou touhou. Vrátili pro sebe a pro budoucí mládí štěstí a volnost, kterou přes válku ztratilo“ (*Tramp* 1930/25, s. 3). Také „paďourský“ tisk vykládal rozvoj trampingu jako důsledek první světové války, ovšem s převráceným hodnocením. Tramping měl být výsledkem mravní devastace způsobené „socialistickou výchovou“ a válečnou demoralizací. Výkřik z *Národních listů*: „Jak strašlivá demoralizace řadí v řadách této válečné mládeže“ (*Tramp* 1929/15, s. 4).

Vyrůstání ve válečném zázemí bylo poznamenáno hmotným nedostatkem a hladem, disciplinací civilního obyvatelstva a vlasteneckou propagandou, která se snažila získat děti pro válečné nasazení. Pro dělnické děti a mládež také znamenalo dobu první konfrontace s policií, ať už byly svědky potlačování hladových demonstrací nebo stíhání pro drobné krádeže potravin a uhlí. Šéfredaktor Karel Melíšek popsal v *Trampu* osobní vzpomínku na zastřelení dětského kamaráda, se kterým kradli ze železničního vagónu uhlí (*Tramp* 1931/14, s. 4). Podobné, byť méně drastické zkušenosti, zakládaly hlubokou nedůvěru dělnické mládeže k vyšším vrstvám a k státním institucím. Pocit zlosti a ponížení, které získali při konfliktu s četníkem nebo při žebrání o jídlo a odmítání ze strany obchodníků či sedláků, si z dětských let odneslo mnoho trampů. Chudí obyvatelé měst se také vydávali shánět potravu na venkov, což mimo konfliktů se sedláky znamenalo pro mnohé budoucí trampy první zkušenost s cestováním a pobytem v přírodě. Tulácké dovednosti, zkušenost s pobytem mimo civilizaci i odpor k většinové společnosti získávali také dezertéři a mladíci, kteří se vyhýbali odvodu. Z utečenců, skrývajících se v lesích před policií, se po válce stávali trampové. Svě zkušenosti s válečným touláním, přátelstvím s tuláky, udáváním a pronásledováním, které ho

vedlo k zavržení vlastenectví a seznámení se socialistickými myšlenkami, zpracoval jeden z trampů v povídkovém cyklu *Ulejšáci*.

Během první světové války poprvé došlo k využití masové propagandy za použití sdělovacích prostředků i školní výuky. Zvláště děti byly ve všech válčících státech důležitým cílem propagandy. (Lenderová – Halířová – Jiránek 2015, s. 78) Válečná propaganda všech válečných stran, včetně Rakouska-Uherska, stavěla na okázalém vlastenectví. Válečná jatka vedla u části dělnictva k diskreditaci těchto myšlenek, sdílená zkušenost válečného utrpení je naopak přiměla k solidaritě s nepřáteli a k osvojení proletářského internacionalismu a obrácení hněvu proti vládnoucí třídě. Povídky otiskované v *Trampu* 13 let po konci války dobře vystihují tuto trvajících deziluzi: „Pro koho padli kamarádi? Pro vlast? Pro koho se dával zabíjet nepřítel? Také pro vlast ... – Vlast! La patrie! Vaterland! – Rád by řekl mrtvému nepříteli ‚kamaráde‘. Pocítil soucit s těmi, po kterých střílel... Kdo se skrývá za tím slovem, za tím pojmem, v jehož jménu se prolívá krev? Začínal je nenávidět, hledal pro ně pojmenování. Vzpomněl si na psa, kterého viděl prve v zákopu. Vzpomněl si na hyenu... Zmocnilo se ho zoufalství, ošklivost. Sedl si na rozbitý hliněný násep a zůstal tak nehybný, se skloněnou hlavou – sám na smutné, rozstřílené pláni... Ten obrázek jste mohli často vidět na válečných pohlednicích. Na druhé straně bylo jméno malíře a nápis: ‚Vojín v poli vzpomíná na vzdálenou vlast‘“ (*Tramp* 1931/30, s. 4). Trvalou součástí tramské identity se stalo naprosté zavržení nacionalismu a militarismu.

Válka otřásla legitimitou tradičních politických elit. Velkou ztrátu důvěryhodnosti znamenala pro církev, která se podílela na ospravedlnění násilí a podpoře státních válečných snah. Podstatnou ránu zasadila dříve nedotknutelné autoritě učitele. Také skautští vedoucí nebo náčelníci Sokola, kteří vedli své svěřence k loajalitě a podpoře válečného úsilí, ztratili respekt.

Mladí lidé nemohli pochopit, jak je možné, že se po válečných masakrech vrací staré pořádky. Přes oslabení vlivu šlechty a vychýlení mocenských pozic ve prospěch českojazyčných politiků zůstala pozice tradičních elit neoslabena. Ti, kteří z války profitovali, např. velkostatkáři nebo tzv. keřasové, se dovedli poválečným poměrům úspěšně přizpůsobit. Československá republika převzala stávající správní aparát i legislativu. V zájmu správní kontinuity zůstali předváleční státní zaměstnanci na svých místech, ať už se jednalo o úředníky, učitele, armádní důstojníky nebo policisty. Personální kontinuita obou režimů byla trampy dobře rozpoznána a obzvláště bolestně prožívána. Jeden z trampů psal do časopisu o svém učiteli, který mu v dětství vštěpoval lásku k císaři pánu a rakouským dělům, aby se po válce stal náčelníkem Sokola: „Sbíraly se odstřížky, cucáky, míče. Udávali krejčí, učily se

klencáky, kvérgrify a Rakousko to prohrálo! Ale náš pan učitel ne. Oprášil kroj, vyleštit čizmy, navlíkl pásku ‚Národní výbor‘ na paži a hupky do auta, šířit Rovnost + Volnost + Bratrství. Chtělo se mi řvát. Chtěl jsem se rvát! [...] Náš pan učitel je náčelníkem Československé Obce Sokolské. Není to náhoda, věru, nemohli určit zkušenějšího, než je on. Bubínek, trumpeta, rákoska a Rakousko to prohrálo! Kulomet, slzotvorná bomba, pendrek!“ (*Tramp* 31/32, s. 5).

Vědomí, že učitelé, kteří ve školách horovali pro válku a podporovali válečnou mašinerii s odvoláním na vlastenectví, plynule přešli na nacionalistický výklad českých dějin a oslavu nového státu, že brutální armádní důstojníci a policisté zůstávají ve službě, nutně vedlo v silnou nedůvěru k nacionalistické rétorice nového státu. Poválečná euforie a étos mladé republiky velmi rychle vyprchaly. Státní svátek 28. října vybídl trampy spíš k psaní hořkých a ironických článků, ve kterých vzpomínali na své prožití Dne osvobození (utrpení na italské frontě, smrt bratra). Upozorňovali např. na diskrepanci mezi vlastní zkušeností a heroickým státním mýtem (osvobození Slovenska od maďarských utlačovatelů v podání jednoho z trampů proběhlo tak, že se českoslovenští dobrovolníci opili společně s maďarskou finanční stráží). Často bylo kontrastováno utrpení prostých vojáků s proklamovaným hrdinstvím a bojovností vlasteneckých honorací. Jistý čtenář psal o momentu, který v něm zabil veškeré vlastenectví. Jako nadšený vlastenec, odchovaný nacionalistickým dějepisem, se snažil podlamovat válečné úsilí Rakouska-Uherska a byl za to uvězněn. Po převratu se přihlásil jako dobrovolník k obraně hranic, kde si zničil zdraví, a když se unavený a nemocný vrátil do Prahy, přespával na mrazu na ulici. Ze spánku ho však vytrhly vlastenecké zpěvy opilých sokolů: „V tom výklenku prožil jsem druhý převrat a když jsem jej k ránu opouštěl, vyplivl jsem do něho všechny své vlastenecké ideály“ (*Tramp* 1931/17, s. 4).

Syndrom zrazené revoluce sdílela řada trampů: „rozhovory s bývalými kamarády-legionáři mne rychle poučují o tom, jak uboze se jejich odboj zvrhl v lokajskou službu kapitalistů dohody“ (*Tramp* 1930/36, příloha *Táborák* s. 2). Změna režimu podle nich nepřinesla lepší život, stará represe se jen převlékla do nového kabátu. Tento pocit vyjádřil v satirické úvaze o 28. říjnu šéfredaktor Karel Melíšek, řečený Melich: „Méně ovšem je známo, že tímto dnem vzešla nám svoboda, na což se bohužel velmi často zapomíná. Výmluvy, že jste se toho nevšimli, jsou trestuhodné. Nikdo přece nemůže neviděti změny, které se od onoho památného dne před dvanácti lety v naší vlasti udály. Je to především demokratická a elegantní uniforma stráže bezpečnosti a četnictva, která doznala tak pronikavých změn proti nevkusným uniformám z doby poroby, že jen zaujatý nepřítel může tvrditi cosi o tom, že se nic nezměnilo. Dále zmizely cizojazyčné nápisy na našich českých

záchodcích, máme naše české pošťáky, exekutory, letadla, děla, tanky, ministry, pendreky a m. j. Tvrdití opak bylo by hříchem na naši samostatnosti, vzniklé jednak z legionářů a jednak z domácího odboje“ (*Tramp* 1930/36, s. 3). Součástí válečného traumatu bylo i ztroskotání socialistických revolucí ve střední Evropě. Konec války byl chápán jako promarněná příležitost k zavedení lepšího, sociálně spravedlivějšího řádu. V českém kontextu se symbolem zmařených nadějí stal boj o Lidový dům a neúspěšná prosincová revolta (Fasora 2015: 201 – 203), který v povídce, otištěné v *Trampu*, nechal Franta Sauer ironicky komentovat Jaroslavem Haškem. Sociální demokracie v důsledku začlenění do vládních struktur také definitivně přišla o svůj revoluční étos (Paxton 2007, s. 53). Poslanci evropských socialistických stran totiž buď hlasovali pro válku, nebo jí nedokázali zabránit. Radikální nespokojenosti a touhy po revoluční změně se dokázali politicky uchopit už jen komunisté nebo fašisté. Jak se ukázalo, tramping byl přitažlivý pro obě skupiny.

Vina za válku nicméně nebyla přičítána pouze společenským elitám, ale celé generaci rodičů: „A vy staří, slevte trochu ze svých zkosnatělých názorů, z vašeho nepřátelství proti mládí – vždyť jste to byli vy, kteří jste tou svou tak skvělou moudrostí udělali světovou válku a zatahli svět do té hnojůvky“ (*Tramp* 1930/25, s. 2) Válečná zkušenost byla nejdůležitějším momentem generačního sporu. Stáří bylo spojováno s válkou a starým systémem, mládí bylo spojeno s hodnotami pokroku, svobody a humanity, bylo spojováno s budoucností. Tramping se zakládal na víře, že starší generace, nesoucí vinu na válečné katastrofě, by měla ustoupit ve prospěch mládí, nechat mladým volný prostor pro vlastní svobodný rozvoj. Pro tramping byla typická orientace na budoucnost a dichotomie mezi mládím a stářím, starým a novým. Panovalo přesvědčení, že mládí stojí morálně výš než představitelé starých pořádků. Tramping měl nejen zaručit mladým autonomii, ale také vytvořit impulz pro fyzickou i morální obrodu společnosti: „na našich boudách vzrůstá nový svět“ (*Tramp* 1931/3, s. 14).

Trampové nechovali k československé republice důvěru. Časopis s oblibou zesměšňoval vlastenecká hesla a hlavní témata prvorepublikové propagandy, nacionalistické mýty a vlastenecký panteon. Prázdnotu nacionalistických frází ukazoval tím, že je skládal do dlouhých, nesmyslných řad, ve kterých mísil vzájemně nesouvisející figury a motivy. Nejvíce zprofanovaným slovem se stal pojem vlast: „Kluci maj smysl pro vlast, pro pána boha, nenáviděj sveřepýho Němce, smradlavýho Žida a vetřeleckýho Maďara, vědí, že tři sta let trpěli, a že Tábor je náš program [...] vlast jsou fabriky, vily, lázeňská místa a nabitá prkenice nažraných otylců, kteří, jednotlivci co jednotlivci, nechají na sebe dřítí armádu hladovících dělníků“ (*Tramp* 1931/30, s. 3). V důsledku krizové situace a protitrampské represe ztotožňovala se redakce *Trampa* s policejním státem. Demokracie, klíčová hodnota první

republiky, podle nich nebyla dostupná nižším vrstvám obyvatelstva a Československo tak nelze považovat za demokratický stát. Častým terčem vtípů se stal státní svátek Dne osvobození: „nebýt v kalendáři 28. říjen červeně, tak ani nevím, že máme svobodu“ (*Tramp* 1930/36, s. 3). Skutečnou demokracii měl přinést tramping: „oni ve svých stanech a chatách, ze kterých mají být vyhnáni, pochopili lépe demokracii, než páni, kteří ji velkohubě hlásají s plným panděrem“ (*Tramp* 1931/20, s. 4).

Do života většiny trampů zasahoval stát v podobě prezenční vojenské služby. Vojna pro trampy představovala palčivý problém a byla jimi zcela svorně nenáviděna. Nástup do kasáren patřil také k jedné z příčin zániků osad. Na rozloučenou s odvedenci pořádali trampové rekrutské večery. Trampové si zakládali na obrazu špatného vojáka, jehož vzorem se stal Švejk. Zkušenosti z vojny trampové vykreslovali v dopisech nebo povídkách. Převažovali negativní zkušenosti se surovým výcvikem a šikanou důstojníků, která v některých případech vyústila i v sebevraždu vojáka-trampa (*Tramp* 1931/12, s. 11). Články kritické k válce a vojenské službě byly také v časopise nejčastějším cílem cenzury. V kasárnách dokonce panoval zákaz čtení *Trampa* (*Tramp* 1931/38, s. 12). Také Tomáš Baťa zakázal prodávat časopis *Tramp* před svými fabrikami (*Tramp* 1931/35, s. 2).

K hlavním cílům tramského hnutí patřil odpor proti zavádění předvojenské výchově. Přestože nebyly nikdy uvedeny v platnost, návrhy k zavedení povinné předvojenské výchovy mládeže tvořily trvalou součást agendy Sokolské obce. Podle jejich požadavků měli všichni mladí muži a ženy strávit určitou část roku (36 nedělí) vojenským cvičením pod vedením sokolských oddílů (Holubec 2009, s. 159). Vidina jediného volného dne v týdnu stráveného přískoky na „execíraku“ pochopitelně trampy nijak nelákala. Pokusy o legislativní omezení trampingu i tisková kampaň konzervativního tisku měla podle jejich mínění jasný cíl: připravit půdu pro plošné zavedení předvojenské výchovy. Tramping byl podle nich největší překážkou militarizace společnosti: „když neukážeme zuby, tak nám paďouři ukážou, co dovedou. Oni mají moc v rukou a nemůžou potřebovat nedisciplinované, protože jsou špatnými vojáky“ (*Tramp* 1930/29, s. 10). S nástupem hospodářské krize a radikalizace části trampů začali proponenti třídního pojetí trampingu chápat předvojenskou výchovu jako nástroj k přípravě nové války, která má dodat kolabujícímu kapitalistickému hospodářství nové impulzy. Tramping se tak měl stát pojistkou proti vypuknutí nové války. Antisystémové postoje trampů vedly k přecenění vlastní důležitosti, jehož projevem bylo i to, že i lokální vyhlášky byly interpretovány jako součást širšího plánu na odstranění trampingu. Bourání tramských chat v Kytíně tak např. mohlo být vykládáno jako útok vládnoucí třídy: „Tramping se stal nebezpečným vládnoucí třídě, která v dnešní době potřebuje zfašisované

stádo, které se nechá bez odporu připravovat na nová jatka, potřebuje nový kanonenfutr“ (*Tramp* 1931/33, s. 3). Radikálně orientovaní trampové také prosazovali změny v pojetí trampského antimilitarismu, pacifismus měl být nahrazen třídním bojem, jehož vzorem měl být odboj indiánů nebo alžírských Kabyků proti bělochům (*Tramp* 1931/28, s. 3).

Trampové projevovali odpor k náboženství a církvím. Správný tramp nesměl být členem církve: „každej, kdo si říká tramp a je zapsanej f kterejkolif církvi, nejenom že tramp nějni, ale je hasan a srabík“ (*Tramp* 1930/2, s. 2). Kromě zesměšňování v časopise měla tato nechuť i praktické projevy. Na některých potlačích byly pořádány proticírkevní přednášky a podepisovaly se formuláře pro výstup z církví (*Tramp* 1931/25, s. 5). Na potlachu v Soběslavi se trampové zúčastnili demonstrativního pohřbu proletáře-bezvěrce. Lidová strana byla označována za „černokněžnickou reakci“ a vzhledem k tomu, že ve svém programu navrhovala zákaz společných koupališť mužů a žen a zákaz trampingu, jsou tyto antipatie vcelku pochopitelné.

9. Romantika. Proměna estetiky a společenské vize trampů.

Většina badatelů přistupuje k trampingu primárně jako k volnočasové aktivitě, případně k subkultuře mládeže. (Altman 2003) Tramping bývá posuzován zejména z pohledu jeho přínosu pro rozšíření sportu nebo jeho vlivu na podobu české krajiny. Jeho politickou dimenzi odborné studie spíše upozadují či ji přímo považují za výsledek agitace KSČ (Šoukal 2013, s. 89). Oproti tomu se domnívám, že specifická tramská politická kultura vycházela přímo z vnitřního vývoje hnutí. Trampové, přinejmenším ti protestně naladěni, sami sebe nechápali jen jako skupinu lidí spřízněných stejným koníčkem, ani jako subkulturu ve smyslu jedné z podmnožin dominantní kultury. Správnější by bylo mluvit spíše o kontrakultuře, která předpokládá odpor k většinovým společenským hodnotám a větší míru angažovanosti. (Kolářová 2011, s. 16) Tramping byl pojímán jako alternativa k dominantnímu životnímu stylu, vymezoval se nejen proti středostavovské, ale i proti dělnické kultuře, která se pod vlivem modernizačních změn stále více připodobňovala buržoaznímu vzoru. Trampové sami sebe chápali jako hnutí, které mělo širší aspirace než jen uhájení prostoru pro nonkonformní způsob trávení volného času.

S postupem třicátých let mezi trampy narůstalo vědomí vlastní síly a početnosti. Počty svých kamarádů odhadovali na desetitisíce. Tramské obranné výbory měly podle vlastních, nutně nadsazených odhadů sdružovat přes sto tisíc členů. (*Tramp* 1931/35, s. 3) Někteří přispěvatelé počítali dokonce s milióny trampů: „Kdysi nás [...] bylo několik set, roztroušených po lesích. Dnes jsou nás miliony!“ (*Tramp* 1930/36, s. 7). Trampové začali pocíťovat, že jejich hnutí vstupuje do své nové fáze, že jsou natolik silní, aby formulovali a kladli vlastní požadavky: „bylo nás kdysi pár, ano, ale dnes jsou nás tisíce a tisíce. Když jsme si dříve stačili sami sobě, tak dnes chceme promluvit, chceme od veřejné tribuny zakřiknouti do světa, že žijeme a žádáme. [...] Je po osadní obmezenosti, po hermetickém uzavření se před světem... A my vystupujeme na scénu!“ (*Tramp* 1930/40, s. 12) Společně s nárůstem sympatizantů trampingu rostlo i sebevědomí představitelů hnutí. Časopis se začínal prezentovat nejen jako reprezentant trampů, ale také jako mluvčí celé mladé generace.

S tím souvisí i větší ambice čelních představitelů trampingu, kteří se snažili transformovat tramping jako distinktivní životní styl a uzavřenou subkulturu v širší sociální hnutí. Hlavní bod sporu mezi „politickými“ a „nepolitickými“ trampy podle mě nespočíval ani tak v ideové orientaci trampingu, ale v představách o jeho dalším směřování. Rozkol spočíval v tom, jestli má tramping zůstat v mezích subkultury, jestli má usilovat o začlenění

do středostavovské kultury a stát se obecně uznávanou aktivitou (k tomuto bodu směřoval vývoj v druhé polovině 30. let), nebo jestli má nabýt charakter sociálního hnutí, formulujícího politické a sociální požadavky směrem k většinové společnosti. Důsledkem těchto snah byly i úvahy ohledně vhodných organizačních forem hnutí a jeho prezentace na veřejnosti: „chceme ukázat veřejnosti, co značí trampské hnutí, že nemá co činit pouze s neukázněnou čeládkou, ale muži i ženami, již mají v těle krev, chuť do života, věří v sebe sama – v lepší budoucnost.“ (*Tramp* 1930/40, s. 4)

Klíčovým termínem v trampských úvahách se na počátku 30. let stává sousloví „nový život“. Na rozdíl od stávající společenské situace, vůči které se trampové vymezovali, měl nový život poskytovat záruky svobody a rovnosti: „Ano, chceme nový život, bez falešné morálky, chceme svět nový, svobodný, kde by si byli všichni rovni.“ (*Tramp* 1931/11, s. 10) Veškeré konání trampů mělo být směřováno k dosažení lepšího života: „Jednotný cíl trampů: nový spravedlivější život“ (*Tramp* 1931/8, s. 14). V této interpretaci odcházejí trampové do lesů nejen proto, že nemohou snášet život ve městech, ale protože se odmítají podílet na chodu stávající společenské organizace, chtějí vytvořit základy nového systému. Tomu odpovídala silná orientace na budoucnost a naděje vkládané do mladých lidí coby nositelů společenské změny: „Mládež, která před vaším společenským pořádkem utíká do lesů. Mládež, která chce žít novým životem. Mládež, která nemůže žít ve vašem společenském pořádku, jehož výrazem jest nemravnost, zlodějství, bary, herny, bordely, luxus, bída a špína.“ (*Tramp* 1931/5, s. 4)

Trampská společenská kritika vycházející z generačního konfliktu byla postupně doplněna o systémovou kritiku, vycházející z třídního konfliktu. Zkažená „paďourská“ společnost tak začala být čím dál tím častěji zaměňována s kapitalistickým hospodářským systémem. Spolu s drtivými sociálními důsledky světové hospodářské krize 30. let se rozšířilo i přesvědčení, že kapitalismus selhal. Hospodářská krize měla v Československu pomalejší nástup, charakter cyklické krize dosáhla až v roce 1930, kdy zasáhla průmyslovou výrobu. (Sekanina 2004: 34) Od začátku roku 1930 také trvale stoupala nezaměstnanost. (Průcha 2004, s. 399) Také v časopisu *Tramp* v tomto roce sílila systémová kritika: „jaká je společenská organizace, poměry v nichž žijem? Měšťácké, kapitalistické. To znamená organizace podřízená soukromým zájmům jednotlivců, organizace, v níž zisk měšťácké třídy paďourů je nejvyšším společenským zákonem.“ (*Tramp* 1930/28, s. 10) Tramping je podle ní především projevem odporu proti kapitalistickému systému a výrazem touhy po celkové

reorganizaci sociálních poměrů: „tramping je projevem jejich touhy po životě, a sice po jiném, jinak organisovaném životě.“ (Ibid.)

Heslo „Do paďourů hej rup!“ v tomto světle získává nové konotace. Nešlo již pouze o zesměšňování autorit. Na stránkách *Trampa* začaly být tematizovány představy o blížícím se zhroucení stávajícího společenského řádu a posunu směrem k lepší společnosti. Stále silněji začíná být pocíťována touha po změně a klesající trpělivost s poměry, které čtenáři a přispěvatelé chápali jako nespravedlivé. Symbolem rostoucí nespokojenosti a napětí se stává motiv zaťaté pěsti, který se v publikovaných textech často objevuje stejně jako popisy potlačovaného hněvu a vyčkávání na rozhodující zápas: „Počkáme, až se to bude míchat hezky vode dna, jak napsal Franta Šerif, a pak na shledanou v chumlu, poznáte se, ani červený šátky nebudete muset mít. A až to schladne, budete moct stavět chaty, kde budete chtít“. (*Tramp* 1930/33, s. 11) Přelomová změna se zdála být na dosah a správný tramp na ni měl být připraven: „dějí se ohromné věci a nevíme dne ani hodiny, kdy přijde náš čas.“ (*Tramp* 1930/29, s. 11) Rezoluce severočeských trampů, kterou v srpnu 1930 podepsalo 32 osad, byla poněkud konkrétnější: „trampové po boku dělnické třídy půjdou vždy do každého boje proti dnešnímu vládnímu systému“. (*Tramp* 1930/29, s. 10) Jindy měli být rozhodujícím činitelem při očekávaném pádu kapitalismu sami trampové: „naše pěsti budou ty, které zasadí poslední ránu tomu, co už dnes je zralé k pádu“ (*Tramp* 1931/20, s. 4)

Cílem trampování přestala být jen příjemně strávená neděle, trampské hnutí mělo usilovat o celkovou společenskou změnu. Pro některé přispěvatele tak samotný pobyt přírodě přestával být účelem trampingu a namísto toho se stával prostředkem k načerpání sil pro rozhodující revoluční boje v budoucnosti: „Neutekli jsme do lesů, jako jsme utíkali kdysi do máminy zástěry. Naše zpěvy nejsou pláčem, po němž zrudnou oči, jsou vyhrůžkou, po níž jednou zrudne obzor. [...] Chodíme po lesích proto, aby naše plíce i mozek klidně pracovaly, až poženeme útokem.“ (*Tramp* 1931/ 31, s. 2) V interpretaci *Trampa* už chlapci a dívky do lesů neodcházejí, aby unikli fádni životní realitě. Tramping měl být přípravou pro budování nového, spravedlivějšího světa. Očekávání zásadní společenské proměny, víra v nový svět, jehož nositelem bude mladá generace, postupně nabývá jasných obrysů socialistické revoluce.

S tímto posunem ve vnímání trampingu souvisí také zmírnění odporu k organizaci a naopak narůstající odmítání eskapistického charakteru trampingu. Jeho nositeli měli být především „nepolitičtí“ trampové, kteří tak měli oslabovat vnitřní sílu a akceschopnost hnutí. Symbolem únikovosti trampingu se stala westernová romantika a sentimentalita. Ta začala být pocíťována jako zbytečná, či přímo škodlivá. Měla odvádět pozornost od stávajících sociálních problémů a tlumit konfliktní potenciál trampingu ve vztahu k jeho odpůrcům. Někteří trampové dokonce označovali westernový étos za prostředek, kterým se paďouři snaží trampy ukolébat a odvést tak pozornost od svých plánů k potlačení trampingu: „Jsou též hausíři s romantikou. Hausíři, kteří vědí, že romantika nás svádí z pravé cesty k lepšímu životu: to jest boj! (Tramp 1931/21, s. 11)

Irčan v článku *Dobijem tebe, romantiko světa líná* konfrontoval romantické představy o životě námořníků s vlastní zkušeností s námořními plavbami. Námořníci, do kterých se trampové stylizují, rychle ztrácejí původní ideály a pod tíhou vykořisťování upadají v bezradnost, která vede až k alkoholismu: „to je rub té naší staré romantiky, stránka, kterou neradi vidíme, protože nám boří naše ideály. Ale musíme ji vidět!“ (Tramp 1930/38, s. 14) Okouzlení romantikou je tak podle Irčana jedním z faktorů, který zakládá stabilitu stávajících poměrů a odvádí pozornost od sociální nespravedlnosti. V podobném duchu se nesl i dopis jednoho z hamburských námořníků, který se v námořnickém klubu dostal k časopisu Tramp a vyjádřil trampům sympatie a porozumění v boji s „paďoury“.

Redakce *Trampa* pak přímo odmítala romantiku jako atribut „nepolitických“ trampů, kteří jsou placeni paďoury: „Musíte již jednou vyházet ze svých chat šmejd, vydržovaný z bohatých kapes na vaše ohlupování romantickými břečkami, na odvádění vaší pozornosti od boje, který dnes trampy očekává. Paďouři nelitují peněz na rozbití našich řad.“ (Tramp 1931/33, s. 3) Tak silné odsudky sice byly spíše výjimečné, na stránkách Trampa ale začátkem třicátých let zřetelně převážila tendence k chápání westernové romantiky jako něčeho přežilého, až zahanbujícího, od čehož se hnutí jako celek musí distancovat. Westernová estetika a sentimentalita byla popisována jako průvodní jev nezralých začátků, jev patřící dávné minulosti: „byli doby, kdy jsme svoji mladou romantiku hltavě krmili cowbojkami pražských bijáků srovnávající bujný kvas své mysli s rekovnými výjevy stříbrného živobyetí.“ (Tramp 1930/38, s. 12) Obliba ve westernovém oblečení se připisovala „takytrampům“. V kulturní rubrice byly zesměšňovány westernové romány, redaktoři se cítili „přesyceni naivní westernovou romantikou západu. Ó Ameriko, sancta simplicitas!“ (Tramp 1930/45 s. 11)

Rodokapsová romantika byla vykládána jako výstřelek spojený s počátky trampského hnutí, které ale dospělo, zvažnělo a odkládá dětskou hru, která je již pro něj zbytečná a trochu směšná: „Ovšem, skautství i pirátství, Texas i Kanada se ještě objevují jako dětská nemoc u mnoha nezralých osad. Znáte to. Má cenu, opičit se po románech z Divokého západu, který nikdy nevidím, a zavírat oči před bojem dneška?“ (*Tramp* 1931/30, s. 10) Tato změna se projevila i v sociální praxi trampů. Již jsme viděli, že přehnané zdůrazňování vnějších znaků trampského oděvu a stylizace do hrdinů filmového plátna bylo připisováno „astrachánům“, svátečním trampům. Odstup od sombrér, koltů, ostruh a dalších atributů westernových hrdinů v oděvu trampů popsal ve svých *Dějínách trampingu* i Bob Hurikán, jedná se tedy zřejmě o jev, který se neomezoval na okruh čtenářů *Trampa* (Hurikán 1990, s. 21).

V časopise se také objevovala doporučení novým osadám, aby si přestali vybírat exotické názvy inspirované americkým Západem, které osadníci zřídka uměli správně vyslovit: „buď náš trampingu je cyklem špatně napsaných názvisek, anebo je útokem na formy starých řádů a cestou k lepšímu životu. Je-li to druhé, pak vyhněme se tomu, aby byl tím prvním.“ (*Tramp* 1931/34, s. 16) Přestože Franta Šerif hájil exotické názvy trampských osad jako důkaz trampského internacionalismu a touhy po volnosti, také on podporoval odvrát od sentimentality a westernového snění. Určitý odstup od kovbojské estetiky však neznamená, že se z trampingu vytratila romantika. Právě naopak, westernová romantika jen začala být nahrazována jiným druhem romantiky, romantikou revoluce.

Třicátá léta charakterizuje Jan Krško v parafrázi Boba Hurikána jako „dobu sovětskou“. (Krško 2008, s. 89) Estetika Divokého Západu začala ustupovat ve prospěch fascinace ruskou revolucí a Sovětským svazem. Okouzlení socialistickou revolucí se promítlo i do vnějšího vzhledu a zvyků trampů. Do módy tak přišlo nošení rudoarmějských čapek (Ibid., s. 88) Na osadní stožáry se vztyčovaly rudé vlajky. (*Tramp* 1930/45, s. 13, *Tramp* 1931/23, s. 3) Na slezinách se kromě trampských písniček zpívaly i revoluční písně (např. *Milion paží*). (*Tramp* 1931/27, s. 13) Také anglikanismy na stránkách *Trampa* doplnily rusismy, např. pozdrav „zdravstvuj“. (*Tramp* 1930/39, s. 14)

Dobrou představu o ideovém směřování trampingu a jeho inspiračních zdrojích představují názvy osad. Přestože většina pojmenování odkazovala na lokality spjaté s Divokým západem (např. Nevada, Wyoming či oblíbený Klondyke...), v názvech nových osad se vedle westernové exotiky začaly prosazovat i lákavé dálky vzdálené Rusi a Sibiře:

Altaj, Amur, Novgorod, Irkutsk, Kazachstán, Rudá tajga. Právě názvy osad nejlépe prozrazují jejich ideovou orientaci. U osad jako Rudý motýl, Rudý les, Rudá zář, Rudí partyzáni či pražské Osady Karla Liebkechta nemůže být pochyb o souhlasu s levicovým zaměřením *Trampa*. Další osady se přímo identifikovali se sovětským svazem a hrdiny socialistické revoluce. Za všechny: Okt'ábr, T. O. Majakovský či Pětiletka.

Fascinace divočinou Východu a hrdinstvím socialistické revoluce se však s westernovou romantikou zcela nevyklučovala. Spíše než k zavržení westernových motivů tak došlo k prostupování obou stylů. Oba inspirační zdroje podivuhodně splývaly. Dobrým ukazatelem nám opět budou názvy osad: Red Boys, Red Wings, Red-school, Red Flag či Red camp. Se znalostí pozdějšího vývoje tramského hnutí se nám tato skutečnost jeví jako přinejmenším paradoxní. V třicátých letech se však nejednalo o nijak překvapivou kombinaci. Westernové filmy a romány, které tvořily podstatný inspirační zdroj trampingu, totiž mohly být čteny také skrze prisma sociálního konfliktu. Kovbojové byli chápáni jako chudí proletáři, kteří bojují proti bohatým statkářům. Stejně tak se trampové mohli ztotožnit s Indiány jako se symbolem utlačovaného lidu, odboj milovaných Indiánů proti bílým utlačovatelům byl používán jako příklad třídního boje. V článku Franty Šerifa *Puška* popsal autor epizodu z bojů ruské občanské války, které se zúčastnil na straně Rudé armády. Během bitvy mu kulomet připomínal neomylnou winchestrovku z oblíbených mayovek. Sám se pak stylizoval do Mayova hrdiny: „Byl jsem Old Schaterhandem, jenž trestal a bránil. Střílel jsem na obranu pracovitého kmene, utiskovaného po staletí zlými náčelníky a kouzelníky. Mně po boku leželi dobří mužici a dělníci, kteří mně nadšením plácali do ramen a tam vpředu se někde třásli popi-kouzelníci a zlí carští utlačovatelé ve strachu před zaslouženým trestem“ (*Tramp* 1930/39, s. 8.) K tomuto míšení nevědomky přispívali i někteří horliví policisté, kteří postihovali nošení podezřelých pěticipých hvězd. Šerifské odznaky si totiž pletli s komunistickou agitací. (*Tramp* 1931/24, s. 13)

Určití trampové začali pociťovat únikovost trampingu jako jeho vadu, jako nedostatek zodpovědnosti a odvahy postavit se „pad'ourům“ v otevřené konfrontaci. Franta Šerif sice přiznával trampům sociální cítění a dokonce je přirovnával k partyzánům boje za sociální spravedlnost⁹, některým čtenářům však úkryt v lesích přestával vyhovovat. Setkání se skutečným partyzánem, bulharským nebo maďarským revolucionářem na útěku, který líčily dopisy zaslané redakci *Trampa*, pak působilo jako iniciační faktor pro uvědomění si

⁹ „Tramp není sběh ze sociálního zápasu, ale že je vlastně partisánem a bojovníkem na vlastní pěst“ (*Tramp* 1930/32, s. 2)

nedostatečnosti vlastních snah: „Posílal jsem les, hory k ďasu, plival jsem na svoje romantické tuláctví nehodící se k ničemu. Já, co jsem byl já? Jen snůška pošetilostí, počínaje bezpáteřným útekem do lesů a laciným vybitím v lesní samotě“ (*Tramp* 1930/32, s. 11). Podobná setkání, které na svých cestách trampové navazovali se zahraničními¹⁰ tuláky, anarchisty a revolucionáři (v sousedních státech byla komunistická strana nelegální a její členové tvrdě stíháni), byla jedním z faktorů radikalizace. Díky podobným setkáním trampové zapojovali svoje hnutí do kontextu celosvětových reformních (či spíše revolučních) snah. Existenci trampingu předpokládali čeští trampové i v zahraničí. Nezaměstnaní hoboos v USA či němečtí vagabundi na Stutgartském kongresu tuláků byli také pokládáni za trampy. (*Tramp* 1929/7, s. 11) Za ty byli také považováni občané SSSR, kteří na víkendy jezdili na chaty-dači, které měli trampové již brzy poznat na vlastní oči.

Na jaře 1931 došel do redakce *Trampa* dopis osady Sloních mláďat z Mosky. Jednalo se (údajně) o české trampy, kteří se do SSSR vydali za prací. V dopise pozvali do SSSR zástupce československých trampů, aby se na vlastní oči přesvědčili o životě ve „státě dělníků a rolníků“ a slíbili jim zajistit dopravu, stravu a ubytování. Dopis vzbudil obrovské nadšení a spontánní příspěvkovou akci. Organizace výpravy se ujal časopis *Tramp* a jeho Trampské obranné výbory. Zorganizovala se oficiální sbírka ve prospěch delegátů, kteří byli zvoleni oblastními výbory. Po dvou delegátech zvolil pražský, plzeňský a českobudějovický TOV, po jednom delegátu vyslali oblast mostecká, mladoboleslavská, brněnská a moravskoslezská. Celkem bylo zvoleno 14 vyslanců, kteří měli zastupovat různé regiony i politické strany. Pouze tři delegáti byli komunisté, vysláni byli i členové sociální demokracie a národních socialistů, jeden delegát byl člen konkurenční Unie trampských osad.

Delegáti strávili v SSSR několik týdnů, v průběhu cesty a po návratu z ní uveřejňoval *Tramp* jejich dopisy a reportáže. Dva z delegátů byli po návratu uvězněni. Celkový dojem ze SSSR, který si odvezli domů, byl jistě notně zkreslený a zidealizovaný. Sovětský svaz trpěl velkým nedostatkem zejména kvalifikované pracovní síly a snažil se přilákat zahraniční pracovníky, kterým poskytoval lepší životní úroveň než vlastním občanům. Sověti se pochopitelně snažili prezentovat v co nejlepším světle a československé delegaci poskytli předem připravený program a ukazovali jí jen vybraná, prestižní místa. Negativní stránky života v SSSR trampům zůstaly skryté. Informační hodnota jejich svědectví však nespočítá v tom, co nám vypovídá o státě, který navštívili. Jejich dopisy a reportáže nám poskytují

¹⁰ Také však s českými emigranty (*Tramp* 1930/39, s. 15)

zajímavý vhled do mentality meziválečné mládeže, odráží se v nich jejich hodnoty, cíle a aspirace. Sovětský svaz, který viděli a který si představovali jejich kamarádi v lesních campech, byl spíše projekcí jejich představ o ideální společnosti.

S využitím pojmové výbavy Dominique Kalify a Alexeie Yurchaka budu o Sovětském svazu pojednávat jako o „sociálním imagináru“ a „imaginárním Východu“. Pod pojmem „sociální imaginárno“ rozumí Kalifa koherentní systém sociálních reprezentací, soubor kolektivních obrazů a identit, které sdílí společnost nebo určitá sociální skupina. (Khalifa 2013) Na základě definice Pierra Popovice popisuje Khalifa „sociální imaginárno“ interaktivní soubor korelujících reprezentací, organizovaných v latentní fikce. (Ibid.) Sovětský svaz jako „sociální imaginárno“ fungoval jako zásobárna symbolů, idejí a představ o svobodě, revoluci, rovnosti a pokroku, kterým dával zastřešující rámec, ke kter se (nejen) trampové vztahovali a který určoval, jakým způsobem vnímali sebe sama, své okolí a svou budoucnost.

Americký antropolog Alexei Yurchak použil ve své práci o kultuře poslední sovětské generace pojem „imaginární Západ“. (Yurchak 2006, s. 158 – 207) Pro celý východní blok bylo typické upínání se k Západu, který zhmotňoval ideál naplněného života. S obrazy Západu byly spojeny ideály seberealizace, svobody, rebelství, neomezeného konzumu. Zároveň se jednalo realitu, která byla občanům Sovětského svazu vnější a téměř nedosažitelnou. Se skutečným životem v západní Evropě měl ovšem „imaginární Západ“ jen málo společného a ti, kteří měli možnost Západ navštívit, ať už před nebo po rozpadu východního bloku, bývali nesmírně zklamaní. V parafrázi na Yurchaka tak pojednávám o SSSR jako o „imaginárním Východu“. Také pro občany (nejen) meziválečného Československa byla sovětská realita obtížně dosažitelným, kulturně i geograficky vnějším prostorem. Také SSSR ztělesňoval hodnoty svobody, naplněného lidství a materiálního blahobytu. Stejně jako v případě Západu, také „imaginární Východ“ odrážel spíše tužby a aspirace trampů, než životní realitu SSSR. Rozdíl byl jen v tom, že trampové si návštěvou vysněné země své předsudky spíše potvrdili.

Vznik Sovětského svazu zasáhl Evropu dvacátých let jako blesk. Přestože byla revoluční vlna, která v Evropě zavládla na konci první světové války, zcela potlačena, socialistická revoluce si uchovala svoji symbolickou moc. Existence SSSR byla pro radikální socialisty, protestně naladěnou mládež i levicové intelektuály živoucím dokladem toho, že

komplexní sociální změna je možná a žádoucí. Přes obrovskou míru násilí, hospodářských problémů a ekologické devastace představovalo budování SSSR během 20. let pozoruhodný civilizační výkon. Sovětský svaz docílil velkých úspěchů ve skokové modernizaci země, plošného rozšíření vzdělání a sociálního zabezpečení. Také v oblasti kultury či ženské emancipace byla situace v SSSR nesmírně progresivní. Začátkem 30. let skončily nástupnické boje po smrti Lenina, z nichž vítězně vzešel Stalin. Stalinem iniciovaná „konzervativní revoluce“ vedla k nové vlně revolučního nadšení a masivního navýšení industrializace a kolektivizace, zároveň ale k naprostému zavržení poměrně liberální kultury 20. let a návratu ke konzervativním kulturním vzorcům a ve svém důsledku i k masovým represím v době Velkého teroru. Tento vývoj však trampové nemohli předvídat.

Informovanost o SSSR byla v Československu minimální. Také pro hlavní politický proud představoval SSSR důležitý symbol, zde se ale jednalo spíše o černou legendu. Zprávy v médiích, zvláště bulvárních, pojednávající o zdejší situaci ji často až demonizovaly (např. motivy jedení dětí, promiskuity a mravní devastace). Trampové ovšem k „pad'ourskému, bankám zaprodanému tisku“ přistupovali jen s krajní nedůvěrou. Některé zprávy si k tomu vykládali zcela jinak, než jak zamýšlel jejich autor. V kontextu masivní nezaměstnanosti tak byli trampové nadšení zprávami o pracovní povinnosti v SSSR, kterou dobový tisk oprávněně líčil jako jeden z projevů diktatury. Pro nezaměstnané trampy znělo odsuzování pracovní povinnosti jako výsměch: „vy chcete jezdit do takový divný země, kde musejí všichni a všechno dělat. Koukněte se, kluci, vo co my sme pokrokovější. U nás nikdy nemuseli všichni dělat. Vždycky semhle támhle nákej ten deset tisíc lidí nic nedělalo a živo bylo, a teď sme tak pokročili, že ty, co nedělaj, můžeme počítat na miliony.“ (*Tramp* 1931/15, s. 12) Přitažlivě působili dokonce i zprávy o nucené práci: „v SSSR je nucená práce – u nás nucená nezaměstnanost.“ (*Tramp* 1931/33, s. 9)

O informace ze Sovětského svazu byl obrovský zájem. Trampové do časopisu zasílali seznamy otázek, které měli delegáti po návratu zodpovědět. Tyto otázky poskytují skvělý pramen k poznání postojů, hodnot a problémů trampů a mladé generace obecně. Otázky severočeských trampů ukazují v první řadě nedůvěru k úřadům a autoritám veřejného života: „zeptat se dělníků a ne nějakejch úřadů!“ (*Tramp* 1931/16, s. 4). Na prvním místě byla otázka, zda je v SSSR policie a četnictvo. Odpor trampů k policii je nám už dobře známý. S ním souvisely i další otázky, které se týkaly specificky trampských témat: jestli je možné držet zbraň a jestli je povolen vstup do lesů a komu patří. Ptali se také, jestli jsou v Rusku i jiní trampové. Další otázky se týkaly životních podmínek dělnictva a mládeže. Jak je drahá

železnice a jestli dělníci musí platit, když jedou do práce. Jestli je skutečně v SSSR nezaměstnanost, jaké jsou platy dělníků a jak jsou dělníci živeni, co soudí o vládě a pětiletce. Trampy také zajímaly pracovní podmínky mládeže do dvaceti let a možnosti jejího kulturního vyžití (kluby, hřiště, sport). Pro mnoho trampů, které čekal odvod, byla důležitá otázka, jak v SSSR probíhá vojenská služba, jestli se vojáci můžou zúčastnit veřejného života a jaký mají plat. A samozřejmě, jaké jsou ve Svazu pivo a cigarety. (Ibid.) Mladíci z lomské osady Turkestan kladli otázky ohledně studentského života: kolik hodin studenti tráví ve škole, jaká je učební metoda a jestli se studenti mají možnost specializovat, nebo se (jako v ČSR) musí učit i to, k čemu nemají kladný vztah. Další otázky se týkaly společenského postavení studentů: jestli musí pracovat mimo školu, jaké jsou sociální poměry studentů a kdo může studovat. (*Tramp* 1931/24, s. 11) Z otázek můžeme usuzovat na odpor k policii a vojenské službě, na touhu po vyšší životní úrovni dělnictva a větší možnosti seberealizace mladých lidí jako na hlavní problémy, které československou mládež pociťovala. K specificky trampským otázkám patřila možnost volného vstupu do lesů. Soukromé vlastnictví lesů bylo totiž trampům trnem v oku: „Lesy, travička, polní zvěř i ten vzduch je v Československu soukromým vlastnictvím.“ (*Tramp* 1931/4, s. 4)

Leningradský tramp Jan Brada na otázky odpověděl dříve než delegace. Vysoce hodnotil dostatek práce a všudypřítomný stavební ruch, dobré platy, které jsou stejné pro dospělé i pro mládež, a kulturní úroveň dělníků (závodní klubovny a hřiště, dělníci hodně čtou). Vojáci v SSSR podle něj „smí všude“ a nemusí mimo službu zdravit důstojníky. Lesy jsou státní a volně přístupné, stejně jako dříve nedostupné carské parky, v parcích v Leningradu je také možné chodit na trávník a hrát si. K nevýhodám života v SSSR řadil nedostatek bytů, špatné pivo a cigarety a fádňi stravu, policie je v bohužel SSSR také. O svém novém domově hovořil s nadšením, oceňoval dostatek práce a příležitostí pro všechny, zkrácený pracovní týden a sedmi hodinovou pracovní dobu. Potěšený byl také z toho, že polovinu dělnictva tvořily ženy. (*Tramp* 1931/17, s. 3)

Nadšení nevyprchávalo ani z trampské výpravy. Nezaměstnaným trampům imponovala plná zaměstnanost stejně jako pětidenní pracovní týden. Obdivovali míru sociálního zabezpečení (starobní důchod, zdravotní a úrazové pojištění placené státem) a možnosti volnočasových aktivit dostupných dělnictvu, nejmocněji na ně zapůsobil moskevský Park kultury a oddechu. Kratší pracovní doba a zkrácený placený týden poskytovaly více volného času, ženám od péče o děti ulevovaly státní školky. Vysoce byla hodnocena snadná dostupnost kulturních aktivit, jejímž symbolem se staly podnikové biografy a parky oddechu:

„Výstavky, čítárny, tělocvičny, divadla, všude je plno, o všecko je zájem.“ (*Tramp* 1931/31, s. 10) Trampům imponovala sexuální volnost: „V SSSR se za nic lidského nestydí“. (*Tramp* 1931/31, s. 10) Pozitiva sovětské společnosti byla spatřována také v rovnosti národů, neexistenci třídních bariér či absencí policejní represe: „bývalí policajti nesmí pracovat, jen žebrot“ (*Tramp* 1931/33, s. 5) Bezprizorní děti, které trampové na cestě spatřili, měly být humánním způsobem vychovávány v řádné občany ve zvláštních školách, ve kterých se podle členů delegace nevyskytovaly „policejní metody“ českých výchovných ústavů, s nimiž měli někteří trampové osobní zkušenost. Členové delegace se obdivně vyjadřovali k délce dovolené v SSSR a dělnické rekreaci v zámcích bývalé šlechty, dřevěných srubech či v rekreačních táborech. Jako velký klad bylo hodnoceno státní vlastnictví lesů. V dělnické rekreaci a v letních chatách v okolí Moskvy ovšem viděli vyspělejší variantu československého trampingu, v SSSR měl být totiž tramping dostupný všem: „Tramping u nás, to je liška šklebící se na kyselé hrozny. V SSSR byly hrozny sladké, protože si vzali celou vinici.“ (*Tramp* 1931/30, s. 10) Také pionýry tramská delegace zcela mylně pokládala za dobu trampů, byť měli mnohem blíže k jimi nenáviděným, disciplinovaným, militantním skautům. (Ibid.)

V SSSR tramskou delegaci okouzila industriální modernita: nové továrny, mechanizace, moderní bytová výstavba. Nezajímali se o předrevoluční památky, ale byli schopni pět lyrické ódy na ropnou rafinerii v Baku. Orientace na budoucnost, která byla vlastní trampingu a levicovému myšlení obecně, se projevovala mimo jiné nezájmem o minulost a odporem k starým stavbám: „Opět Moskva! Ruch! Přestavované ulice, Moskva, která čeká na rok výstavby měst, který je v plánu pětiletky. Z Moskvy zbude snad jen Kreml a několik jiných památek. Zbourají se špatné činžáky a spousta kostelů, které již dnes jsou strašně zchátralé, kromě těch, které nejsou použity k protináboženské propagandě. Tam ukazují všechnu rafinovanost i blbost náboženství.“ (*Tramp* 1931/34, s. 10) Historické památky nebyly pocíťovány jako hodnotné a měly uvolnit místo moderní výstavbě. Tento typický rys modernity se projevil v poválečné Evropě mimo jiné likvidací historických měst ve východní i v západní Evropě. Tyto tendence ovšem byly součástí myšlenkového světa mládeže 30. let. Symbolem „paďourštiny“ tak bylo např. horování za starou Prahu. Zvláště honosné církevní chrámy byly nahlíženy jako monument panské zvrůle a útlatu chudých. Géza Včelička obdivoval v Sofii chrám vyhozený do vzduchu revolučním proletariátem a ve Francii ho gotické katedrály vedly k úvaze nad tmářstvím a nesvobodou. Další z trampů

pohlížel s odporem na egyptské pyramidy. Trampy udivoval civilizační optimismus občanů SSSR a jejich víra v hospodářské plánování. Obojí s nimi sdíleli.

Oproti tomu jiné významné prvky komunistické ideologie trampové nepřijímali. Komunistická strana s jejím avantgardním étosem a militantní disciplínou trampy vůbec nezajímala a ani jedna z reportáží trampské delegace se vedoucí úlohou strany ani jinými politickými otázkami nezabývala. Na setkání s komisařem justice Krylenkem je nejvíce zaujalo jeho civilní vystupování a prostý oděv. Tento nový typ politika ostře kontrastoval s tradičními honoracemi, které znali z Československa: „Tohle že je ministr? A my, delegáti z „kulturního“ světa marně hledáme kohortu pupkáčů v cylindrech, marně pátráme po „nenápadných“ skupinkách fízlů a řadě přepychových automobilů. Snad ho poznali jenom podle velké aktovky.“ (*Tramp* 1931/29, s. 11)

Z toho, co trampové v SSSR obdivovali, můžeme usuzovat na domácí problémy, se kterými se potýkali a jejichž řešení si promítali do „imaginárního Východu“. Nešlo pouze o materiální otázky (nezaměstnanost, bytová krize, nerovnoměrný přístup ke konzumnímu zboží), ale také o touhu po uznání lidské důstojnosti, pocit smysluplnosti a ocenění vlastní práce a možnost seberealizace. Sovětský svaz prezentovali členové delegace jako stát, ve kterém je možné vést naplněný život. Říjnová revoluce podle trampům přinesla všem občanům nárok na lidská práva. Svoboda, kterou nespokojená mládež hledala v trampingu, zde měla být dostupná všem: „V SSSR žije mládež svobodně!“ (*Tramp* 1931/31, s. 3)

10. Závěr

Tramping byl hnutím převážně dělnické, učňovské a studentské mládeže z velkých průmyslových měst. Představoval víkendovou subkulturu, pravidelné sobotní výpravy na osady měly výrazný únikový charakter. Pro trampy bylo typické odmítání společnosti, ve které žili, a odpor k zapojení do jejích mocenských struktur, ať už v podobě členství v občanských spolcích nebo politických stranách, a to včetně aktivit dělnického hnutí. Trampové v lesích a říčních údolích usilovali o vytvoření autonomního prostoru k realizaci vlastních představ o naplněném životě, kterou jim tehdejší společnost neumožňovala. Vyzývání hodnot kamarádství, svobody a volnosti naznačují, že ke každodennosti meziválečné dělnické mládeže patřil pocit nesvobody, svázanosti a vědomí podřadnosti a nedůstojnosti vlastní pozice. Nenaplněnost z práce (či studia), tíživé sociální podmínky a nedostatek volného času dále posílily dopady hospodářské krize. Kamarádství, ústřední pojem trampské kultury, umožňovalo alespoň v neděli odhodit bolestně pocíťované společenské hierarchie, národnostní, stavovské a třídní rozdíly.

Základním východiskem trampingu byl prožitek generačního střetu. Důležitost mezigeneračního střetu činí z dějin trampského hnutí vhodný materiál k aplikaci Mannheimovy generační metody, podobným způsobem, jakým ji Lukáš Fasora aplikoval na sociálně-demokratickou mládež (Fasora 2015). Jako generaci válečné mládeže vymezil Fasora ročníky narozené 1898 – 1900, jejichž politická kognitivita byla formována zážitkem války a následných politických otřesů (Ibid.: 17). V těchto letech se narodili také pozdější představitelé trampského hnutí, pro účely práce by ale bylo vhodnější rozšířit časové vymezení válečné generace o několik let směrem do 20. století, aby postihlo i ročníky, které nezažili přímou vojenskou službu na frontě či v týlu, ale jejichž dospívání bylo ovlivněno válečnou propagandou a nedostatkem.

Prožitek války, poválečných revolucí a následného nástupu masové kultury tvořil *generační situaci*. Tímto termínem Mannheim označoval výchozí sociální rámec, který je tvořen jak objektivními sociálními podmínkami a politickými událostmi tak i subjektivními interpretačními limity vnímání těchto jevů určitou věkovou skupinou. Na základě generační situace a tedy i sdíleného generačního horizontu je konstruována generační identita. Tu ovšem nelze v jednotné podobě předpokládat u všech lidí v určitém věku. K jemnější diferenciaci používal Mannheim pojem *generační jednotka*, kterou tvoří propojení generační identity s určitým světonázorem nebo politickým přesvědčením (Ibid., s. 8 – 11). V rámci válečné generace mládeže tak můžeme rozlišit trampy jako specifickou generační jednotku. Jednotlivé

odnože v rámci subkultury je možné klasifikovat jako *generační jádra*, která se snažila prosadit určitou interpretaci sociální situace a formovat tak podobu generační identity. (Ibid., s. 11). Skupinu kolem *Trampa* je možné chápat jako generační jádro, které prosadilo určité interpretace dobové reality oproti jiným generačním jádrům a starší generaci a vytvořilo tak generační zkušenost svých vrstevníků (Ibid., s. 14). Za *generační předjezdce*, tedy příslušníky starší generace, kteří ovlivňují mladší generační jádro, mohou být v okruhu *Trampa* pokládáni E. A. Longen a Franta Sauer (Ibid., s. 11).

Odpor trampů k republice a ke starší generaci obecně lze za pomoci generační metody pochopit jako selhání společenských institucí cílících na socializaci mládeže (škola, Junák, Sokol). Rozpor mezi každodenním životem a proklamovanými sociálními normami, na stránkách *Trampa* tak často ironizovaný, vedl k nedůvěryhodnosti nabídek starší generace a vedl mládež k formování vlastních představ a kritice starší generace (Ibid., s. 37). Snaha o násilné začlenění trampů do stávajících společenských struktur vedla k jejich další radikalizaci a formování vlastních politických požadavků. Vývoj trampského hnutí odpovídá modelu, který Walter Hornstein stanovil pro emancipační úsilí evropských hnutí mládeže na konci 19. a 20. století. Ten se skládá za prvé z odmítnutí kompetence dospělých k vedení mládeže, za druhé k deklarování převzetí svého života do vlastních rukou, za třetí z vlastní identifikace jako obrodné celospolečenské síly. (Fasora 2015, s. 37 – 38, Hornstein 1966, s. 274 – 275).

Tramping tak byl jednou, byť unikátní, z reakcí na generační rozkol, který zasáhl poválečnou Evropu. Prožitek války patřil k iniciačnímu momentu mnoha trampů. Šok z 1. světové války vedl k podlomení tradičních autorit a k odmítání hodnot a představ starší generace. S rozvojem sociálního zákonodárství do dělnického prostředí také pronikl fenomén volného času, jehož trávení v meziválečné době ovlivnila rychle expandující masová kultura. Tramping, inspirovaný zprvu především hollywoodskými westerny, představoval na jedné straně produkt populární kultury, na straně druhé ale zároveň jedinou nekomerční alternativu trávení volného času.

Názorová i společenská emancipace mládeže byla ovšem ze strany veřejnosti nesena nelibě a zavdávala příčinu k mnoha konfliktům. V neposlední řadě šlo také o liberálnější přístup k sexualitě. I tramping byl těsně spjat s otázkou sexuality. Kritika ze strany konzervativního tisku cílila především na údajnou nemravnost trampů. Možnost rozvíjet milostné vztahy zbavené konvencí a společenského dozoru dodávala trampingu na přitažlivosti. Trampové odmítali tehdejší morálku a společenské zvyklosti jako pokrytecké a

falešné. Nový model vztahu muže a ženy měl být postaven na kamarádství, která vyžadovalo vzájemnou rovnost, ale i ochotu vstupovat do nevázaných sexuálních vztahů. Vedle emancipačního nároku ale tramping obsahoval i některé konzervativní prvky jako tradiční rozložení genderových rolí a zobrazování žen jako sice krásných, ale pasivních a naivních bytostí.

Na přelomu 20. a 30. let začala vzrůstat popularita i počty příznivců trampingu. To vedlo na jedné straně ke zvýšenému tlaku ze strany státních orgánů, na straně druhé k působení komerčních vlivů a narušování původní trampské identity. Tramping začal být módní i v prostředí středních vrstev, které do něj vnášeli některé součásti svého habitusu, který si osvojovali i „staří“ trampové. Divoké trampské campy se tak pozvolna začaly měnit v usedlé chatařské kolonie. K vymezení se proti novým členům subkultury a změnám, které s sebou přinášeli, sloužila sociální reprezentace astrachána, k vymezení se proti většinové společnosti a ke konstrukci vlastní identity používali trampové sociální reprezentaci paďoura. Otázka postupu vůči snahám o regulaci trampingu vedla k vnitřnímu rozštěpu subkultury na tzv. „politické“ a „nepolitické“ trampy.

Situace zvýšené protitrampské represe a hospodářské krize přála spíše levicovému křídlu trampingu, které nabízelo vhodné pojmové nástroje k uchopení těchto fenoménů a jejich zařazení do levicové kritiky prvorepublikové společnosti. Úsilí o potlačení trampingu, ať už v podobě tiskové kampaně nebo policejních akcí, bylo výrazným radikalizačním faktorem. Příspěvatelé *Trampa* se snažili propojit protest proti represí s kritikou sociální nespravedlnosti. Stavěla na dělnické identitě trampů, kamarádství v tomto pojetí znamenalo především třídní solidaritu. Zdůrazňování proletářské identity trampů se projevilo i ve významovém posunu pojmu „paďour“. Morální a generační kritika „paďourů“ byla doplněna systémovou kritikou kapitalismu a politického systému 1. republiky. Spolu se vzrůstajícím počtem sympatizantů usiloval redakční okruh *Trampa* o přeměnu subkultury v širší sociální hnutí. Tramping se měl přeměnit v masové hnutí mládeže, které mělo formulovat vlastní požadavky. Tramping měl představovat úsilí o vybudování nové, spravedlivější společnosti. S tím souviselo i zavržení eskapismu a westernové romantiky a snahy o zmírnění odporu vůči organizaci.

Úsilí levicových trampů o vykročení z hranic subkultury můžeme uchopit pomocí teoretických konceptů antropologa P. Bourdieua (Bourdieu 1998). Pro naši potřebu je užitečný zejména pojem „sociálního pole“. Ten vymezuje třídní příslušnost jedince jeho celkovým poměrem kulturního a ekonomického kapitálu. Možnost vzájemných kontaktů i vzájemného porozumění jednotlivých jedinců je dána blízkostí pozic, které zastávají

v sociálním poli. V našem případě došlo k setkání části dělnické mládeže, které tramping poskytl určitý kulturní kapitál (přístup k literatuře, tramské písni), a tak ji přiblížil k vrstvě avantgardních intelektuálů, kteří sice disponovali kulturním kapitálem, ale ekonomického kapitálu se jim nedostávalo. Dopady propukající hospodářské krize snížily ekonomický kapitál mládeže z nižších středních vrstev a v sociálním poli ji posunuly blíže k dělnické mládeži i levicovým intelektuálům. Společným pojivem těchto tří společenských skupin, ze kterých se rekrutovali trampové, se stala habituální praxe trávení nedělí v přírodě a distinktivní životní styl, který se s ní pojil – tramping. Časopis *Tramp* pak poskytl vhodný diskursivní rámec, který umožňoval formulovat společnou zkušenost, nabídl pojmy, kterými ji bylo možné vyjádřit a začlenit do koherentního myšlenkového celku. Spojení blízkosti v sociálním poli se sdíleným habitem vzniká podle Bourdieuho třída (soudržná společenská skupina vědomá si vlastních zájmů a usilující o jejich prosazení). Trampové tak představovali skupinu s potenciálem třídnosti.

Redakční okruh časopisu *Tramp* však ve svém úsilí o vybudování nové tramské identity v dlouhodobém horizontu neuspěl. Odpor k organizaci zabránil vytvoření životaschopné platformy pro vznesení společenských a sociálních požadavků (brněnský Tramský obranný výbor se tak např. nedlouho po svém založení rozpadl kvůli strachu z přílišné organizace a nezájmu zdejších trampů k dlouhodobějšímu angažmá). Tramping byl postupně přijat veřejností a stal se, alespoň ve své zkomercializované verzi, součástí dominantní kultury. Tramské osady se tak nestaly centry revoluční společenské změny, ale postupně se proměnily v poklidné chatové kolonie.

Seznam pramenů a použité literatury:

Prameny:

Tramp 1929 – 1931

Literatura:

Altman, K. (1999) Trampské hospody na Třebíčsku. In: *Západní Morava: vlastivědný sborník*. Brno: Muzejní a vlastivědná společnost v Brně. Roč. 3, s. 118–130.

Altman, K. (2000) Trampové a moc. (K problematice postavení tramského hnutí ve společnosti od počátku dvacátých let do současnosti). In: *Český lid*. 87, č. 3, (2000,) s. 223–238.

Altman, K. (2003) ...jak někteří trampují. In: Pospíšilová, J. (ed.) *Rajče na útěku. Kapitoly o kultuře a folkloru dnešních dětí a mládeže s ukázkami*. Brno: Doplněk. s. 259–272.

Berka M. (1991) *Posázavský pacifik. Historie železnice a trampingu na Zlaté řece*. Praha: Nadas, 190 s.

Bourdieu, P. (1998) *Teorie jednání*. Praha: Karolinum. 180 s.

Bren, P. (2002) Weekend Getaways: The Chata, the Tramp, and the Politics of Private Life in Post – 1968 Czechoslovakia. In: CROWLEY, David, REID, Susan E. (eds.): *Socialist Spaces. Sites of Everyday Life in the Eastern Bloc*. Oxford, New York: Berg.

Brenner, Ch. (2015) *Mezi východem a západem. České politické rozpravy 1945 – 1948*. Praha: Argo. 524 s.

Čapek, J. (1971) *Marsyas čili Na okraj literatury*. Praha: Československý spisovatel. 186 s.

Černý, R. (2014) *Po stopách trampských legend. Třináct osobností trampingu na Českobudějovicku*. České Budějovice: Jihočeské muzeum. 63 s.

Fasora, L. (2015) *Stáří k poradě, mládí k boji: radikalizace mladé generace českých socialistů 1900 – 1920*. Brno: CDK. 242 s.

Heřmanský, M. – Novotná, H. (2011) Hudební subkultury. In: Janeček, P. (Ed.) *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum – Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, s. 65 – 88.

Heumos, P. (1995) Strukturální prvky první Československé republiky. Politicko-společenský systém, intermediární organizace a problém stability. In: *Soudobé dějiny*. Roč. 2, č. 2 – 3, s. 157 – 168.

Holubec, S. (2009) *Lidé periferie. Sociální postavení a každodennost pražského dělnictva v meziválečné době*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni. 329 s.

Hornstein, W. (1966) *Jugend in ihrer Zeit. Geschichte und Lebensformem des jungen Menschen in der europäischen Welt*. Hamburk: Marion von Schröder. 384 s.

Hurikán, B. (1990): *Dějiny trampingu*. Praha: Novinář. 263 s.

Janeček, P. - Pohunek, J. (2013) Potlach, cancák, usárna: tramping pohledem etnologie. In: *Dějiny a současnost* Roč. 35, č. 4, s. 18-21.

Kalifa D. (2013) *Les bas-fonds. Histoire d'un imaginaire*. Paris: Seuil. 394 p.

Kašák V. (2009) *Počátky trampingu na Kačáku. Ze vzpomínek pamětníků*. Chotěboř: Oddělení aktivit v přírodě o. s. 85 s.

- Kolářová M. (ed.) (2011) *Revolta stylem. Hudební subkultury mládeže v České republice*. Praha: Sociologické nakladatelství. 264 s.
- Kössl, J. – Waic, M. (1992) *Český tramping 1918–1945*. Praha: Práh. 115 s.
- Krško, J. (2005) Počátky trampské osady Údolí hřichu. Příspěvek k dějinám rakovnického trampingu na přelomu dvacátých a třicátých let minulého století. In: *Rakovnický historický sborník*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník. Roč. 6, s. 15 – 45.
- Krško, J. (2006) Podíl trampů na kulturním dění Rakovníka za první republiky. In: *Rakovnický historický sborník*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník. Č. 7, s. 137 – 155.
- Krško, J. (2008) *Meziválečný tramping na Rakovnicku*. Rakovník: Státní okresní archiv Rakovník. 286 s.
- Krško, J. (2013) Géza Včelička a neblahé konce „rudého“ trampingu? *Dějiny a současnost*. Roč. 35, č. 4, s. 22 – 26.
- Krško, J. (2015) Do lesa na povolení? Trampové tváří v tvář vlastníků pozemků, lesnímu personálu a ochranářům. *Dějiny a současnost*. Roč. 37, č. 9, s. 10 – 13.
- Kučerová, B. (1997) *Tramping po roce 1945*. Diplomová práce. Fakulta tělesné výchovy a sportu University Karlovy: Praha.
- Lenderová, M. – Halířová, M. – Jiránek, T. (2015) *Vše pro dítě! Válečné dětství 1914 – 1918*. Praha – Litomyšl: Paseka. 277 s.
- Makásek I. H. (2001) *Poselství Svatojánských proudů: příspěvek k rané historii skautingu, vodáctví a trampingu ve středních Čechách*. Praha: Ostrov, 2001. 77 s.
- Mareš, J. (2015) Zápas o dobré jméno: skauting a tramping v první československé republice. *Dějiny a současnost*. Roč. 37, č. 9, s. 14 – 17.
- Moidl, Z. – Moidlová, O. – Smlsal, J. (2008) *Kronika východočeského trampingu. Chrudimsko 1912 – 2008*. Liberec: Rosa. 135 s.
- Morkes, F. (1977) *Trampské hnutí ve středních Čechách: (příspěvek k poznání jeho pokrokové*

- orientace*. In: *Středočeský sborník historický*. Praha: Státní oblastní archiv v Praze ve spolupráci s okresními archivy Středočeského kraje. Sv. 12, s. 55 – 67.
- Paul S. (2014) Die Rezeption des Švejk in der Ersten Tscheschoslowakischen Republik. Eine Neubewertung und systemtische Einordnung. In: *Zeitschrift für Ostmitteleuropaforschung*, 63/2. 249 – 278 S.
- Paxton, R. O. (2007) *Anatomie fašismu*. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 382 s.
- Pohunek, J. (2007) *Lomy Amerika – etnografie země nikoho*. In: *Český kras XXXIII*, s. 44–55.
- Pohunek, J. (2010) Specifika tramské pověsti. In: *Národopisný věstník XXVII* (69), s. 33–55.
- Pohunek, J. (2011a): A Century of Czech Tramping. *Folklorica. Journal of the Slavic and East European Folklore Association*. Vol. XVI, p. 19 – 41.
- Pohunek, J. (2011b) Konflikty českého trampingu. In: *Historická sociologie 2/2011*, s. 95-106.
- Pohunek, J. (2011c) Kultura trampů. In: Janeček, P. (Ed.) *Folklor atomového věku. Kolektivně sdílené prvky expresivní kultury v soudobé české společnosti*. Praha: Národní muzeum - Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, s. 65–88.
- Pohunek, J. - Špringl, J. (2013) Až zabloudíš v ten kraj...: Krajinou českého trampingu. In: *Dějiny a současnost* Roč. 35, č. 4, s. 15-17.
- Pohunek, J. (2015) Trampové a takytrampové. *Dějiny a současnost* Roč. 37, č. 9, s. 22 – 24.
- Posledníková, J. (2012) Paďouři, trampové a netrampové: proměny české krajiny na konci 19. a v prvních desetiletích 20. století v důsledku návratu městského obyvatelstva k přírodě. In: *Hospodářské dějiny. = Economic history*. Roč. 27, č. 2, s. 157 – 190.
- Průcha, V. (ed.) (2004) *Hospodářské a sociální dějiny Československa (1918 – 1992)*. Brno: 2004. 578 s.
- Sekanina, M. (2004) *Kdy nám bylo nejhůř? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*. Praha: Libri. 143 s.

- Sirovátka, O. (2002) *Folkloristické studie*. Brno: Etnologický ústav Akademie věd České republiky v Brně. 197 s.
- Storchová L. (ed.) (2014) *Koncepty a dějiny. Proměny pojmů v současné historické vědě*. Praha: Scriptorium. 447 s.
- Symods, J. – Vařeka, P. (2013) Archeologie trampingu na příkladu výzkumu „Kachního údolí“ u Stříbra. In: *Archeologie 19. a 20. století: přístupy, metody, témata*. Plzeň: Západočeská univerzita v Plzni, s. 137 – 163.
- Špringl, J. (2013) Když ohně zaplanou. Československý tramping. In: *Dějiny a současnost*. Roč. 35, č. 4, s. 10 – 14.
- Thorne, V. (2011) Těla v pohybu: Masová gymnastika jako kolektivní sociální představení. In: *Sociální studia*. Roč. 8, č. 1, s. 99 – 117)
- Yurchak, A (2005). *Everything Was Forever Until It Was No More. The Last Soviet Generation*. Princeton, Oxford: Princeton University Press. 352 p.